

Glasilo delavcev Titovih zavodov Litostroj izhaja mesečno (s posebnimi prilogami) v nakladi 6000 izvodov. Izdaja ga Odbor za obveščanje pri Konferenci OO sindikata Titovih zavodov Litostroj, ki je hkrati izdajateljki svet — Uredniški odbor: predsednik dipl. iur. Anton Tomažič in člani: prof. Hrabroslav Premelč, Tone Erman, Franc Kostevec, Marjan Sigulin, Toni Skušek, Srečko Pirc in odgovorni urednik Karel Gornik, urednik Marijana Meglič, tehnični urednik Estera Lampič, lektorica prof. Vesna Tomc.
Telefon uredništva 556021 (n.c.) interna 202, 246 — Tiska Tiskarna Ljubljana.
Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu 421-1/72

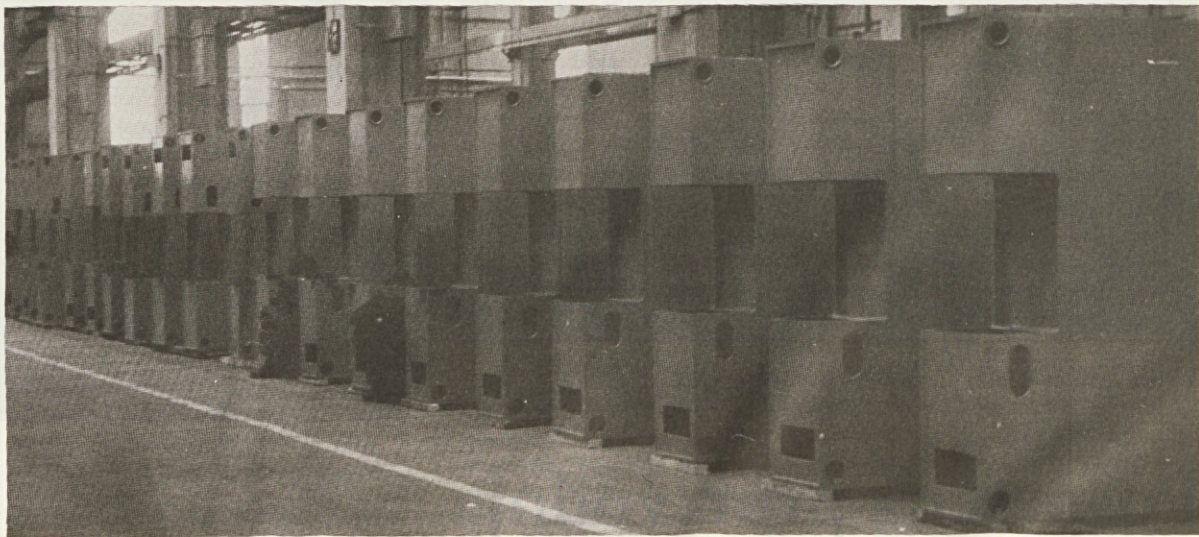
Pospešena proizvodnja preoblikovalne opreme

Že na začetku uresničevanja proizvodnega načrta v obsegu 4300 ton preoblikovalne opreme za leto 1983 moramo upoštevati resničnost gospodarjenja v zaostrenih razmerah.

Že preprosta ugotovitev, da predhodno znanje omogoča novo znanje, vodi k pregledu dohodkov v minulemu letu. Lahko bomo delali boljše, če bomo odpravili slabosti in motnje. Največ težav povzroča neznanje, ki se pojavlja v različnih oblikah. Ne smemo zanemariti dejstva, da je proizvodnja preoblikovalne opreme skupni proizvod in se lahko neznanje še toliko bolj uveljavlja, iz preprostega razloga, ker je v množici proizvodnih skupin težko izločiti posebnosti, ki nastopajo pri karakterističnih proizvodih. V Litostroju izdelujemo individualne proizvode, katerih narava je taka, da nas ne sili v ponavljanje izvedb. Na drugi strani pa imamo proizvode ponavljajoče narave in jih izdelujemo v serijah. Ti proizvodi, morajo biti v tehnološko proizvodnem smislu bolj dognani

kot posamezno izdelani. Imamo tudi proizvode, ki so po svoji naravi zelo individualni zaradi širokega področja uporabe. To so proizvodi preoblikovalne opreme. Obdelava kovin in nekovin s preoblikovanjem danes zajema že več kot polovico vseh obdelovalnih postopkov. Z nenehnim izbiranjem in prebiranjem sestavin smo na tej proizvodni skupini dosegli tipično skupinsko proizvodnjo, ki se zelo razlikuje od prvih dveh (individualne in serijske proizvodnje). K skupinski proizvodnji je največ prispeval moduli sistem obravnave proizvodne skupine.

V proizvodnih sistemih se je do danes uveljavilo načelo montaže ali montažno načelo proizvodnje, ki velja za individualno ali serijsko proizvodnjo. To je vertikalno povezana proizvodnja, kjer se na osnovi na-

Priprava za montažo

črtov izdelujejo vsi sestavni deli, nato pa zmontirajo v proizvod. Ker ima tu najvažnejše mesto montaža, ki mora odpraviti vse predhodne napake in motnje, tudi ime montažno načelo proizvodnje.

Pri montažnem načelu proizvodnje ni možnih delnih posegov v proces, na primer zaradi funkcionalnih ali tehnoloških izboljšav, ker so vse sestavine medsebojno odvisne in šele v zmontiranem stanju dobijo načrtovano funkcijo — funkcijo izdelka. Uspeh take individualne proizvodnje je odvisen predvsem od sposobnosti konstrukterjev, tehnologov in monterjev. Če pa je proizvodnja serijska, pa je odvisen od predhodno izdelanega prototipa. V montažni proizvodnji, ki je nadaljevanje obrtniške proizvodnje v spremenjenih pogojih dela, imajo posamezna strokovna mesta zelo pomembno vlogo. Za uspeh je potrebna le dolgoletna proizvodna tradicija in kadrovska stalnost.

Modulno načelo proizvodnje, ki se šele uveljavlja, se razlikuje od montažnega po svoji horizontalnosti obravnave. Pri modulnem načelu je znanje pomembnejše od strokovnih mest, to pa pomeni, da lahko vplivno sodelujejo vsi, ki uresničujejo proizvod, od prodaje do odpreme. Znanje se seli na kraje dogajanja. Dobre izvedbe se nenehno potrjujejo in vnašajo v proces. Kakovost izvedbe in izdelave sestavin ter celote se nenehno prilagaja zahtevam. Vse sestavine naj bodo enako dobre, to je tudi osnovna zahteva najugodnejše proizvodnje. Modulno načelo proizvodnje temelji na namenskem znanju, ki se mora sistemsko po moduli uveljaviti in vseh delovnih mestih.

Šolska izobrazba ne da znanja, ki je potrebno. Znanje se pridobi šele z nenehnim izpopolnjevanjem opravljanja del in nalog — namenske izkušnje. Seveda pa mora biti namensko znanje medsebojno usklajeno in povezano.

Pri modulnem načelu se proizvodni proces začne že pri uporabniku proizvoda. Razpoložljivi proizvodni sistem mora imeti odločilno vlogo pri izbiri in izvedbi naročil. Modulna struktura naročila mora biti znana že na vstopu v proizvodni proces vsem, ki ga vodijo in izvajajo ter po potrebi prilagajajo spremenjenim pogojem.

Montaža proizvoda ima pri modulnem načelu proizvodnje drug pomen kot pri montažnem načelu, ker gre tu v bistvu le za zlaganje modulov in preizkus dokončnega izdelka. In kako določimo modul? Modul je brezdimenzijska skupna mera, ki določa funkcionalne, geometrijske in organizacijske zakonitosti. Prvi pogoj za uvedbo modulnega sistema je lastni razvoj proizvoda in proizvodnje, ki omogoča pridobivanje in podružbljanje znanja v celotnem

procesu, od naročila do odprave.

Razvoj in proizvodnja preoblikovalne opreme sta zasnovana na modulnem načelu obravnave. Modulno načelo proizvodnje pa se uveljavlja v okviru novega proizvodnega sistema v tozdu PPO.

Kaj je bilo pomembnega v letu 1982?

Leto 1982 lahko označimo za prelomnico v proizvodni skupini preoblikovalne opreme. Glavne značilnosti te prelomnice so:

(Nadaljevanje na 2. strani)

Strnimo vse sile

Zaključili smo leto 1982, v katerem smo se spoprijemali s številnimi težavami. Kljub vsemu smo imeli toliko sposobnosti in znanja, da smo preteklo leto zaključili z dobrimi rezultati. Čeprav še nismo podrobno in vsestransko v samoupravni javni razpravi obravnavali rezultate poslovanja, lahko trdimo, da smo bili uspešni. Skoraj v celoti smo realizirali plan eksterne realizacije naše skupne proizvodnje, ki je bil izredno zahtevno postavljen, saj smo skoraj za 50% presegli realizacijo iz leta 1981 z le nekaj več zaposlenimi in ob skoraj enakih sredstvih, kot prejšnje leto.

Posebno ugodne rezultate smo dosegli na področju dviga realizacije na tujih tržiščih, kar že izraža našo povečano naravnost in odločnost za izvoz proizvodov. Doseženi izvozni rezultati le delno predstavljajo ukrepe, ki jih sprejemamo, da bomo povečali našo izvozno dejavnost.

Našo uspešnost v letu 1982 predstavlja prav gotovo dejstvo, da smo ob bistveno zmanjšanih posojilih bank v preteklem letu poravnali dospelje terjatve in obveznosti do bank, dobaviteljev in druge obveznosti, in tako vstopamo v leto 1983 z ugodnejšimi pogoji. Ta ugodnost se kaže v dejstvu, da bodo v letu 1983 prav na področju financiranja najbolj zahtevni in zaostreni družbeni ukrepi in da bo moralo poslovanje v največji meri sloneti na lastnih sredstvih.

Z doseženimi rezultati smo ob znanih okoliščinah gotovo lahko zadovoljni, vendar nas to ne sme zavajati v lagodnost.

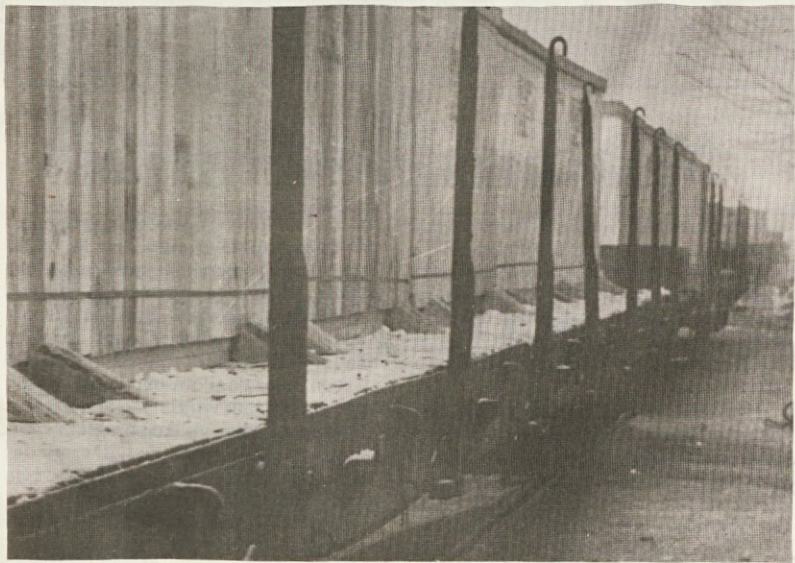
Glede na še naprej zaostrene pogoje gospodarjenja in ponovno izredno visoko postavljene planske cilje za leto 1983, bomo morali naše vrste še bolj urediti. Strniti moramo vse znanje in sposobnosti ter že od prvega delovnega dne pričeti prav vsi z vso odgovornostjo izpolnjevati svoje obveznosti.

Samoupravljanje in samoupravni odnosi so bili pomembna osnova rezultatom, ki smo jih dosegli. Po tej poti moramo ob nalogah, ki so pred nami, zagotoviti še boljše rezultate. Postavljene naloge terjajo od vsakega posameznika-samoupravljalca maksimalno angažiranost na delovnem mestu, kot tudi na vseh ravneh delegatskega delovanja. Samoupravni organi in družbenopolitične organizacije pa bodo morale še v večji meri spremljati oblikovanja potrebnih ukrepov in rešitev ter kritično presojeti izvajanje nalog.

Potrebno bo izpolnjevati in tekoče dopolnjevati rešitve samoupravnih, družbenoekonomskih odnosov in s tem zagotoviti poglobljeno uveljavljanje načela ugotavljanja dohodka v skladu s prispevkom k skupnim rezultatom poslovanja. Še posebno pa bo potrebno urejati načela delitve dohodka v smeri nadaljnjega usklajevanja porabe po načelu dobrega gospodarjenja.

Naloge na področju gospodarjenja in tudi samoupravljanja očitno ne bodo lahke, vendar jih moramo uresničevati, ker bomo le tako lahko zadovoljni in ponosni na koncu leta 1983, kot smo to upravičeno sedaj, ko ocenjujemo rezultate iz leta 1982. Le tako bomo dobili potrditev, da smo sposobni v še tako težkih razmerah dobro samoupravno posloovati.

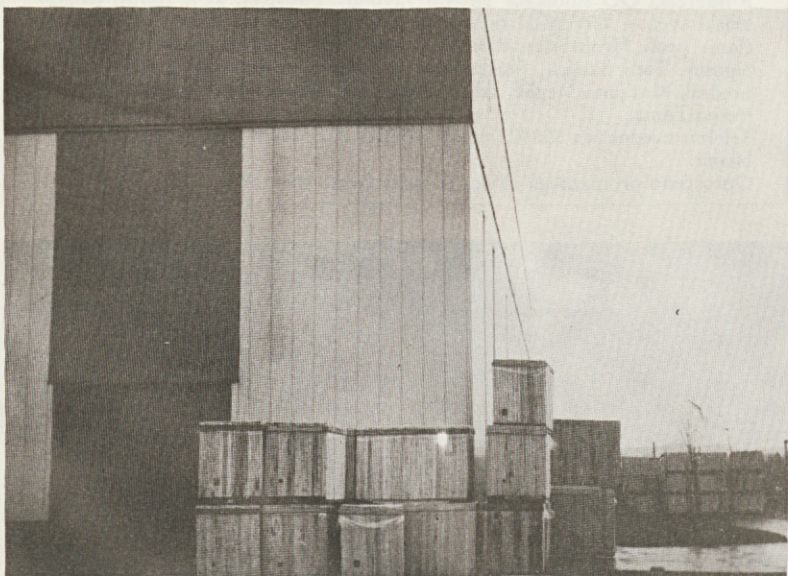
Franc Kostevec

Tako se je odpeljala kompozicija 23 vagonov za SZ v mesecu decembru 1982.

Montaža vlečnih strojev HVC-2-160

Veliko zabojev je bilo potrebnih za odpravo v SZ

Pospešena proizvodnja

(Nadaljevanje s 1. strani)

— zelo povečana akcijsko naravna pripadnost proizvodni vseh, ki združujejo delo v tej proizvodni skupini,

— organiziranost procesa, ki omogoča učinkovitejšo opravljanje del in nalog v povečanem obsegu proizvodnje (TOZD PPO),

— uveljavitev modulnega načela obravnave proizvoda v proizvodnem sistemu,

— sistematični nadzor vhoda v proizvodni proces (selekcija ponudb, določanje najugodnejših izvedb v odnosu na kupca, proizvodne možnosti in razpoložljivo znanje),

— urejanje in kontrola tehnične dokumentacije v odnosu na izvajalca in uporabnike te dokumentacije,

— težnje po inovacijah v proizvodnem procesu za pridobitev enostavnejših izvedb in večje kakovosti izdelkov (združevanje vseh vrst znanja za pridobitev najugodnejšega izdelka v danih možnostih),

— sistematično odpravljanje ozkih grl v proizvodnem procesu (obdelava ogrodij, pehal, miz, posebno pa hidravličnih cilindrov in priprava sestavin za površinsko obdelavo ter montažo),

— površinska obdelava — barvanje izdelkov je na zadovoljivi ravni,

— pridobivanje za sodelovanje z ostalimi tozdi v skupnem proizvodu,

— nenehno je prisotna racionalizacija sestavin za zmanjševanje potreb uvoza.

Z delom so dokazali pripadnost

V Litostroju izdelujemo različno strojno opremo, ki pokriva velik del strojništva. Zaradi svoje raznolikosti oprema onemogoča večjo serijsko proizvodnjo. Če izdelujemo več enakih strojev, so za to zaslužni tisti, ki takšne izdelke načrtujejo. Vsi ne moramo delati vsega, ker je tega preveč, zato smo se porazdelili po proizvodnih skupinah. Vsaka skupina proizvodov ima svoje posebnosti. Na pomembnost izdelkov ne moremo vplivati, lahko pa na njihov gospodarski pomen, ki se odraža v stimulaciji dohodka. Ne smemo zanemariti tudi tehnološke neodvisnosti, ki jo omogočajo naši izdelki. Pomemben pa je tudi prodor našega znanja na tuja tržišča.

Skupina proizvodov, ki nastopajo v skupnem proizvodu Litostroja, se začne z naročilom, pripravo izvedbene in izdelovalne dokumentacije, montažo in površinsko zaščito ter nenehnim preverjanjem kakovosti v vseh fazah nastajanja izdelka. Vse faze nastajanja so med seboj odvisne, zato morajo biti povezane. Povezave so lahko procesno organizacijske ali dohodkovne. Prav to spoznanje je privedlo do matrične

organiziranosti proizvodnega procesa, ki se načrtuje in krmi preko planske službe tozda Proizvodnje preoblikovalne opreme.

Tako nastala proizvodno procesna enotnost je premaknila inovacijski proces na celotno področje. Največ možnosti je na vhodu, to je pri izbiri naročil in izvedbi proizvoda. Združena obdelava vhoda je izključila vse motnje, ki bi nastale zaradi neznanja posameznikov. Velika aktivnost v poenotenju izvedb in odstranjevanju nepotrebne opremljenosti v samem procesu je omogočila kar za 20 % manj teže v obsegu celotne proizvodnje. Zato tudi manjša realizacija plana po teži. V letu 1982 smo izdelali 350 enot opreme v masi 3.000 ton, kar je skoraj enkrat več kot leto poprej. Tudi to realizacijo smo dosegli pri nepopolni opremi proizvodnega procesa v tozdu Proizvodnja preoblikovalne opreme. Največji obdelovalni stroj z numeričnim upravljanjem šele vgrajujemo v proizvodni sistem.

Izredni ukrepi

Novembra in decembra smo se odločili za izredne ukrepe v montaži, površinski zaščiti in odpremi. Tak ukrep, ki je v krajšem času omogočil realizacijo, ali bolje rečeno, nadomestil zamujeno, je bil potreben zaradi pozno doselega uvoza, čeprav le-ta znaša samo 2 % vrednosti. To so predvsem visokotlačne črpalke, brez katerih stroj ne deluje. V času izrednih ukrepov smo vsak drug dan delali popoldne, delali pa smo tudi ob sobotah in nedeljah. Delale so celotne ekipe z delovodji, pomagali pa so tudi drugi iz priprave proizvodnje in vodje stroškovnih mest. Mobilizacija je bila popolna, hkrati pa prostovoljna, saj so razen nekaj izjem (težave zaradi varstva otrok) delali vsi. Še posebno je potrebno omeniti povezanost dela opreme z montažo. Nobenih nesoglasij ni bilo, čeprav so morali vsi hiteti in uporabljati ista transportna sredstva (dvigala). Tako smo izdelali in odpremili 112 strojev za naročnika iz Sovjetske zveze, pa tudi 28 strojev za domače kupce.

Odprema 112 strojev za Sovjetsko zvezo je bila pogoj za novo naročilo v vrednosti 14,3 milijonov obračunskih dolarjev. To je ena največjih pogodb za Sovjetsko zvezo iz proizvodne skupine preoblikovalne opreme. Tako smo si s končanim enim delom pridobili novo delo in si zagotovili nepretrgan proizvodni proces, ki omogoča obstoj proizvodne skupine in socialno varnost delavcev tudi za naprej.

V. P.

(Fotografirali so: Silvo Belcijan, Jolanda Jereb in Orest Zagoričnik)

TITOVİ ZAVODI LITOSTROJ

L J U B L J A N A

Vsemu kolektivu Titovih zavodov Litostroj želim srečno in zadovoljno Novo leto ter še veliko delovnih uspehov!

Franc Leskošek - Luka

Hidroelektrana „Varaždin“ ispunit će i ovogodišnji plan proizvodnje električne energije

Vrhunski proizvodni rezultati

Kada se je 1971. godine započelo s izgradnjom Hidro-elektreane „Varaždina“ i njenih pet najznačajnijih objekata: kompenzacionog bazena kod Ormoža, brane, dovodnog kanala, strojarnice i odvodnog kanala, što je sve dovršeno 1975. godine nitko tada nije mogao s točnošću predvidjeti kako će teći proizvodnja električne energije. Znale su se tehničke i proizvodne mogućnosti dvaju agregata, ali se nije znalo, da li će uvijek biti dovoljno vode, koliko će izdržati sva ugrađena oprema, kada će doći do kvarova, zastoja, problema.

rad jedan pa zatim agregat, do danas prc ukupno 3,5 milijuna k električne energije, a 300 milijuna kWh više što odgovara otovo dišnic

Prijetno je slišati. . .

Med svakodnevnim pehanjem za rokovno disciplino in težavami z materialom, ob pomanjkanju ustreznih strojnih in kadrovskih zmogljivosti, reklamacijah in podobnem, je človeku prijetno, ko za spremembo zasledi kako spodbudno obvestilo o izdelkih litostrojskih delavnic.

Tako je „Varaždinski vestnik“ 23. decembra lani v članku z naslovom „Vrhunski proizvodni rezultati“ objavil zaokrožen zapis o poteku gradnje elektrarne Varaždin, ki je v preteklem letu tako rekoč nepretrgano obratovala oziroma bila pripravljena za takojšen start v primeru potrebe. To nedvomno dokazuje resnično kvaliteto opreme, izdelane v delavnicah Metalne, Rade Končarja in Litostroja. Če pa vemo, da je bila povprečna cena za proizvedeno kWh v času dosedanjega obratovanja manj kot 40 par, je jasno, da so sredstva, vložena v to investicijo, povsem upravičena.

Mladinski seminar

Koordinacijski svet ZSM Titovi zavodi Litostroj je 20. in 21. novembra 1982 organiziral seminar za člane ZSM naše delovne organizacije. Seminarja so se udeležili mladinci iz vseh osnovnih organizacij ZSM. Na seminarju smo obravnavali tri teme, ki so v sedanjem trenutku zelo aktualne.

Prva tema je bila obravnavala mednarodnih odnosov ter prizadevanja, da bi se ti odnosi izboljšali. Predavatelj je bil tovariš Stefan Cigoj, podpredsednik komisije za mednarodne odnose pri CK ZKS. Ob zaključku predavanja je poudaril: »Za izboljšanje mednarodnih odnosov je velikega pomena angažiranost velikih sil, ki so v mnogih primerih začetnice in pobudnice kriznih žarišč. Dokler se veliki sili ZSSR in ZDA ne bosta začeli pogajati o izboljšanju njihovih odnosov, ni perspektive niti trdnje osnove za izboljšanje mednarodnih odnosov. Veliko vlogo naj bi pri tem odigrale neuvrščene države, med njimi tudi Jugoslavija, ki redno in aktivno spremlja vsa dogajanja v svetu in se vključuje v razreševanje nastalih problemov.«

Druga tema je bila posvečena delovanju in nalogam ZSMS po XI. kongresu ZSMS. V razpravi na to temo sta sodelovala tudi tovarišica Meta Vovk in tovariš Srečo Kirn, člana predsedstva RK ZSMS ter tovariš Tone Krušič, predsednik OK ZSMS.

Ugotovljeno je bilo, da delo v mladinski organizaciji ni zadovoljivo, vendar obstajajo možnosti za bolj učinkovito delovanje mladinske organizacije. Mladi morajo najprej spoznati, kaj je mladinska organizacija, kakšen je njen pomen in njena vloga.

Veliko je vprašanj in problemov, ki jih mora mladinska organizacija sama razreševati. Pri tem je seveda potrebna pomoč ostalih subjektivnih sil naše družbe.

Glavni problemi, ki v zadnjem času tarejo mlade, so: brezposelnost, stanovanjska vprašanja, nagrajevanje po delu, izobraževanje itd. Pri tem naj se pokaže aktivnost vseh mladih, ker se ti problemi tičejo šolstva in tudi združenega dela.

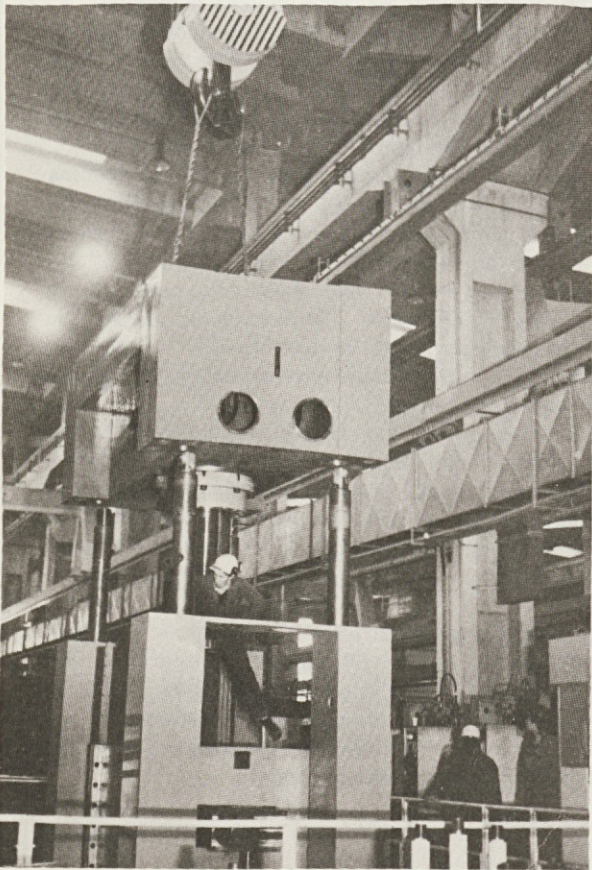
Tudi mladi ljudje so soočeni z gospodarsko krizo, zato je pri razreševanju nastalega stanja pomembna predvsem vloga mladih. Mladinska organizacija oziroma ZSMS naj bi postala množična fronta mladih, ki bo zajela široke množice mladih ljudi. Mladi se moramo zavedati svojega položaja. Potrebno je, da se vsak mlad človek sam vpraša, kaj je naredil in kaj mora narediti. Veliko nerešenih vprašanj, ki zadevajo mlade, je tudi v naši delovni organizaciji, zato je potrebna večja angažiranost mladih na vseh področjih.

Mladina je naša bodočnost, pa tudi sedanjost.

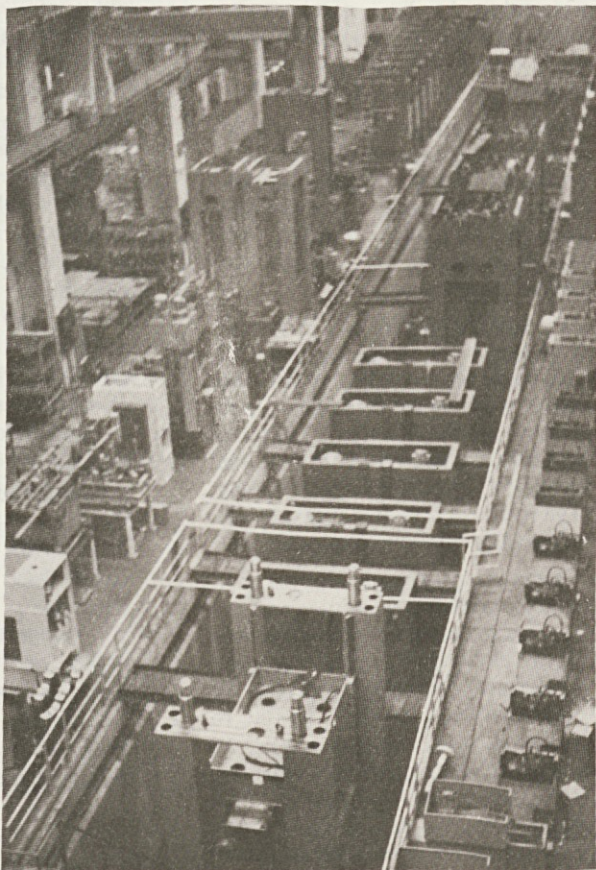
Pod tretjo temo smo obravnavali problematiko v delovni organizaciji Titovi zavodi Litostroj. V razpravi so sodelovali: tovariš Jože Kušar, vodja POAE; tovariš Pavel Stupnikar, predsednik KOOS in tovariš Franc Kostevc, predsednik upravnega odbora DO. Razpravljali smo o problematiki, ki je v glavnem povezana z gospodarskim položajem. Analizirali smo devetmesečno poslovanje. Iz poročila o planu Litostroja za leto 1983 ter ob perspektivah do leta 1986 je razvidno, da obstajajo realne možnosti za naš boljši in trdnjši položaj. Perspektiva nadaljnjega razvoja Litostroja je zelo ugodna, kar je zelo pomembno za nas mlade. Zato si moramo prizadevati, da bi začrtane plane realizirali, ker to daje možnost za izboljšanje našega družbenoekonomskega položaja. Ker smo bili v razpravi zelo aktivni in se zanimali za gospodarjenje v Litostroju, je potrebno, da to našo razpravo in aktivnost nadaljujemo na svojih delovnih mestih. Beseda mladih se mora slišati glasneje. Aktivno se moramo vključevati v delo na vseh področjih. Ker je osnovna naloga vseh zaposlenih prizadevanje za boljše gospodarjenje, je potrebno boljše sodelovanje med mladinsko organizacijo in ostalimi DPO in samoupravnimi organi.

Na koncu pa še ugotovitev: Seminarji so potrebni tudi v bodoče, vendar je potrebno narediti spremembe glede samega načina organiziranja. Seminarje bi lahko organizirali tudi v Ljubljani, morda celo v Litostroju!

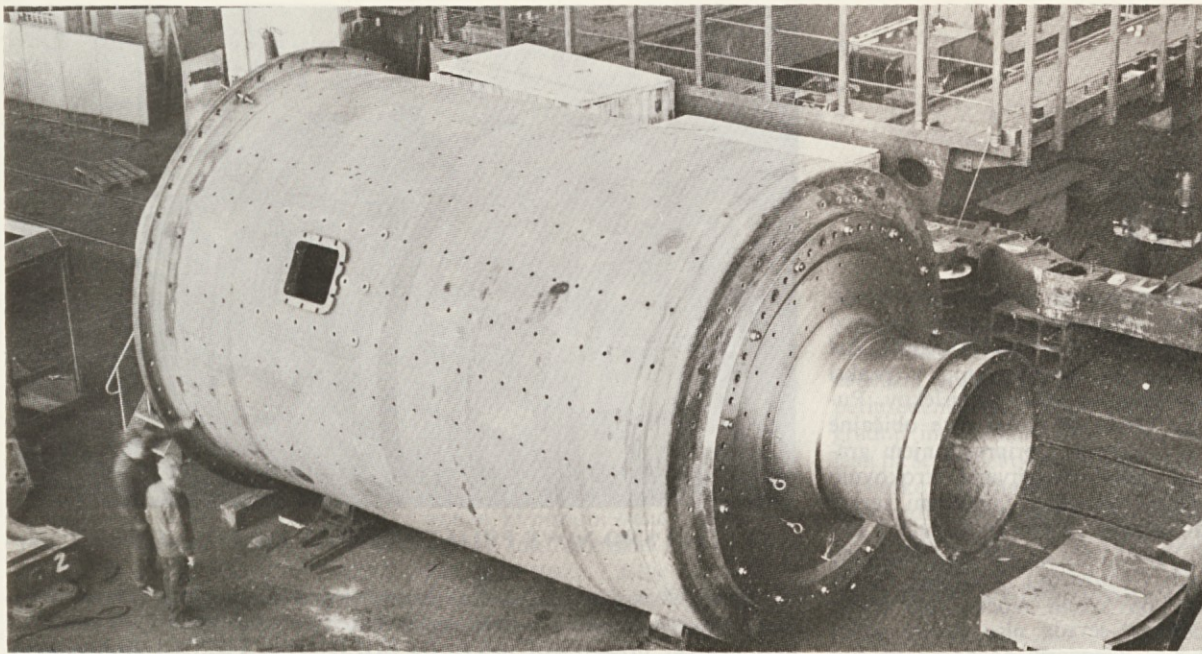
D. Jovanović

Montaža sestavljenih strojev velikih izvedb

Montažna dvorana je polna izdelkov

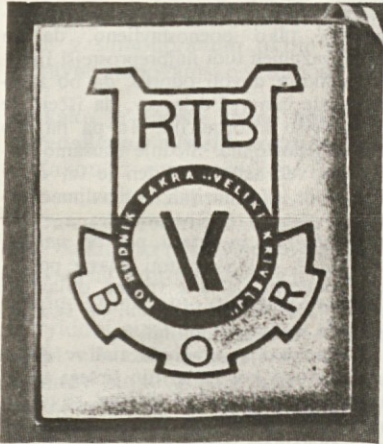

Boben za mletje rude v Velikem Krivlju, ki je še bil v tovarni (Foto: J. Jereb)

Mlini se vrtijo

Mlini so se zavrteli! Da se ne bodo, vsaj Litostrojčani nismo niti za hip podvomili. Zavrtitev cevnih mlinov CM 4, 3/6, 1 v novem rudniku bakra Veliki Krivelj pa ima velik pomen. Dokazali smo namreč, da smo v Litostroju kos najzahtevnejšim tehničnim nalogam pri izgradnji investicijskih gigantov in da smo z izdelavo tako zahtevnih mlinov za mletje bakrove rude veliko prispevali k zmanjšanju oziroma prenehanju dosednjega uvoza podobnih mlinov. Na ta naš uspeh smo upravičeno ponosni. Priznanje pa nam je izkazal tudi investitor s podelitvijo zlate plakete.

Novi rudnik bakra Veliki Krivelj je približno 10 kilometrov od

mnogo bolj poznanega rudnika bakra Bor v Srbiji. Obratovati je pričel 24. decembra 1982, gradili pa so ga pet let. Dosedanja izgradnja je opredeljena kot prva etapa novega rudnika, ki bi letno predelal okrog 8 milijonov ton bakrove rude in pridobil okrog 28.000 ton čistega bakra, kar predstavlja 33-odstotno povečanje dosedanje proizvodnje bakra v Boru in Majdanpeku skupaj! Istočasno bodo iz bakrove rude pridobili še pomembne stranske proizvode, kot so: pirit, magnetit, molibden in zlato, srebro, platino, selen in druge zlahtne in redke kovine.

Strokovnjaki ocenjujejo, da bi lahko rudnik razširili do zmogljivosti 25 milijonov ton bakrove

rude na leto, oziroma okrog 70 tisoč ton bakra in predviden čas izkoriščanja 30 let! To pa niso končni znani podatki, kajti geološke raziskave opravljajo dalje.

Zato je bil začetek obratovanja rudnika ljudski praznik v pravem pomenu besede, izražen z navzočnostjo najmanj treh generacij prebivalcev tamkajšnje pokrajine, ki vidijo v rudniku svojo svetlejšo prihodnost. Prisotni smo bili tudi Litostrojčani. In prav prijetno nam je bilo pri srcu, ko so nam, pomešanim med obiskovalci, pojasnjevali: "Te mline so prvič izdelali v Jugoslaviji — v Litostroju!" Hvala neznanim pojasnjevalcem za te prijetne besede! Rudarjem novega rudnika bakra pa — srečno! Naj se naši mlini še dolgo vrtijo in vam lajšajo vaše težko delo, ter pomagajo uresničevati in dosegati vaše cilje — proizvesti čim več bakra. Prav tako vam želimo, da boste gradili še drugo, tretjo etapo, kjer se bodo prav tako uspešno vrteli Litostrojevi mlini.

V. N.

Reelekcija v letu 1982

V pravilnikih o delovnih razmerjih, ki smo jih sprejeli v letu 1978, smo opredelili dela in naloge delavcev s posebnimi pooblastili in odgovornostmi. To so dela in naloge, na katere se razporejajo delavci po opravljenem javnem razpisu za določen čas 4 leta.

V naših temeljnih organizacijah smo imeli v letu 1982 skupaj 145 del in nalog delavcev s posebnimi pooblastili. Od tega je bilo 18 del in nalog sploh nezasedenih, na 11 pa so dela in naloge opravljali delavci kot vršilci dolžnosti. Da bi stanje glede zasedenosti del in nalog delavcev s posebnimi pooblastili in odgovornostmi uskladili z določili Pravilnika o delovnih razmerjih in Pravilnika o razvidu del in nalog, smo v lanskem letu pripravili preglede in jih posredovali v TOZD in DS s predlogom, da se vsa dela in naloge, ki niso bila zasedena v skladu z veljavnimi samoupravnimi akti, razpišejo in da se na ta način tudi pravno formalno uredi status delavcev, ki so na teh delih že opravljali dela in naloge.

Delavski sveti so na predlog KSS sprejeli sklepe o razpisu teh del in nalog, ki ga je strokovna služba poleg rednih razpisov izvršila v dveh delih in sicer v juniju in v oktobru. Takrat smo razpisali tudi dela in naloge individualnih poslovnih organov direktorjev TOZD, ki jim je konec leta potekel 4-letni mandat. Skupaj smo v letu 1982 razpisali 72 del in nalog

delavcev s posebnimi pooblastili in odgovornostmi.

Razpisani postopki so skoraj v celoti zaključeni oziroma v dveh ali treh primerih manjka samo še sklep o imenovanju. Na razpise so se prijavili predvsem delavci, ki so ta dela opravljali že pred reelekcijo.

V vseh primerih razen v štirih so bili delavci imenovani za 4 leta do ponovne izbire. Zaradi neizpolnjevanja razpisnih pogojev ali drugih razlogov so bili štirje delavci imenovani kot vršilci dolžnosti za 6 mesecev.

OBVESTILO

Obveščamo vse člane ZSM, rojene po 1. 1. 1956, da jim bo članarina za leto 1983 v znesku 120 din obračunana pri osebnem dohodku dne 15. februarja 1983. Koordinacijski svet ZSM

Kljub javnemu razpisu zanimanja zunanjih kandidatov ni bilo. Na vsa razpisana dela in naloge smo prejeli 7 prijav zunanjih kandidatov. Od tega sta bila dva tudi sprejeta v delovno razmerje in to na dela in naloge, ki so bila prosta in niso bila razpisana zaradi reelekcije.

Zanimiv je tudi podatek, da je bil v skladu s Pravilnikom o razvidu del in nalog za 41 delavcev, ki so bili kasneje tudi imenovani, predhodno izveden postopek ugotavljanja z delom pridobljene delovne zmožnosti. Skoraj v vseh primerih gre tu za delavce, ki razpisana dela in naloge opravljajo že vrsto let, niso pa si v tem času pridobili tudi ustrezne strokovne izobrazbe. V večini primerov gre za odstopanje od formalne izobrazbe za eno stopnjo.

Zaradi načrtovane reorganizacije je bil odložen razpis v TOZD PUM-LIVARNE. Ostala dela in naloge delavcev s posebnimi pooblastili in odgovornostmi so bila razpisana na zahtevan način že v prejšnjih letih.

Upamo, da smo imeli pri potrjevanju delavcev, ki bodo opravljali ta zahtevna dela, srečno roko. Od imenovanih pa pričakujemo, da bodo naše zaupanje opravičili in v tem zahtevnem gospodarskem položaju dali svoj prispevek k uspešnemu delu naše delovne organizacije tudi v naslednjih letih.

Ivo Jarc

Odgovornost za dobre informacije

10. in 11. decembra je bilo v Mariboru dvodnevno srečanje organizatorjev obveščanja v združenem delu.

Poleg organizatorjev obveščanja, novinarjev in urednikov glasil so se srečanja udeležili tudi predsedniki ali člani komisij za obveščanje pri občinskih svetih zveze sindikatov.

Uvodno razpravo o aktualnih nalogah zveze sindikatov po desetem kongresu Zveze sindikatov Slovenije je imel Marjan Orožen. Dejal je, da ni treba posebej poudarjati, da se zavedamo resnosti in zahtevnosti sedanjega položaja. Problemi, s katerimi se spopadamo, zahtevajo najvišjo stopnjo aktivnosti in odgovornosti, s tem pa je tako opredeljena tudi vloga obveščanja v združenem delu, ki jo ponekod še vedno podcenjujemo. »Kje so vzroki, da nekatera glasila niso dovolj vključena v problematiko in funkcijo delegatskega obveščanja, ali da jim ponekod glede na posamezne slabosti pri objavljanju omejujejo normalno izdajanje?« se je spraševal predsednik slovenskih sindikatov.

Nadalje se je tovariš Marjan Orožen zadržal pri trenutnih družbenoekonomskih odnosih ter vlogi sindikata kot nosilca povezanih procesov. Še posebno je poudaril nujnost izvoza ter osvetlil ekonomski pomen združevanja dela in sredstev. Izdatki za skupno porabo lahko naraščajo le ob realnih osebnih dohodkih ter ob realnem dohodku.

V tako zaostrenih razmerah imajo organizatorji obveščanja pomembno vlogo in pomen pri opisovanju in predstavljanju razmer v posameznih delovnih okoljih. V zaostrenih razmerah gospodarjenja dobiva informacija še bolj pomembno in odgovorno vlogo. Informacija postaja pogoj za odločanje, zato je ne moremo nikjer pogrešiti. Vprašanje je, ali niso posredovane informacije delavcev zgolj sporočilo ozkega kroga strokovnih služb, ki lahko mono-

polni položaj nad informacijami izrabljajo za svoje podjetniško obnašanje.

»Srečanje organizatorjev obveščanja v združenem delu je tudi priložnost, da spoznamo in ugotovimo, do katere stopnje smo obveščanje razvili,« je ocenil razmere tovariš Marjan Orožen.

V nadaljevanju srečanja novinarjev se je delo odvijalo v dveh skupinah. V prvi je tekla razprava o informiranju v Zvezi sindikatov Slovenije, v drugi pa o tem, kakšno stanje je in kakšne so nadaljnje naloge pri obveščanju v združenem delu.

V uvodnih razpravah so sodelovali: član predsedstva centralnega komiteja ZKS Jak Koprivc, ki je govoril o informativno propagandni dejavnosti v sedanjih razmerah, predsednik republiškega komiteja za informiranje Marjan Štifter je govoril o novostih na področju družbenega sistema informiranja in javnega obveščanja, odgovorni urednik Delavske enotnosti Franček Kavčič pa o dopisniški mreži in sodelovanju z uredništvu glasil v združenem delu.

To so bile najvažnejše glavne teme, v katerih so kritično spregovorili udeleženci ter sprejeli določene sklepe in ugotovitve, ki bodo koristile vsem članom zveze sindikatov pri nadaljnjem delu. Obenem pa bodo sklepi dobra osnova za konkretno delo v prihodnjem obdobju, saj nas glede na sprejemanje novih zakonov s področja informiranja čakajo nove zahtevne naloge, če želimo informiranje še bolje organizirati ter doseči zaželeno učinke.

M. Sigulin

PRIPRAVE NA IZGRADNJO TOVARNE ZA OBDELAVO KOVIN Z EKSPLOZIVI

Nova tovarna v Ljubiji

V času od aprila do junija preteklega leta smo pričeli v Litostroju izdelovati predhodno analizo in program uvajanja tehnologije obdelave kovin z eksplozivi. Na osnovi tega programa so bili od 5. do 26. julija in od 31. avgusta do 14. septembra 1982 na poligonu Ljubija pri Prijedoru izvršeni polindustrijski poizkusi platiranja (spajanja plasti) raznovrstnih kovin. Dobljeni rezultati so glede na vrste, velikosti in kombinacije bimetalnih in večplastnih kompozicij materiala na ravnih in ukrivljenih površinah zadostovali za odločitev o pripravi dokumentacije za morebitno industrijsko proizvodnjo kombiniranih materialov z operacijo spajanja raznovrstnih kovin z eksplozivi.

Rezultati polindustrijskega spajanja kovin z eksplozivi so bili prikazani na zagrebškem velesejmu in so izzvali precejšnje zanimanje naših gospodarstvenikov.

Litostroj je na RAST YU-82 na Reki sodeloval tudi z novimi kombiniranimi materiali, dobljenimi s pomočjo eksplozivov. Ob tej priložnosti je dobil zlato diplomu kot družbeno priznanje za dosežke na področju inovatorstva, izumiteljstva in tehničnega napredka.

Glede na veliko količino znanja, izkušnje in veščine pri predelavi kovin ter glede na potrebe po čim kvalitetnejših in hkrati čim cenejših materialih, kot jih ima Litostroj, ter na znanje, izkušnje in veščino v ravnanju, nameščanju eksploziva ter glede na primeren prostor, ki ga ima RŽR Ljubija, so bile v Litostroju in Ljubiji oblikovane delovne skupine z nalogo, da pripravijo investicijski program, načrt samoupravnega sporazuma o združevanju dela in sredstev za osnovanje in izgradnjo tovarne za obdelavo kovin z eksplozivom v Ljubiji.

Če upoštevamo tudi to, da ima Litostroj v svojih vrstah nosilca KNOW-HOW (na ključ) tehnologije obdelave kovin z eksplozivi, ter da bo Ljubljanska banka podprla domači KNOW-HOW, lahko menimo, da so teami zelo resno pristopili k izdelavi kompletne dokumentacije za ustanovitev delovne organizacije za obdelovanje kovin z eksplozivi. Ta dokumentacija je v obliki predloga (idejnega načrta) že pripravljena v vseh podrobnostih — od tržišča, lokacije, izbora, tehnologije, zmogljivosti gradbenih del, kadrov, finančne konstrukcije, analize cen, ekonomskih učinkov pa do odločitve o zasnovi delovne organizacije. "Tovarna za obdelavo kovin z eksplozivi".

Zanimanje, ki ga ta tehnologija zbuja v Litostroju in še v večji meri izven njega (nekatera naročila smo že dobili), nas opozarja na operativnost, vsebinskost in resnost, s katero je potrebno pristopiti k tej problematiki. Pričakujemo, da bomo do konca februarja uskladili interese z Ljubijo in čimprej sprejeli samoupravni sporazum. Po sprejemu tega dokumenta pa bodo dane vse možnosti, da že v letu 1983 pričnemo s proizvodnjo.

dr. S. Petrović

SAMOUPRAVLJANJE IN INFORMIRANJE

Količina in kakovost informacij

Jugoslovanski center za teorijo in prakso samoupravljanja "Edvard Kardelj" je 7. in 8. januarja organiziral okroglo mizo na temo "Samoupravljanje in informiranje". Srečanje, na katerem so se zbrali številni jugoslovanski sociologi, komunikologi in politiki, smo se udeležili kot edina "proizvodna" organizacija tudi predstavniki Litostroja (tovariš Karel Gornik kot vodja Informativnega centra in pisec tega članka kot delegat v jugoslovanskem centru). Prevladujoča tema za okroglo mizo je bila podružbljanje sredstev informiranja. Prejemniki informacij (predvsem sami občani in delavci v združenem delu) bi morali imeti večji vpliv na razvoj, politiko in vsebino sredstev obveščanja. Naš prispevek, katerega objavljamo v povzetku, je med udeleženci naletel na ugoden sprejem in sprožil tudi plodno razpravo, predvsem o vprašanju alternativnih (izbirnih) informacij.

Da bi v organizaciji združenega dela zagotovili zahtevam 546. do 550. člena Zakona o združenem delu ter zagotovili "redno, pravočasno, resnično, popolno ter po vsebini in obliki dostopno obveščanje delavcev o celotnem poslovanju organizacije združenega dela in njenem materialno-finančnem stanju, o pridobivanju in delitvi dohodka ter uporabi sredstev, o rezultatih, doseženih z združevanjem sredstev iz minulega dela v vseh oblikah združevanja dela in sredstev, o pripravi za splošno ljudsko obrambo in o uresničevanju družbene samozaščite, kakor tudi o drugih vprašanjih, ki so pomembna za upravljanje, odločanje in uresničevanje samoupravne delavske kontrole" je potrebno ustvariti dokaj zahteven informacijski sistem, posebno v primeru večjih delovnih in sestavljenih organizacij. Ta sistem je seveda podsystem širšega družbenega informacijskega sistema, ima pa svoje specifičnosti, ki izhajajo tako iz namena kot tudi iz razpoložljivih sredstev, s pomočjo katerih se uresničuje.

Kot eden ključnih problemov se pojavlja dilema med količino ter kakovostjo informacije. V praksi namreč čutimo, da res ni več razlike med "samoupravno" ter "poslovno" informacijo. Delavci, predvsem pa delegati, morajo preprosto dobiti prave informacije, takšne, ki jim bodo omogočale resnično odločanje in s tem tudi nastanek nove informacije, ki pa bo že v funkciji

ujeljavljanja njihovih interesov. Prava informacija pa pomeni, "resnico, celo resnico in samo resnico". Do tod vse lepo in prav! Toda v praksi se izkaže, da je "cela resnica" lahko množica podatkov, predvsem številčnih in da so za njihovo razumevanje potrebna že prava strokovna znanja (ekonomska, finančna, pravno itd.). Rešitev, katero so nam podajali teoretiki na vsakem seminarju in katero smo tudi uporabili, je seveda v — obdelavi gradiva, povzetkih, izvlečkih, obrazložitvah. Delavec naj dobi podatke urejene, strokovno obdelane, z opisanimi posledicami možnih odločitev, z alternativami. Do tega ima pravico in zato ima tudi strokovne službe! Takšna informacija je seveda tudi racionalnejša. Zakaj naj bi delegat v delavskem svetu dobil pred sebo kup gradiva, ki ga bo že s svojo količino odvrnil od resnega pristopa? Zakaj naj bi zanj razmnoževali celotno besedilo samoupravnega sporazuma, katerega je poslala druga organizacija združenega dela, da bi prišla do deviz? Bolje je delegatu povedati bistvo sporazuma, hkrati s finančnimi in drugimi posledicami sprejetja. Za kaj ob obravnavanju zaključnih računov delegatom prikazovati cele gore števk, z vsemi posameznimi konti, ko pa je najvažnejše ugotavljanje dohodka ter razporejanje čistega dohodka, posebno če so temu dodani predpisni kazalci poslovanja?

Dilema med kvantiteto in kvaliteto informacije je torej na prvi pogled razrešena v prid slednje. Žal pa tu ob uresničevanju v praksi naletimo na nekaj pomislekov. Pustili bomo ob strani tiste običajne — o težavah s pripravljanjem gradiv, preobremenitvami strokovnih služb, časovnimi zamudami zaradi dodatnega obdelovanja gradiva itd. Z vsemi temi se seveda srečujemo tudi v Litostroju in jih pač rešujemo po svojih močeh, pri čemer delegati seveda niso vedno zadovoljni. Opozorili pa bomo na dve težavi ter pri eni tudi predlagali rešitev, pri drugi pa žal ne.

Obdelana informacija (povzetek) namreč lahko vsebuje "samo resnico", nikdar pa ne "cele resnice". V vsakem primeru je bil izbor "izbranih" podatkov na nek način subjektiven, saj je bilo treba druge izpustiti. Na žalost pa ponavadi gradiva obdelujejo prav tisti, ki so tudi sicer kakorkoli z njim tesno povezani. Če so soodgovorni za posamezne vzroke poslovnega neuspeha, bodo dajali prednost drugim vzrokom. Če bo za njih neka odločitev terjala veliko naporov pri izvajanju, bodo s podatki sugerirali drugo odločitev. Lahko pa gre tudi za nevednost ali površnost. Pri izdelavi povzetka samoupravnega sporazuma lahko nek referent spregleda manj opazno, a pomembno obvezo, katero bi nekateri skrbnejši delegati gotovo opazili.

Posamezna finančna postavka lahko iz leta v leto uide stabilizacijskim prizadevanjem enostavno zato, ker analitični konti delegatom niso nikoli prikazani in se tako vedno ob obravnavi zaključnega računa ta postavka skriva v kakšni splošni in širši formulaciji. Prepotrebno in vedno koristno delegatsko vprašanje tako žal izostane.

Pri vsem tem niti ni treba, da gre za slab ali nestrokovno povzetek. Trdimo, da celo vzoren, idealen povzetek ali izvleček ni "cela resnica", če ga primerjamo z njegovim originalom. Za povzetke, ki niso idealni, pa mirno lahko ugotovimo, da celo niso "samo resnica", ampak še kaj drugega.

Naša ugotovitev pa je, da opisana

NAVEZALI SMO NOVE PRIJATELJSKE IN POSLOVNE STIKE

V četrtek in petek, 23. in 24. decembra preteklega leta je bila na povabilo konference osnovnih organizacij Titovi zavodi Litostroj na obisku v naši delovni organizaciji delegacija SOZD REK VREOCI Kolubara. V delegaciji so bili predstavniki družbenopolitičnih organizacij, samoupravnih organov in vodstva SOZD.

Dvodnevni obisk v Litostroju in Ljubljani je omogočil vzpostavitev prvih stikov med obema kolektivoma. Med obiskom smo se tudi dogovarjali o tem, kako bi z medsebojnim sodelovanjem na poslovnem in družbenopolitičnem področju poglobili stike med delavci obeh kolektivov.

Na prvem srečanju je bilo dogovorjenih nekaj osnovnih usmeritev za sodelovanje v prihodnosti. Posebej pa je bilo dogovorjeno, da se čimprej sprejme samoupravni sporazum o medsebojnem poslovnem tehničnem sodelovanju, v naslednjih srečanjih pa še temeljiteje analizirajo možnosti še globljega sodelovanja delavcev obeh kolektivov na vseh področjih.

M. S.

dilema med kvantiteto in kvaliteto informacije ne daje rešitve za uspešen informacijski sistem v združenem delu. Potrebna je namreč kombinacija obeh komponent, in to zavestna ter organizirana. Delavcem je treba dati v roke kvalitetno informacijo v obliki izvlečkov, povzetkov, obrazložitev itd., hkrati pa omogočiti, da jim bodo na dosegu celotni podatki, iz katerih bodo lahko ustvarjalno ter samostojno iskali pravo resnico, preverjujoč tisto, katero so dobili v "instant obliki". Za to pa seveda ni dovolj le splošna deklaracija v samoupravnem splošnem aktu; "da so vsi dokumenti na vpogled vsem delavcem ...", ali sporočilo, naj "tisti, ki ga stvar bolj zanimajo, pride v tajništvo in si vse — ogleda ...". Izkušnje kažejo, da takšne deklaracije ostanejo le na papirju. Delavec in celo delegat se kaj težko odloči, da bi sam stopil v pisarne in zahteval neke podatke, saj pričakuje, da ga bodo sumničavo gledali, poleg tega pa se morda v knjigovodstvu ne bo znašel, vsekakor pa ne bo mirno in skoncentrirano proučil podatkov, ki jih je nameraval.

Te okoliščine moramo upoštevati in tudi predvidevati pri snovanju informacijskega sistema v znamenju navedenih načel. Informacije moramo pošiljati de-

lavcu, ne pa da si jih delavec sam poišče. Ker pa smo ugotovili, da bi bile celovite informacije preobširne, moramo seveda rešitev iskati v kompromisu. Formula, katero smo začeli uresničevati v Litostroju, je naslednja: Vsak delavec mora v roke dobiti najosnovnejšo informacijo, tako poenostavljeno, da jo bodo razumeli tudi najpreprostejši ljudje, a hkrati dovolj odprto, da bo zainteresirala čim več delavcev, da iščejo še popolnejšo informacijo. Ta pa naj bo čimbolj dostopna. Slednje skušamo doseči na več načinov. Eden je ta, da v "Internih informacijah" objavljamo tudi kompletne številčne podatke, z obširnimi tabelami in detajli, pač po načelu, da tudi če se le vsak stoti delavec poglubi v podatke, je le-te vredno objavljati ostalim devetindevetdesetim, saj se morda sicer ne bi poglubil niti on.

Naša iskanja pa grede tudi v druge smeri. Tako kot na nivoju širšega družbenega informativnega sistema, se tudi v njegovem podsystemu kaže potreba po referencialnem sistemu, ki bi delavca oziroma delegata napotil na pravo informacijo in mu jo tudi pomagal preskrbeti. Zameetek nekakšnega Indok — centra imamo v posebni organizacijski enoti v okviru delovne skupnosti služb skupnega pomena — Informativni center, zaenkrat bolj kot servis za samoupravne organe, manj pa kot zbirališče in posredovanje informacij.

Sicer pa bo informativni sistem v OZD vedno ostal le podsystem v širšem družbenem informativnem sistemu, ter bo nujno povezan z občinskimi, regionalnimi in drugimi sistemi. Zato je tudi njegova uspešnost odvisna od vseh naštetih. Organiziranje dobre banke podatkov ter prenos le-teh z ustreznim terminalom v našo delovno organizacijo je zato naša želja ter vzrok za pripravljenost za sodelovanje na vseh nivojih.

Problem, katerega pa le odpiramo, je vprašanje alternativnih informacij. Pri pripravljanju skrajšanih informacij, izvlečkov in povzetkov, kateri naj bi služili samoupravnim organom za odločanje, naj bi namreč po možnosti strokovni delavci pripravili alternativne variante. Tako naj bi delegati imeli res vtis, da o nečem odločajo, ne pa le potrjujejo tisto, kar so jim drugi pripravili, ali celo "podtaknili". Ta v bistvu dobra ideja pa se je včasih tudi zbanalizirala. Striktno vztrajanje pri alternativnih variantah je namreč pripeljalo do tega, da so si strokovnjaki, po tem ko so sestavili najboljšo možnost, bili prisiljeni izmišljevati še "varianto", katera je bila pa seveda po pravilu slabša in kot taka nepotrebna. Sploh se nam postavlja vprašanje, ali je teoretično pravilno od strokovnjaka, ki je v službi združenega dela oziroma njegovih samoupravnih organov, zahtevati oziroma tudi dopustiti, da podaja rešitve v variantah. Ali mu njegova strokovna vest in doslednost sploh dopušča predlagati dve rešitvi, ali pa je avtomatično dolžan iskati najboljšo rešitev?

Zdi se, da se z uporabo alternativnih predlogov odgovornost kvečjemu rahlja. Sicer pa smo na to vprašanje le opozorili, rešitev pa prepuščam ustreznim teoretikom.

S. Mrkun

Anton Tomažič

Portret

Ivan Tušar

Predno smo našega današnjega sogovornika povabili k razgovoru, smo o njem vedeli le to, da je njegov konjiček šah. Torej ima Ivan Tušar res pravega konjička, konjička, ki ga v obliki črke L premika po šahovski deski. Tega konjička je začel premikati v levo in desno, naprej in nazaj pri desetih letih, torej ga premika že polnih štirinštirideset let. Za šah ga je navdušil brat. Šahovsko polje sta imela narisano kar na kosu kartona, prav tako so bile iz kartona izrezane tudi šahovske figure. Pa vendar ni bila zato igra nič manj privlačna in zanimiva.

Kot štirinajstletni fantič se je moral leta 1944 zaposliti v Železarni Jesenice. Ker je primanjkovalo delovne sile, je okupator pod prisilo

zaposlil jeseniško mladino. Najprije je delal v livarni, po končani srednji tehnični šoli pa v konstrukciji. Kmalu po končani vojni je Železarna Jesenice ustanovila tudi svojo sindikalno šahovsko sekcijo, v katero se je takoj vključil tudi Ivan. Poleg tega pa je bilo na Jesenicah tudi Šahovsko društvo Jesenice, katerega član je bil vrsto let. Iz teh časov ima Ivan Tušar vrsto lepih spominov. Kot član šahovskega društva ali pa kot član sindikalne sekcije je prepotoval skoraj celo Jugoslavijo in del Evrope. V tujini je bil na gostovanjih v Nemčiji, Franciji, Poljski itd. To so bila srečanja delavcev železarjev, s katerimi je na ta način sklenil vrsto lepih poznanstev in prijateljev. Na vprašanje, kaj mu pomeni šahovska igra, je

odgovoril na kratko: »Sprostitev«. Dodal je, da se pri šahu razvedri, pozabi na vsakdanje skrbi in probleme, skratka šahira iz osebnega zadovoljstva.

Ko je leta 1963 prišel z Jesenic v našo delovno organizacijo, se je takoj vključil v litostrojsko šahovsko sekcijo. Za Litostroj je velikokrat nastopil na raznih sindikalnih prvenstvih. Vendar pa je ob pogovoru o možnostih šahovskega udejstvovanja v naši delovni organizaciji spregovoril z nekoliko otožnostjo. V Litostroju namreč šahisti nimajo urejenega prostora. Za prostor morajo sami poskrbeti, ta pa se najde včasih v kakšni od konstrukcij, govorilnic in podobno. Prostora, kjer bi šahista čakala šahovnica s figurami, stol in miza, v Litostroju nimamo. Če bi imeli naši šahisti svojo sobo, bi na partijo šaha prišel marsikateri od Litostrojčanov, za katerega niti ne vemo, da ima »žilico« za igranje. S tem bi se seveda dvignila kvaliteta litostrojskega šaha. Dobro bi bilo, da bi v Litostroju začeli razmišljati o ureditvi prostora za naše šahiste. Neurejeni pogoji za igranje šaha pa so bili tudi povod, da se je Ivan po prihodu v naš kolektiv vključil v našo kegljaško družino. Kljub temu, da je bil začetnik v kegljanju, se je hitro navadil metati kroglo, tako da je podrla čim več kegljev. Tako se je pojavljal na sindikalnih tekmovanjih tudi kot kegljač in bil na

enem takih tekmovanj tudi litostrojski prvak. S kegljanjem pa je moral v zadnjih letih prenehati, ker mu nagaja hrbtenica.

Ivan je Jeseničan. Na vprašanje, zakaj se je zaposlil v Litostroju, je povedal, da je slišal, kako se ta kolektiv širi, razvija. Porodila se mu je želja, da bi bil tudi on sam Litostrojčan. Željo je uresničil in ni mu žal. Pravi, da ima rad naš kolektiv, vesel je, da se gospodarsko dobro razvija. Tudi on si želi, da bi se čimprej izkopali iz gospodarskih težav, kar bi omogočilo lažje delo. Ivan Tušar je sedaj v Litostroju zaposlen že skoraj dvajset let, od tega večino časa v biroju projektiranja in konstruiranja procesnih naprav na delovnem mestu projektanta. Pravi, da ima to delo rad, zato se je verjetno v mladih letih tudi odločil za študij na srednji tehnični šoli. Šolo je obiskoval ob delu takoj v povojnih letih.

Ivan pa tudi rad zaide v planine, prav tako se rad spusti s smučmi po zasneženih snežnih poljanah. Žal mu je letos zaradi pomanjkanja snega to veselje nekoliko okrnjeno.

Ob koncu Ivanu Tušarju čestitamo za dosežene uspehe na tekmovanjih, se mu zahvalimo za ves vložen trud in navdušenje. Želimo mu, da bi še dolgo »poganjal« šahovskega konjička.

Z lastno udeležbo do stanovanja

Načelo lastne udeležbe pri reševanju stanovanjskega vprašanja delavcem Litostroja ni več tuje, saj ga bolj ali manj uspešno uveljavljamo že od leta 1975 dalje. Takrat je bila lastna udeležba prvič opredeljena v samoupravnem aktu. Z zakonom o stanovanjskem gospodarstvu iz leta 1981 pa je dobilo načelo lastne udeležbe tudi zakonsko osnovo.

V skladu z zakonom mora prispevati lastna denarna sredstva vsakdo, ki mu je dodeljena stanovanjska pravica na družbenem stanovanju ali stanovanjsko posojilo za gradnjo stanovanjske hiše ali stanovanja. Višina lastne udeležbe je odvisna od socialnega in ekonomskega položaja posameznika, zato je pod določenimi pogoji delavec plačila lastne udeležbe lahko tudi oproščen ali mu je lahko plačilo deloma ali v celoti za določen čas odloženo. S pravilniki o reševanju stanovanjskih potreb delavci v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih natančneje določamo pogoje glede plačila lastne udeležbe, pri čemer izhajamo iz opredelitev zakona o stanovanjskem gospodarstvu in določb, ki smo jih oblikovali z družbenim dogovorom o skupnih osnovah za zagotavljanje in usklajevanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na področju stanovanjskega gospodarstva v SR Sloveniji. Nekatera načela lastne udeležbe so konkretno, opredeljena tudi v samoupravnih aktih samoupravne stanovanjske skupnosti.

In kako je načelo lastne udeležbe opredeljeno v naštetih dokumentih?

Zakon o stanovanjskem gospodarstvu določa, da mora lastno udeležbo za družbeno stanovanje vplačati vsakdo, ki pridobi stanovanjsko pravico ali se preseli v večja ali več — vredno stanovanje oziroma vsakdo, ki pridobi posojilo za nakup stanovanja v etažni lastnini oziroma za graditev stanovanjske hiše. Višina lastnih sredstev se določi glede na vrednost stanovanja, socialni in zdravstveni položaj in skladno z ekonomskimi možnostmi posameznika. Sredstva lastne udeležbe za pridobitev stanovanjske pravice so vračljiva. Višina lastne udeležbe pri preselitvi v večje ali več vredno stanovanje se določi glede na razliko revalorizirane vrednosti prejšnjega in novo — pridobljenega stanovanja. Kdor se preseli v manjše stanovanje pa je vplačal lastno udeležbo, se mu vplačana sredstva deloma povrnejo, upoštevajoč razliko v vrednosti stanovanj. Kdor se izseli iz stanovanja pred rokom za vračilo lastne udeležbe, je upravičen na povrnitev vplačanih sredstev.

Lastne udeležbe za pridobitev stanovanjske pravice na družbenem stanovanju ni dolžan prispevati za-

konec, ki pridobi stanovanjsko pravico po smrti imetnika ali po razvezi zakonske zveze. Lastne udeležbe ne vplača delavec, ki pridobi stanovanje, ki je povezano z opravljanjem službene obveznosti ter nosilec družbene funkcije, ki pridobi stanovanje izven kraja stalnega bivališča, vendar le za čas opravljanja funkcije.

Družbeni dogovor enako kot zakon določa, da se pri plačilu lastne udeležbe upoštevajo vrednost stanovanja, socialni položaj, zdravstveno stanje itd. Družbeni dogovor pa nas tudi obvezuje, da v samoupravnih aktih uveljavimo načelo, da je oproščen plačila lastne udeležbe tisti delavec, katerega skupni dohodek na družinskega člana ne presega dvajset odstotkov povprečnega dohodka v SR Sloveniji. V posebnih primerih, zlasti, ko se ocenjuje, da družina živi v težjih razmerah, se pred določitvijo višine lastne udeležbe pridobi mnenje centra za socialno delo, na njegov predlog pa je možna tudi popolna oprostitev plačila lastne udeležbe. Z družbenim dogovorom smo sprejeli obvezo, da preko določb v samoupravnih aktih spodbujamo namensko varčevanje za plačilo lastne udeležbe. Za plačilo lastne udeležbe se sicer lahko uporabijo lastna denarna sredstva in namensko posojilo na vezana ali privarčevana sredstva občana v banki. Med drugim določa družbeni dogovor tudi lestvico minimalnih zneskov lastne udeležbe glede na dohodek na družinskega člana. Lastna udeležba se vplača do vselite v stanovanje, vendar mlade družine, ki na podlagi dogovorjenih kriterijev tega ne zmorejo, lahko skladno z družbenim dogovorom vplačajo lastno udeležbo po vselitvi. V tem primeru se družina zaveže namensko varčevati pri banki po administrativni prepovedi na osebne dohodke. Višina lastne udeležbe se v tem primeru določi v znesku in po kriterijih, ki veljajo na dan, ko nastopi pogoj plačila lastne udeležbe. Za mlado družino se po družbenem dogovoru šteje družina, ki ima vsaj enega otroka in v kateri nobeden od zakoncev nima več kot trideset let.

Pri dodeljevanju stanovanjskih posojil družbeni dogovor ne določa višine lastne udeležbe, temveč le dovoljeno vsoto vseh posojil. Ta

lahko znaša pri nakupu ali gradnjo etažnega stanovanja največ osemdeset odstotkov od končne cene, pri združni gradnji stanovanjske hiše petinsedemdeset odstotkov, pri gradnji individualne hiše v osebni lasti pa šestdeset odstotkov od predračunske vrednosti, upoštevajoč standardno stanovanjsko površino. Pri prenovi lahko znaša vsota vseh posojil največ osemdeset odstotkov predračunske vrednosti predvidenih del.

Samoupravni sporazum o temeljnih plana stanovanjske skupnosti povzema določila družbenega dogovora oziroma je usklajen z zakonom o stanovanjskem gospodarstvu ter določa pogoje in merila za plačilo lastne udeležbe za solidarnostno stanovanje.

Pravilnik o reševanju stanovanjskih potreb delavcev v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih smo oblikovali na podlagi novega zakona o stanovanjskem gospodarstvu, zato je z njim v celoti usklajen. V času sprejemanja pravilnikov pa je bil družbeni dogovor o uveljavljanju samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na področju stanovanjskega gospodarstva še v javni razpravi. Zato se v nekaterih delih naši samoupravni akti razlikujejo od rešitev, ki jih predvideva družbeni dogovor. Navedena ugotovitev se nanaša predvsem na pogoje za plačilo lastne udeležbe in višino lastne udeležbe. Po pravilniku temeljne organizacije je možno oprostiti plačila lastne udeležbe tistega delavca, katerega dohodek ne presega šestdeset odstotkov povprečnega osebnega dohodka v SR Sloveniji, če se družina nahaja v izjemno težkih socialnih razmerah. Glede na družbeni dogovor daje pravilnik o reševanju stanovanjskih potreb delavcev več možnosti za oprostitev plačila lastne udeležbe, vendar o tem sklepa delavski svet na predlog osnovne organizacije sindikata. Poleg tega predvideva pravilnik o reševanju stanovanjskih potreb tudi več možnosti odloga plačila lastne udeležbe, ki jo družbeni dogovor predvideva le za mlade družine. Za mlado družino štejemo po pravilniku o reševanju stanovanjskih potreb tisto družino, v kateri noben od zakoncev ni starejši od trideset let, ne presega deset let skupne delovne dobe, namensko varčuje za stanovanje najmanj dvajset odstotkov družinskega dohodka in katere dohodek ne presega osemdeset odstotkov povprečnega osebnega dohodka v SR Sloveniji.

V primerjavi s pravilnikom o reševanju stanovanjskih potreb določa družbeni dogovor višjo lastno udeležbo za pridobitev družbenega stanovanja kot tudi za pridobitev stanovanjskega posojila. Prav tako določa pravilnik ugodnejše pogoje glede vračanja stanovanjskih posojil. Glede ostalih določb družbenega dogovora, pa ugotavljam, da so praviloma zajeta v določbah sprejetih samoupravnih aktov oz. jih uspešno uveljavljamo v praksi. Slednje velja predvsem za spodbujanje namenskega varčevanja za plačilo lastne udeležbe. Čeprav smo v preteklem letu dopuščali plačilo lastne udeležbe tudi z drugimi viri, so jo delavci praviloma zagotavljali z namenskim varčevanjem. Ugotavljam tudi, da se načelo lastne udeležbe po sprejetju zakona o stanovanjskem gospodarstvu močneje uveljavlja. Kot primer naj navedem, da so ob zadnji razdelitvi stanovanj do vselitve poravnali lastno udeležbo vsi kandidati. Sredstva lastne udeležbe predstavljajo tako že pomemben vir pri reševanju

Na zunaj je blok še vedno tak kot pred petimi leti, toda znotraj?... (Foto: E. L.)

Voda uničuje modri blok

Pred petimi leti je bil dograjen blok na Andreaševi ulici. Veselje in zadovoljstvo stanovalcev se je prav kmalu sprevrglo v nezadovoljstvo in jezo. Vzrok temu so bile temne vlažne lise, ki so se pričele pojavljati na stenah in stropih stanovanj, predvsem tistih v višjih nadstropjih. Ponekod so se pojavile tudi razpoke v zidu, skozi večje razpoke je pričela kapljati voda in v najbolj ogroženih stanovanjih je pričel odstopati parket. Stanovalci so si poizkušali pomagati sami na razne načine — razpoke v zidu so poskušali zamašiti s kitom, ki pa je zadržal vodo le nekaj dni, tudi beljenje vlažnih sten ni pomagalo — po tednu, dveh so se vlažni črni madeži zopet pojavili.

Ves čas so stanovalci preko hišnega sveta in skupaj z Litostrojem kot investitorjem objekta opozarjali, se pritoževali in se dogovarjali z izvajalcem del SGP Gradbinec Kranj, TOZD Ljubljana, da bi izvedli nujna popravila, saj je zgradba očitno in hitro propadala, ogroženo pa je bilo tudi zdravje stanovalcev (med njimi je več kot sto otrok, mlajših od 10 let). Vsa njihova prizadevanja niso rodila nikakršnega pravega sadu, stanje se bistveno ni izboljšalo. Opravljenih je bilo le nekaj manjših posegov, ki pa niso odpravili vzrokov prodiranja vlage in propadanje stavbe. Deležni so bili tudi kupa obljub in razlag, da do napak ni prišlo pri izvedbi gradbenih del, temveč že prej pri projektiranju gradnje in da tako ni kriv izvajalec, ampak nekdo drug! Jasno je, da obljube in bolj ali manj izčrpne razlage niso zaustavile vlage, ravno nasprotno, z leti je voda preko najvišjih nadstropij pričela prodirati v nižja, tako da je zdaj ogrožena že skoraj polovica vseh stanovanj.

Ker vsa prizadevanja stanovalcev niso pripeljala nikamor in ker so izgubili že vsako upanje, da se bo zadeva uredila po normalni poti, so se odločili sprožiti sodni postopek.

Če že ne gre drugače, so si mislili, bomo pa na ta način preprečili propadanje družbenih sredstev, vloženih v blok, in kar je še važnejše — ogrožanje zdravstvenega stanja stanovalcev.

Pred tem zadnjim korakom pa so se odločili še zadnjikrat težavo razrešiti po mirni in sporazumni poti. Na skupen pogovor in dogovor s stanovalci so bili 16. decembra 1982 povabljeni predstavniki izvajalcev gradbenih del — SGP Gradbinec Kranj, investitorja Litostroj ter še nekateri drugi, ki bi jih problem moral zanimati.

Predstavnika Gradbinca sta potem, ko sta bila podrobneje seznanjena s težavami in s potekom dogodkov, izjavila, da oni v Kranju s tem sploh niso bili seznanjeni, ker njihov tozid v Ljubljani pritožb ni posredoval naprej. Stinjala pa sta se tudi s tem, da je potrebno težave čimprej odpraviti.

V nadaljevanju sestanka so se prisotni dogovorili, da je potrebno najprej ugotoviti, kje so napake, ter tudi tistega, ki je zanje odgovoren (napaka lahko izvira iz projektiranja, izvajanja ali vzdrževanja). Iz tega bi bilo potem tudi razvidno, kakšni posegi bodo potrebni, da se napake odstranijo in na čigav strošek.

Dogovorjeno je bilo, da bosta izvajalec gradbenih del (Gradbinec — Kranj) in investitor ter nadzorni organ gradnje (TZ Litostroj) skupno ugotovila, zakaj in po čigavi krivdi je prišlo do nastale napake in škode. Če se v tem ne bodo uspeli zediniti, bodo k sodelovanju povabili ustrezno zunanjo strokovno institucijo. Na osnovi teh ugotovitev bodo poskušali poiskati najustreznejše posege (po potrebi v sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki), ki bodo odpravili težave stanovalcev, zgradbo pa rešili propada.

Stanovalci so se s predlogom strinjali, zaradi slabih izkušenj pa so si pridržali pravico postavitev rokov, v katerih naj bi bili posamezni strokovni posegi izvedeni.

Do tu je bilo vse v redu. Kako pa se bodo stvari razvijale naprej, bomo kmalu videli. Stanovalci so zatrdno odločeni, da to pot samo pri obljubah ne sme ostati, kajti njim dobesedno teče voda za vrat.

Nadaljnji odmevi »Sodobna elektronika«

S posebnim zanimanjem sem prebral pismo, ki ga je tovariš Boštjan Škorjak, dipl. ing., direktor prodajnega področja za avtomatizacijo v energetiki DO Iskra Avtomatika, TOZD Trzinje, naslovil na uredništvo našega časopisa in je bilo objavljeno v decembrski številki. Pritegnila me je odprtost in določena provokativnost, nakazana v njem. Glede na to, da sem eden od avtorjev spornega članka, me je uredništvo poprosilo, naj odgovorim. Odgovoril bom z veseljem, ker se mi s tem podaja možnost, da širše opredelim svoje mišljenje in nakažem dejstva, ki so nas privedla do današnjega položaja na področju, ki je predmet odmevov, kakor tudi na širšem področju problematike hidravličnih strojev.

Ne bo odveč začet s tem, da je turbinski regulator vedno zahtevan kot del dobave turbinskega proizvajalca v vseh specifikacijah ali pa tenderjih, ki jih razpisujejo domači in tuji interesi. V samem začetku delovanja Litostroja, ko je bil celoten turbinski regulator mehaničen ali pa hidravlično mehaničen, v naši delovni organizaciji v zvezi s tem ni bilo nikakršnih problemov — razvijali smo in prodajali takšne turbinske regulatore.

Ko pa se je v zgodnjih šestdesetih letih začel izreden razvoj elektronike, so se v svetu začeli pojavljati elektronski regulatorji in sicer kot pomemben del celotnega turbinskega regulatorja in opreme za avtomatsko regulacijo turbine. Takšne elektronske dele celotne turbinske regulacije so razvijale predvsem firme, ki se ukvarjajo s proizvodnjo turbinske opreme — torej strojne firme pa tudi firme s področja specializirane elektroindustrije (npr. ASEA, Brown-Bovary ipd). Tudi Litostroj bi se takrat odločil, da začne samostojen razvoj takšnih regulatorjev.

Vzrok, da tega ni naredil, leži verjetno v določenem "strojniškem" tradicionalizmu, kakor tudi v strahu pred nerazumevanjem elektronike. V Litostroju smo se raje odločili za uvoz elektronskih regulatorjev, v glavnem smo se naslonili na švedskega proizvajalca ASEA.

Nadaljnji razmah elektronike je pokazal nujnost in potrebo po uvajanju elektronskih elementov in avtomatov v druge litostrojске panoge. Pomanjkanje poguma, da v Litostroju samostojno izdelamo in razvijamo elektronske elemente in jih prilagajamo strojnemu delu, pa nas je privedlo do izredne odvisnosti od uvoza, če smo hoteli biti še naprej sodobni in konkurenčni. V zadnjih 15 letih nas je izučilo, da strojništvo brez elektronike ne obstaja več, nadaljnja predvidevanja pa še bolj poudarjajo to usmeritev.

Osebnostno menim, da je za samostojen nastop doma in v tujini potrebno v okviru podjetja, nosilca panoge, razvijati in proizvajati vse vitalne elemente in obladovati in vzdrževati vsa vitalna področja, potrebna pri reprodukcijskem ciklusu proizvodnje. To je namreč pogoj za prilagodljivost na trgu, pravočasnost v razvoju in posodabljanju ter daljnoglednost v uvajanju novih (in prihodnje predvidljivih) strojev in proizvodov, kakor tudi za vzdrževanje in posodabljanje že proizvedenih proizvodov. Tu poudarjam vitalne elemente in vitalna področja, ker v sodobni industriji ni mogoče v okviru enega

podjetja obvladovati vseh (razen pri Japoncih, ker pa je tudi uspeh očiten).

V naših razmerah obstaja cel niz problemov pri usklajevanju in organiziranju nujenja in izvajanja kompleksnih objektov, predvsem zato, ker obstaja neusklajenost in ne celovitost pri nujenju in proizvodnji že na nivoju strojev in sklopov. Vsako posamezno podjetje v kompleksnem sklopu nujenja in izvajanja išče svoje individualne interese in se zelo težko prilagaja celoti. Predvsem pa je težava v tem, da vse to zahteva zelo veliko časa, za kar zunanji trg ne najde razumevanja.

Tipičen primer za takšno stanje lahko vidimo pri nujenju in izvajanju kompleksnih energetskih objektov. Litostroj je proizvajalec hidravličnih strojev, ki predstavljajo del opreme za te objekte. Litostroj niti v osnovnih področjih v celoti ne kontrolira reprodukcijske verige teh strojev. Razvoj hidravličnih osnov in modelna tehnika sta pri Institutu za turbinske stroje, raziskava tržišča in marketinga je v glavnem izven domene Litostroja. Posledica tega je kričec primer, da je samo v občini Šiška pri malih turbinah več nosilcev razvoja in proizvodnje, in pa da nismo uspeli kontrolirati tržišča vodnih turbin v Jugoslaviji, čeprav smo bili dolga leta njihov edini proizvajalec.

Litostroj na področju uporabne elektronike v strojništvu ni občutil pravočasno pravega pomena. To se pri Iskri ni zgodilo. Tam se je pa pozneje zgodilo nekaj drugega. Razvili so sicer regulator ETR in so se potem ustavili. Že pri prvih dobavah elektronskih regulatorjev smo v Litostroju ugotovili, da so Iskraši dokaj nesamokritični pri ugotavljanju in odstranjevanju napak, manjkala je dokumentacija (ali je že izgotovljena?), ter da so Iskri strokovnjaki začeli zapuščati Iskro ali pa se usmerjati v druga področja. Litostrojčani, ki so sodelovali pri tem razvoju, so ugotovili, da se bo ta zahteva slabo končala, če Litostroj ne nadaljuje samostojno. Za Litostrojve vodne turbine je regulacija vitalnega pomena, za Iskro to ni. Povabili smo k sodelovanju Iskriine razvijalce, ki so v Iskri razočarano ugotavljali, da se za njih položaj ne razvija ugodno in so bili pred tem, da gredo v povsem druga podjetja. Da je to res, izpričuje tudi dejstvo, da so osebni dohodki v Litostroju za takšne strokovnjake nižji, kot so v Iskri, kar pomeni, da smo po svoje tudi idealisti.

S samostojnim razvojem turbinskih regulatorjev v Litostroju menimo, da smo stopili na pravo pot. To naj bo osnova, da se bolj pogumno spoprimemo tudi z elektronsko opremo, potrebno pri drugih naših panogah. Za to imamo vse možnosti. V Litostroju imamo zelo izkušene strokovnjake z vseh potrebnih vej, ki skupaj v interdisciplinarnem delu pomenijo močan potencial za celovito razvijanje moderne strojne opreme.

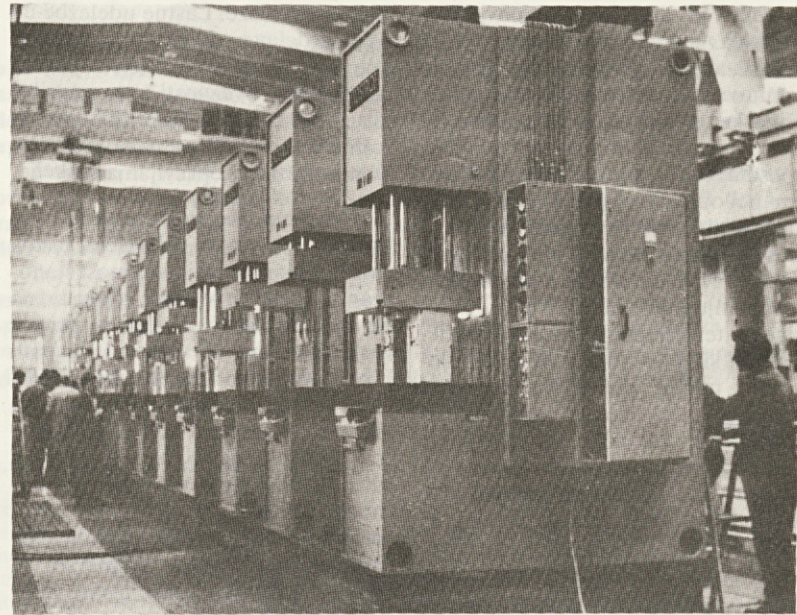
Utemeljenost takšne usmeritve je podprta z dejstvom, da smo kot dejanski novinci na polju elektronike v relativno kratkem času razvili najmodernejšo elektronsko opremo, ne glede na vse objektivne in subjektivne težave. Začrtali smo si pot, da v nadaljnjem razvoju elektronskih naprav vpeljujemo najmodernejša dognanja elektronike. S sedanjim elektronskim regulatorjem pa smo dosegli nedeljena priznanja strokovne javnosti.

Po drugi strani pa velja poudariti, da se nahajamo pred odločilnim korakom pri nadaljnjem razvoju težke strojegradnje, kar dejansko zahteva tudi drugačen pristop znotraj Litostroja. Osebnostno menim, da je danes velik problem v organizaciji in vodenju posameznih panog individualne proizvodnje. Imamo vrsto odličnih strokovnjakov in ogromno izkušenj, ki niso izkoriščene in urejene, imamo tudi reference in veljavo na domačem in tujih trgih, nimamo pa enotnega sistema in načina dela znotraj posamezne panoge. Zdi se mi, da si vsak od nas po svoje predstavlja, kaj je treba in kako je treba narediti, nikakor pa ne pridemo skupaj (ali v sedanjih okoliščinah sploh lahko pridemo skupaj?) in uskladimo naša hotenja. Določil in sklepov nihče ne jemlje kot obvezo, ker nihče ne preverja rezultatov. Ko nekaj planiramo, naštevamo predvsem želje posameznikov in manj realne možnosti in ekonomske potrebe. Takšna liberalnost pa dejansko vodi v improvizacijo in ekstenzivno poslovanje. Poseben problem pa je planiranje in dajanje nalog. Vodja, ki nekontrolirano daje naloge in nima kriterija za njihovo ocenjevanje, izgubi ugled v očeh izvajalcev, izvajalci pa neresno jemljejo tudi resne naloge.

Ideja o drugačni zasnovi organizacije posameznih panog individualne proizvodnje je stara več kot sedem let. Temelji na zaključnem in opredeljenem delokrogu pristojnosti in odgovornosti ter na opredeljenem in urejenem delu na vseh vitalnih delih reprodukcijskega

Deli hladnega cevovoda za črpalno postajo Kirkuk v Iraku.

Montaža vlečnih strojev HVC-2-100 za SZ

ciklusa, vključno z razvojem in investicijskim obnavljanjem ter modernizacijo. Po tej ideji je vsaka panoga usklajena z drugimi panogami v Litostroju, skrbi za samostojno devizno in dinarsko reproduktivnost, kar pomeni, da znotraj sebe stimulira izvoz in sovlaganje v dejavnosti, ki so zanjo zanimive. Enako tako znotraj sebe stimulira razvoj in promovira svoje specifične nove izdelke, na račun ostalega dela dobave, s tem, da mu umetno zniža ceno. Razvijanje novih izdelkov je povezano z dohodkovno povezanimi razvijalci, ki pa so stimulirani od uspešne uveljavitve novih izdelkov na trgu.

Zamisel povezovanja temelji na ustvarjanju panožnih skupin znotraj tozdov — udeležencev v posameznem skupnem proizvodu. V vsakem tozdu obstaja vodja panoge. Vse skupine ene panoge so med seboj povezane po dohodkovnem principu in so stimulirane od vzdrževanja minimalnih stroškov produkcije in uporabljenih materialov, doseganja rokov, kvalitete izdelkov in optimalne uporabe materialov. Vsaka skupina oziroma temeljna organizacija skrbi za specializacijo kadrov in optimalno uporabo strojev.

Veljalo bi opredeliti vlogo koordinatorja kot vodjo skupine vodij iz posameznih tozdov, ki bo imel pristojnosti in odgovornosti, da predstavlja panogo znotraj in navzven, povezuje, usmerja in opredeljuje razvoj, prevzema obveze v imenu panoge ter načrtuje zmogljivosti. Ta skupina bi skrbela tudi za samostojno financiranje panoge, pravočasno moderniziranje in prenavljanje ter za širše vključevanje proizvodov panoge v kompleksno nudenje in izvajanje objektov v širši dohodkovno povezani reprodukcijski verigi. Naloga skupine in vodje je tudi postavljanje kriterijev delitve dohodka, doseganja rokov in kvalitete in optimizacije izdelave strojev. Sam vodja pa bi imel še možnost, da posreduje v sporih in da predstavlja meritornega arbitra in ocenjevalca v nekaterih spornih situacijah.

Naj mi bralci ne zamerijo, da sem

začel pri elektronskih regulatorjih in končal pri nasvetih, kako izboljšati organiziranost in naše delo. Vendar menim, da je nadaljnji napredek in uspešno izvrševanje zastavljenih ciljev, posebno v izvozu na konvertibilno področje, ozko povezano z razvijanjem vedno novih izdelkov, ki nam omogočajo konkurenčnost, samostojnost in celovitost, in to samo s takšno organizacijo, ki nam omogoča operativnost, strokovnost in prilagodljivost pri izvrševanju dnevnih in dolgoročnih odločitev.

dr. A. Škarov

POPRAVEK

V novembrski številki Litostrojčana je prišlo do neljubih napak v sestavku z naslovom: Dušana Perišić prejela zlato plaketo. Do napake je prišlo v prvem odstavku, kjer je napisano »... vodja izmen oziroma namestnik vodje restavracije.« Pravilno se glasi: »... vodja izmen oziroma namestnik vodje kuhinje.«

Prav tako je prišlo v istem sestavku še do ene napake in sicer v odgovoru na vprašanje »S kakšnimi težavami se srečujete pri vašem delu?« Pod tem odgovorom je napisano: »... Menim, da so v takih primerih pripombe umestne...« Pravilno se glasi: »Menim, da so v takih primerih pripombe neumestne...«

Za napaki se bralcem opravičujemo.

Uredništvo

Čelade!
Kaj pa
čelade?

ŽE PRED 25 LETI SMO IZDELALI PRVE MALE TURBINE

Zanimanje za male turbine raste

Male turbine — to so besede, ki jih zadnje čase slišimo vse pogosteje. V časopisih lahko preberemo pod zvenečimi naslovi, npr. "Potoki še ne svetijo v temo", "Od mikro do malih turbin", "Palček v omrežju" itd., razne informacije o proizvodnji turbin oziroma malih agregatov, ki jih poganja vodna moč, ta vse bolj iskana energija potokov in rečic, ki sedaj neovirano odteka v Jadransko oziroma v Črno morje, ne da bi jih koristno izrabili. V časopisih lahko preberemo kritike na račun velikih proizvajalcev generatorjev pa tudi na račun proizvajalca turbin, katere pa sprejemamo le delno, saj lahko trdimo, da se je pri nas marsikaj spremenilo v prid proizvodnje malih turbin.

Beseda "mala" nam pove, da gre za majhno moč turbin, ki uporabljajo majhne količine vode, izkoriščajo vodo potokov in rečic. V tujini pa uporabljajo kar tri izraze: micro, mini in small, kar pomeni majhne. Amerikanci uporabljajo besedo "small" za turbine do 10.000 kW, drugi zopet do 5.000 kW, micro izpod 100 kW. Pri nas pa uporabljamo besedo male pri turbinah z močjo od 1 kW do 1.000 kW ali malo več.

Seveda male turbine niso moda, temveč potreba današnjega časa, saj z malimi elektrarnami želimo

padcu, ki je na razpolago, poleg še vrsti drugih zahtev. Seveda mora pri nakupu kupec vedeti, kaj želi, če drugo ne, vsaj kaj bo turbina gnala in ali bo regulirana. Regulacija je zopet bolj ali manj kvalitetna in je odvisna od tega, ali bo turbina preko generatorja dajala energijo v omrežje ali pa bo delala otočno, to je na lastnem omrežju, ali pa bo prilagojena za oba načina? Turbine so navadno opremljene z zapornimi organi, ki so lahko upravljani ročno ali avtomatsko.

Vedeti tudi moramo, da turbin ne vgrajujemo za nekaj let, zato bi bil

Medtem, ko se vsakodnevno bije boj za oskrbo trga s tekočimi ali plinskimi gorivi, ko primanjkuje vseh vrst energije in ko so posebno problematične elektrarne na tekoča in plinasta goriva, ki obratujejo na robu rentabilnosti ali pa celo stojijo, vode naših rek nezadržno odteka v morje.

Izgradnja hidroelektrarn seveda ni poceni, prav tako ni poceni njihova investicijska oprema, čeprav vsi vemo, da se obrestuje kmalu, in potem, ko je že obrestovana, sama črpa vodo, ob izredno majhnih stroških vzdrževanja opreme, tudi 20, 30 ali več let. Velikokrat je izgradnja na videz predraga in je težko zbrati sredstva zanj, posebno če primerjamo vsoto na enoto vgrajene moči. Če pa primerjamo vložen denar in primerjamo npr. letno proizvodnjo električne energije, pa lahko ugotovimo, da se hidroelektrarna hitro obrestuje.

Glede izgradnje malih elektrarn se je končno premaknilo na bolje, čeprav ne tako, kot bi si želeli.

V okviru Elektrogospodarstva Slovenije že gradimo nekaj elektrarn. Ena ima 2 x 200 kW moči, druga 1 x 200 kW, agregati so tipa FSH3. To so Francisove turbine, ki smo jih izdelali že dvanaest za bodoče elektrarne širom po Sloveniji in spadajo v program "100 malih elektrarn" (namenjene za SLO.). Poleg omenjenih že imamo nova naročila za Peltonove turbine iz serije 10 kompletov, v Srbijo pa smo že odposlali dve turbini tipa FSH3. Kupil jih je PAP iz Ljubljane, ki tudi izvaja montažo na terenu. Imamo še celo vrsto ponudb, saj je zadnje čase vse več interesov — delovnih organizacij in zasebnikov iz cele Jugoslavije pa tudi iz tujine, posebno iz Azije in Južne Amerike.

Nikakor pa ne moremo biti zadovoljni z razvpitim programom "100 malih elektrarn", ker ni toliko naročil, kot je bilo predvideno, prav tako ne moremo biti zadovoljni s tem, kar smo za male turbine storili v naši delovni organizaciji. V Litostroju smo sposobni narediti mnogo več. Spomnimo se, da smo v naši DO delali male turbine že pred 25 leti. Resnično ne moremo biti zadovoljni s tem, kar smo naredili zadnje čase. Vemo, da je vsaka uvedba nečesa novega povzročila tudi določen odpor, vendar pa zadovoljstvo Litostrojčanov samo s tem, kar imamo, ne vodi k napredku. Želje morajo biti usmerjene v izboljšave!

In zakaj ni bilo v teh 25 letih na področju malih turbin večjih uspehov? Odgovor je jasen: energija je bila tedaj prepoceni, da bi mislili tudi na izkoriščanje vodne energije potokov. Ni bilo težav z oskrbo s tekočimi ali plinskimi gorivi, ni bilo težko graditi tudi takih elektrarn, ki sedaj niso rentabilne ali pa celo stojijo!

Pohiteti moramo, da nas ne bi drugi veliki proizvajalci popolnoma prehiteli. Vsi tozdi bi morali misliti na ta problem, posebno na skrajšanje predolgh rok, ki so za npr. turbino nekaj MW kar do 18 mese-

cev, kar je preveč, saj v tujini potrebujejo za izdelavo take turbine šest mesecev, z izdelavo dokumentacije vred!

Poleg dolgega roka pa bo potrebno rešiti tudi problem visokih cen, katere zelo zvišajo stroške izdelave tehnične dokumentacije, čeprav bi ta smela biti največ eno petino, morda celo manj stvarne vrednosti.

Tekma med velikimi proizvajalci v svetu je velika, posebno sedaj, ko so tudi veliki proizvajalci skoraj brez dela. Kljub težavam z energijo ni denarja in investicije se zmanjšujejo. Kar zadeva tehnično opremljenost in sposobnost v proizvodnji turbin prav nič ne zaostajamo, samo rokave bo potrebno zavihati.

Veliko bi bilo še potrebno urediti v naši delovni organizaciji, da bi stekla proizvodnja malih turbin. Kljub vsem težavam pa smo že izdelali serijo 12 turbin tipa FSH3. Na terenu smo že tudi začeli montirati prve tri agregate. V Litostroju kot nosilcu posla pa resnično nismo zadovoljni z nekaterimi poddobavitelji, ki nas spravljajo v neroden položaj, z nepopolno dobavo. Tako je bilo pri dobavi regulatorjev vrtilne hitrosti z medi-

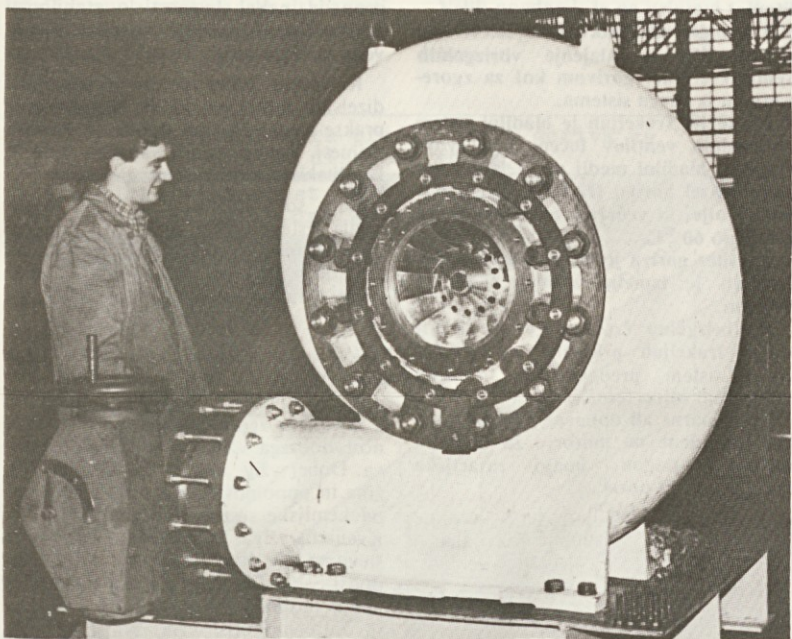
jem voda, ki so nam bili bolj vsiljeni, saj je Elektrogospodarstvo pristalo na takšno koncepcijo prav zaradi obljube kratkega dobavnega roka in nižje cene. Zaradi nepopolne opreme objekta ne moremo končati in moramo nabavljati nove dele. Pomanjkljivosti čutimo že od vsega začetka agregatiranja v tovarni, posebno pa sedaj na terenu, ko ugotavljamo, da oprema ni kompletna, in ker tudi nismo imeli projekta, je rezultat slab. Če bi opremo nudili po popolnem projektu, se take pomanjkljivosti ne bi mogle zgoditi. Pri omenjeni seriji turbin čutimo pomanjkljivo sodelovanje projektantov vseh poddobaviteljev in seveda tudi naših. Vse to pa nas ne sme iztiriti. Monterji na terenu, projektanti in tehnologi v tovarni se moramo potruditi, da bodo male turbine začele dajati prve kilovate električne energije in da bomo opravičili investicijo.

Pri tem moramo poudariti, da nam je priskočil na pomoč naš izobraževalni center in nam v zelo kratkem času izdelal določene dele turbin. Upamo, da bomo tako sodelovali tudi v prihodnje.

Brez problemov ne bo šlo, potrebno pa bo več dobre volje in discipline in manj zadovoljstva le s tistim, kar smo dosegli. Težiti moramo k izpopolnitvi in gotovo bomo čez čas ugotovili napredek.

O malih turbinah pa bomo gotovo še pisali!

S. Štokelj

Ena od dvanaestih malih turbin tipa FSH 3, ki so bile izdelane za Elektrogospodarstvo Slovenije koncem lanskega leta (Foto: E. L.)

izkoristiti številne potoke, posebno v hribovitih delih naše domovine. Male turbine so lahko vse vrste turbin: Francisove, Peltonove, cevne v izvedbi Kaplanovega ali propelerne gonilnika, Francisove jaške, Bankijeve idr. Velikokrat preberemo v časopisih vesti, ki spravljajo potencialne kupce v negotovost, posebno tiste, ki želijo zgraditi zasebno elektrarno (z agregati moči le nekaj kW). Ljudje nas vprašujejo po malih turbinah, ki so jih videli bodisi na TV zaslonih, na kakšni razstavi ali pa samo slišali o njih. Neprijetno je, če nas vprašajo, ali tako turbino lahko kupijo.

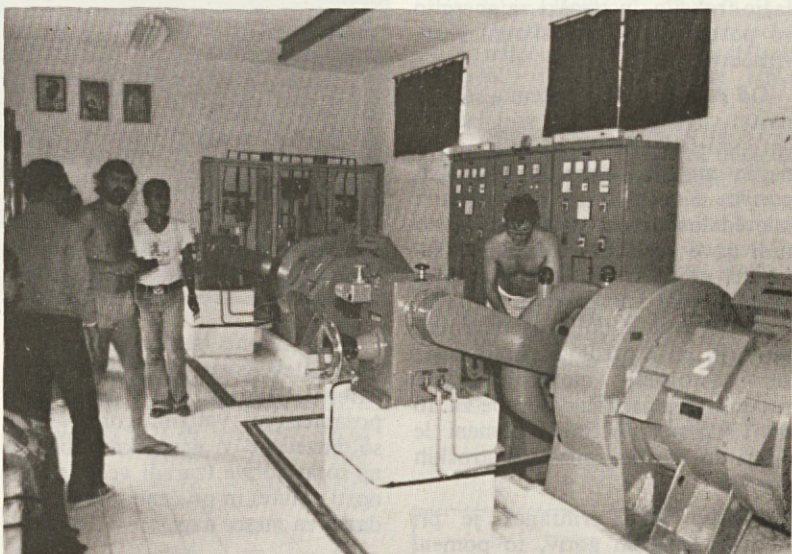
Gradnje kakršnihkoli turbin in postavljenih kamorkoli pa seveda družba ne more in ne sme dovoliti iz več razlogov. Eden od razlogov je gotovo ta, da se turbin ne more izdelovati na zalogo, kot to mnogi mislijo, saj je naš cilj, da se približamo stoo odstotni izkoriščenosti razpoložljive vodne energije, to pa pomeni prilagajanje turbine za pravo količino vode oziroma vodnemu

slab izkoristek vodne energije, če bi npr. vgradili turbino s 50 kW tam, kjer bi sicer lahko vgradili recimo 100 kW! To vse dokazuje, da je izdelovanje turbin na zalogo največkrat nesmiselno. Seveda bi to bilo mogoče, če bi bile izvršene popolne študije lokacij in bi vedeli število potrebnih turbin, kar bi seveda bilo zaželeno, čeprav take študije ne bi bile poceni. Vse to pa ne pomeni, da ne bi potrebovali vsaj delno poenostavljenih podlog za izbor in izdelavo tehnične dokumentacije kot pripomoček tudi za določanje cen ipd., kar bi lahko posredovali interesentom hitro in učinkovito. Prav gotovo bi bil nujno potreben prospekt za male turbine, katerega na žalost še nimamo.

Naša proizvodnja ni prilagojena za izdelavo malih turbin, temveč takih z vsaj 50 MW in več, vendar so prav zdaj velike potrebe po izgradnji malih elektrarn z malimi turbinami.

Strojnica z delom tlačnega cevododa v kanjonu reke Salyani v Nepal. Tu sta montirana dva agregata, moč vsakega pa je po 100 kW

Še zadnja opravila v HE Silghadi Doti v Nepal. Potem, ko je bila vsa oprema preizkušena in pobaryana je bila lepo urejena centrala izročena nepalskim oblastem (Foto: S. Štokelj)

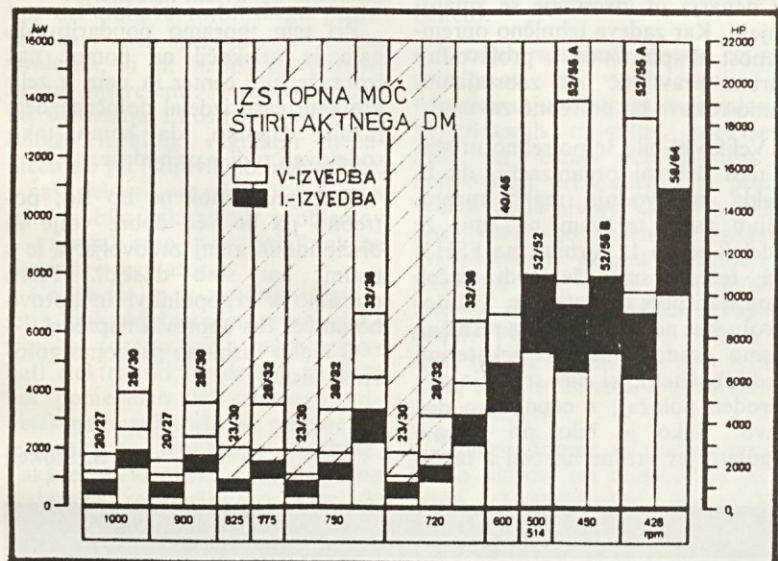
1000. DIZEL MOTOR V LITOSTROJU

Nenehni razvoj motorjev in njihovih sistemov

Po združitvi firm MAN in B&W je izbirna vrsta 4-taktnih srednje hitrih dizelskih motorjev s potopnim batom mnogo ožja. Vendar so vsi ti motorji zdaj sposobni, da delajo na težko gorivo do 180 cSt/50 °C in oni s premerom cilindra nad 280 mm tudi do 380 cSt/50 °C oziroma z novo mersko oznako 380 x 10⁻⁶ m²/s.

V našem časopisu smo že velikokrat opisovali proizvodnjo dizel motorjev. Tokrat sporočamo bralcem, da bomo sredi februarja proslavljali jubilej, saj bomo v naši delovni organizaciji izdelali tisoči dizel motor. Proizvodni program dizel motorjev, ki je sestavni del celotnega proizvodnega programa Litostroja, je še enkrat potrdil pravilno odločitev pred 23. leti, ko smo začeli s proizvodnjo dizel motorjev.

Danes, ob tem jubileju objavljamo bolj strokoven, a vseeno zanimiv prispevek o uporabi težkih in cenejših goriv za dizel motorje.

V tabeli 1 je razviden njihov program, kjer so na ordinati moči v kW (KM), na abscisi pa odgovarjajoče največje hitrosti vrtenja.

Litostrojski program obsega iz diagrama le levo področje 23/30 (T/V23L) in 28/32 (S/U28L-4), kar je poševno šrafirano, in še nekaj starejših tipov 26-MTB-40 ter 20-MTB-30 in 25-MTB-40, od katerih sta zadnja dva prirejena le za uporabo plinskega in dizelskega olja.

Predvidoma bomo sodelovali s tovarno dizelskih motorjev Split za tip 20/27, ki je čista Manova konstrukcija.

Poraba goriva do leta 1970 ni toliko vplivala na skupne stroške poslovanja. Po tem času pa so cene nafte hitro naraščale, posebno za lažje frakcije, in stroški za energijo so postali glavni pri ekonomskem izračunu.

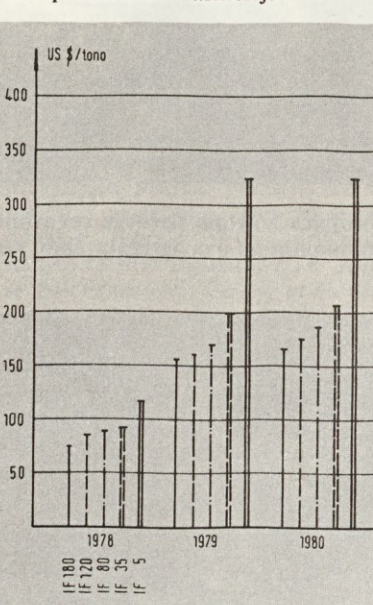
Od takrat lahko rečemo, da je nastal velik preobrat v vsej ladjarski industriji. Začeli so iskati načine in metode, kako bi prihranili gorivo. Konstrukterji so potegnili iz predalov stare študije, naredili so tudi nove raziskave. Mnogi proizvajalci motorjev so še enkrat pregledali svoje konstrukcije. Pojavili so se na trgu z bolj gospodarnimi motorji, pa s predlogi izboljšav na že obstoječih motorjih. Toda zmanjšanje specifične porabe za 10 do 15 g po kW moči pomeni le 4,5% do 7% pocenitev pri stroških goriva.

Mnogo večji prihranek je pri uporabi cenejših goriv, to pomeni uporabo težjih frakcij ali celo ostankov goriv, ki jih imenujemo preostala goriva (residual ali po hrvaško ostatna goriva). Ta preostala goriva se mešajo ali bolje rečeno razredčujejo z lažjimi frakcijami, predvsem z dizelskim oljem v določene razrede viskoznosti, ki jih je moč najti v skoraj vseh svetovih skladiščih pod imeni bunker goriva raznih števil, ki odgovarjajo viskoznostim. To so:

Dizelsko olje z oznako IF 5 (MDO) in z viskoznostjo 5 cSt/50 °C
Vmesno gorivo z oznako IF 35 in z viskoznostjo 35 cSt/50 °C
Vmesno gorivo z oznako IF 80 in z viskoznostjo 80 cSt/50 °C
Vmesno gorivo z oznako IF 120 in z viskoznostjo 120 cSt/50 °C

Vmesno gorivo z oznako IF 180 in z viskoznostjo 180 cSt/50 °C
Vmesno gorivo z oznako IF 380 in z viskoznostjo 380 cSt/50 °C

Seveda je sestava in kvaliteta goriv iz posameznih skladišč nekoliko drugačna, predvsem zaradi različnih sestav surove nafte in zaradi različnih tehnoloških postopkov posameznih rafinerij.

Iz grafikona (sl. 2), je razvidna področja goriv v zadnjih petih letih, kot tudi razlika v cenah med posameznimi vrstami goriv. Cene so navedene v ameriških dolarjih na tono goriva (zaradi večje stabilnosti valute) in po ceniku iz Rotterdamu za mesec avgust:

Vidimo, da je dizel lahko gorivo IF 5 dvakrat dražje od vmesnega goriva IF 180.

Pri srednje močni ladijski električni centrali s povprečno močjo 2.000 kW bi z uporabo goriva IF 180 s specifično porabo 0,220 g/kW h prihranili v 4.000 urah 0,22 x 2000 x 4000 x (365-178 \$) = 329120 US \$. V 7.000 urah, kar predstavlja eno leto pa 575.960 US \$!

Če je življenjska doba motorjev in ladje 15 let, potem bi prihranili 8.639.400 US \$, kar predstavlja četrtnino današnje nabavne cene modernega 35.000 dW tankerja.

Dizelski motorji za delo na težko gorivo so seveda dražji, a le za 6%, kar bi v našem primeru pri

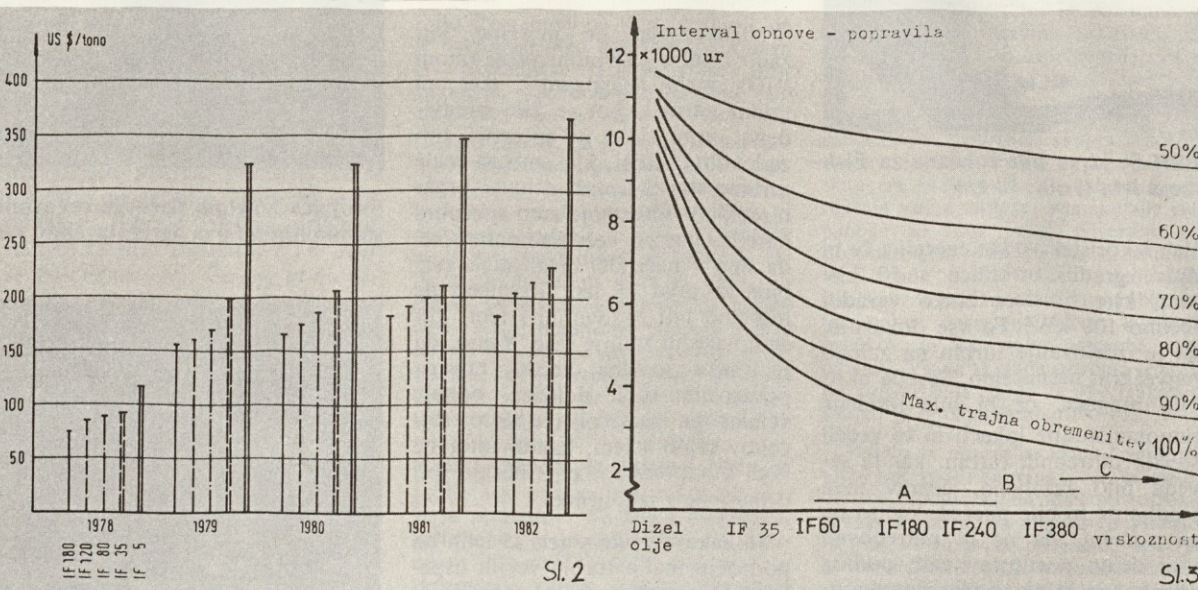
centrali s tremi dizelskimi motorji 6S28LH-4 pomenilo 3 x 14400 US \$ = 43200 US \$.

K temu prištejmo še dodatne stroške za komplet naprav za pripravo težkih goriv, da bodo sposobna za kvalitetno razprševanje in zgorevanje v cilindru v znesku 138.000 US \$, oziroma če vključimo carinske dajatve 193.200 US \$. Dodajmo še 4% dražje vzdrževanje zaradi hitrejši iztrošenosti nekaterih elementov motorja v znesku 28.800 US \$ oziroma s carino 40.320 US \$. Takoj vidimo, da bomo ta skupni strošek 276.720 US \$ pokrili s prihrankom na gorivu in to v pičlih 6 mesecih.

Še več! Ladjarju se splača zamenjati stare motorje z novimi, sposobnimi za delovanje na težka goriva. Ves nabavni strošek mu povrne prihranek na gorivu po preteku nekaj več kot enega leta in pol. Ladjar pa dobi nove motorje in po enem letu in pol še čisti prihranek na gorivu.

Prepričani smo, da ladjarji ta izračun že poznajo. Ne vem pa, če imajo vsi potreben začetni investicijski denar za nabavo novih motorjev.

Seveda pri izbiri motorjev ne igra vloge samo zgoraj navedeni ekonomski

Sl. 2

Sl. 3

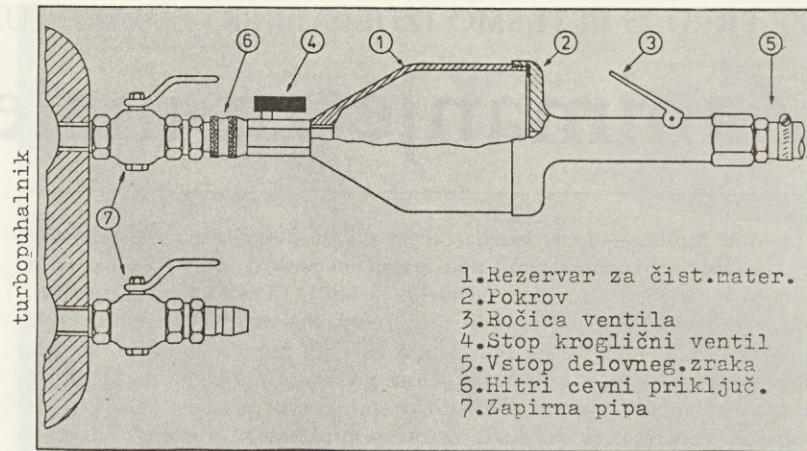
vanje, dolgi intervali za nadzor in normalno vzdrževanje ter neprepogosta zamenjava delov, ki se trošijo (to so izpušni ventili, vbrizgalni in razpršilni elementi, cilindri, bati in še kaj). V takšnih primerih se bodo še vedno odločili za motorje, delujoče na lahko gorivo — dizelsko olje.

Na sliki 3 je narisano odnosa med kvaliteto goriva, obremenitvijo motorja in časovnimi intervali obnavljanja izpušnih ventilov pri motorju tipa S28LH-4.

Razvidno je, da uporabljena težja goriva zahtevajo pri večjih obremenitvah motorja bolj pogosta vzdrževalna dela in zamenjave elementov z novimi.

Za motorje, ki poganjajo generatorje, lahko nudimo vedno tipsko maksimalno moč motorja, ker vemo, da so stalne obremenitve motorja le do 80% nominalne maksimalne moči. Le kratki intervali za čas vključevanja potrošnikov, kot so elektromotorji, povečajo obremenitev dizel motorja do nominalne maksimalne moči ali celo preko v preobremenitev.

Pri glavnih pogonskih motorjih, ki poganjajo propeler, pa je priporočljivo nuditi le servisno moč, ki je le 90% nominalne trajne maksimalne. Takšna

Sl. 4 Sistem suhega čiščenja turbinske strani turbopuhalnika

izračun. Mnogokrat je poudarjena hitra pripravljenost motorjev za varno delo obremenitev je navadno stalna med celotnim potovanjem ali pa celo povečana pri slabo očiščenih ali slabo vzdrževanih ladjah.

Rekonstrukcija 4-taktnih dizelskih motorjev za delovanje na težka goriva obsega le nekaj sprememb. Te so:

1. Zgornji kompresijski obroč ima debelejšo kromirano plast.

2. Izpušni ventili so iz visoko legiranelega Ni, Mo, Cr jekla z oznako Nimonic 80 A in imajo prigrinjeno vrtilno napravo, kot npr. Rotocap.

3. Sedeži ventilov so iz specialne legirane sive litine, pri nas uporabljamo Pleuco material in so navadno nehlaeni. Pri nekaterih motorjih (T23LH-4) so ventilske sedeži hlajeni, zato pa so iz cenejšega materiala in navarjeni s stelitom.

4. Pri gorivih do kvalitete IF 40 (40 cSt/50 °C) je hlajenje vbrizgalnih ventilov z istim gorivom kot za zgorevanje in iz istega sistema.

Pri težjih frakcijah je hladilni sistem vbrizgalnih ventilov ločen, ima svojo črpalko, hladilni medij pa je lahko navadno dizel gorivo D2 ali posebno termalno olje, ki vzdržuje temperaturo na približno 60 °C.

5. Filter goriva je ali iz sitranega metala ali je lamelni z rezo 0,08 do 0,1 mm.

6. Vbrizgalna črpalka goriva je pri težjih frakcijah prirejena za cirkulacijski sistem predgrevanja. Novejše imajo tudi oljno tesnenje.

7. Primarne ali dobavne črpalke goriva, prigrinjene na motorju za direktn mehanični pogon, imajo rotacijska tesnila, prej O obroč.

ostalih goriv (residual ali po hrvaško ostatna goriva), prodajajo in označujejo na osnovi viskoznosti, se je v praksi viskoznost izenačila s kvaliteto. To pa nas lahko zavede, saj so goriva nižje viskoznosti lahko celo slabša od onih z visoko viskoznostjo, ker je to odvisno od kvalitete surove nafte in načina pri rafinaciji.

Standardi goriv so v glavnem narejeni le za goriva — destilate. Za preostala težka goriva (residual) pa so izdelani standardi le v območju zahtev goriv za gorilnike in kotle. Ti zajemajo le podatke o viskoznosti, plamenišču, vodi, usedlinah in vsebini pepela in žvepla, kar služi le namenom transporta in skladiščenja. Za goriva dizelskih motorjev so mnogi proizvajalci še dodali (k BS 2869) vrednosti za gostoto, točko strjevanja, ostanek ogljika po Conradsonu in nekaj lastnosti o stabilnosti goriva (homogenosti), oziroma njegovega razslojevanja.

K vsemu temu pa so proizvajalci dizelskih motorjev dodali še zahteve iz prakse in specifični dopustno vsebino primesi, kot so asfalt, vanadij, soda in katalitski dodatki.

Zato so s tabele sl. 5 vidna priporočila sestave težkih goriv različnih gradacij in to tako, da so v zgornjem delu podatki vplivni za sam motor, v spodnjem delu pa za skladiščenje in transport.

Tri osnovne zahteve goriv pri dizelskih motorjih

Kvaliteta zgorevanja pomeni sposobnost dobrega vžiga in zgorevanja goriva. Dober vžig, hitrost zgorevanja, dolžina in popolnost zgorevanja so odvisne od kemijske sestave in zgradbe goriva. Kvaliteta vžiga je izražena s cetanskim številom ali dizel indeksom. Višja vrednost — boljši vžig. Parafinska goriva imajo najboljšo sestavo ogljikovodikov in zato najboljši vžig. Najslabši vžig imajo aromatična goriva. Pri težkih gorivih je kvaliteta vžiga odvisna od fizikalnih lastnosti, kot so anilinske točke, specifične teže in srednje temperature destilacije.

Zgorevalna sposobnost je podana z ostanki ogljika (po Conradsonu) in z vsebino asfalta.

Vsebinsko nečistočo moramo zmanjšati na kolikor mogoče majhno vrednost, da zavarujemo motorne dele pred obrabo in korozijo. To dosežemo z raznimi sistemi za pripravo goriva.

Nečistoče v surovi nafti se izločajo v samem procesu rafinacije, pri pretakanju in skladiščenju.

Žveplo in vanadij sta v gorivu topljiva in ju zato ne moremo izključiti z mehanskim sistemom čiščenja, to je s pomočjo centrifugiranja in filtriranja. Na omenjeni način pa lahko očistimo gorivo vode in trdnih primesi, kot so pesek, rja, metalni oksidi in katalitični delci.

Trdni delci, kot so pepel, posebno pa katalitični delci, silicijev in aluminijev oksid ter silikat v obliki peska, so zelo abrazivni. Spojina vanadija in sode (kajti sam vanadij ni škodljiv) tvori med zgorevanjem korozivni pepel v obliki oksida, enako se tvorijo karbonati in sulfati.

Ta korodirajoč in agresiven pepel vanadija in sode vodi k vroči koroziji, kateri so najbolj izpostavljeni izpušni ventil in lopatice turbinskih polnilnikov.

Vsebinsko žvepla v gorivu lahko povzroči hladno korozijo na delih v izgorovalni komori in se useda v plaste. Korozijski učinek pa nastane zaradi tvorbe žveplene kisline.

Voda v gorivu je škodljiva za sam sistem goriva, kot tudi za dizel motor, kar povečuje mehansko in korozivno obrabo in vpliva na splošne motnje pri delovanju motorja.

Manipulacijske sposobnosti

Manipulacija goriva pomeni skladiščenje, prečrpavanje in pripravo goriva. Vse to je odvisno od fizikalnih last-

Burmeistrove referenčne vrednosti kvalitete goriv za 4 taktne motorje				
refer.oznaka		a	A	B
Podatki za analizo				
Bistvene lastnosti za motor	Črlik po Conradsonu % teže	7	10	15
	Asfalt % teže	5	7	10
	Dizel index/cetan.število	>35	>35	>27
	Pepel % teže	0,05	0,08	0,1
	Žveplo % teže	3	4	4
	Voda % vol.	0,25	0,25	0,25
	Vanadij ppm	100	150	200
	Soda ppm	30+	50+	65+
	Silicijev oksid ppm	10	10	12
	Aluminijev oksid ppm	10	10	12
zgornje vrednosti veljajo po centrifugiranju, filtriranju, itd.				
Bistveno za instalacijo	Viskoznost - cSt	Max.dovolj.viskoznost na vstopu v motor 10 cSt		
	Gostota pri 15°C g/ml	≤ 0,99		
	Plamenišče °C	≥ 60		
	Točka strjevanja °C	če je nad 60°C, je potrebno greti rezervoarje		
Trgovske oznake goriv pri katerih gornje lastnosti ne odstopajo ne glede na kraj prodaje		IF 30	IF 60	IF 180
		IF 80	IF 240	IF 380

Sl.5

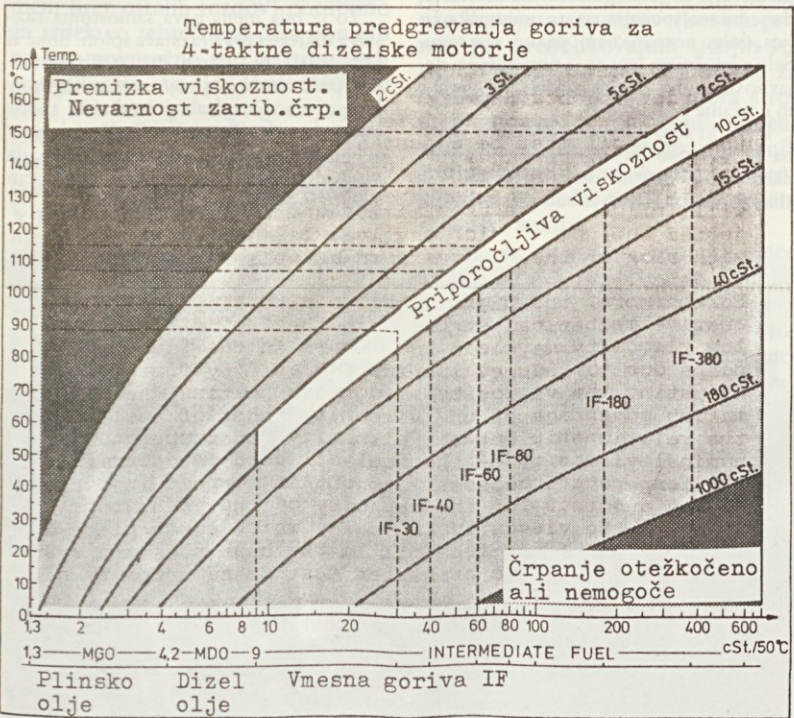
nosti, kot so viskoznost, gostota, plamenišče, točka strjevanja. Poleg tega pa so še pomembni stabilnost goriva, težnja k emulziranju, indeks viskoznosti in vrsta ter količina vode, pa tudi vse ostale trdne primesi.

Manipulacija goriva pomeni skladiščenje, prečrpavanje in pripravo goriva. Vse to je odvisno od fizikalnih lastnosti, kot so viskoznost, gostota, plamenišče, točka strjevanja. Poleg tega pa so še pomembni stabilnost goriva, težnja k emulziranju, indeks viskoznosti in vrsta ter količina vode, pa tudi vse ostale trdne primesi.

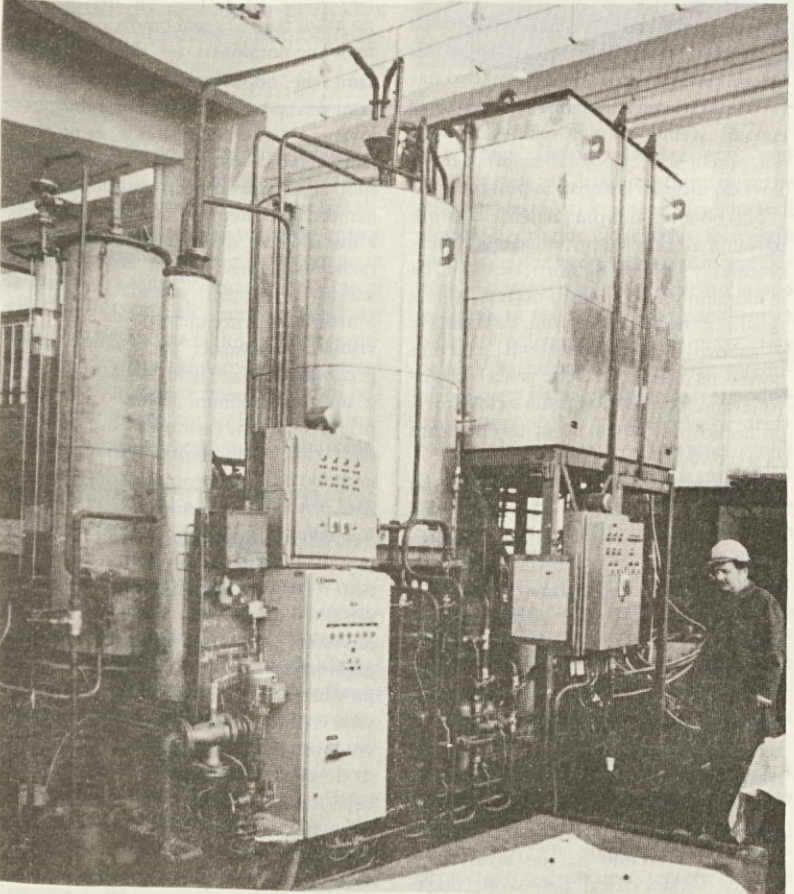
Nominalna viskoznost diktira temperaturo predgrevanja goriva za prečrpavanje, za usedanje, centrifugiranje in na koncu za vbrizgavanje oz. razprševanje.

Za plamenišče se priporoča, da je minimalna vrednost 60 °C. Točka strjevanja določa temperaturo, ko se začne vosek kristalizirati. To določa moč grelnih elementov, ki so potrebni v rezervoarjih in dnevnih tankih ter filtrihi.

Velik poudarek je na pripravi težkega goriva za vstop v dizelske motorje. To delimo v:

Sl.6

Sl. 7 Naprava za čiščenje in pripravo zahtevane viskoznosti goriva na preizkuševališču dizel motorjev

- sistem za skladiščenje in manipulacijo,
- sistem za čiščenje,
- sistem končne priprave za vbrizgavanje.

Pri sistemu skladiščenja je potrebno skrbeti samo za sposobnost prečrpavanja. To pomeni vzdrževati temperaturo goriv vsaj 5 °C nad njihovo točko strjevanja. Znano je, da goriva viskoznosti pod 1.000 cSt še lahko prečrpavamo, vendar je mnogo boljše viskoznost še zmanjšati z dviganjem temperature. Stremimo, da je temperatura goriv v tankih — rezervoarjih vsaj 25-40 °C, nižja vrednost za osnovno kvaliteto IF 80, višja za IF 360.

Sistem čiščenja
Sestavlja ga usedlinski tank, cevni sistem, grelci, centrifuga (purifier za vodo in clarifier za trde delce), servisni ali dnevni tank, včasih še filtri in mešalec — homogenizer.

Sistem končne priprave za vbrizgavanje
Ta zajema končno pripravo goriva za transport v motor. To sestavljajo dnevni ali servisni tank (rezervoar), primarna ali dobavna črpalka, filter, predgrelec in končni grelec, ki segreva gorivo na temperaturo, odgovarjajočo predpisani viskoznosti za vbrizgavanje v motor. Te priprave so lahko opremljene z avtomatsko regulacijo nastavljenе temperature goriva, ki po diagramu odgovarja izbrani osnovni viskoznosti goriva.

Lahko pa so opremljene z napravo za avtomatsko regulacijo viskoznosti, to so tako imenovani regulatorji viskoznosti — Viscoterm, ki pri morebitni spremembi kvalitete goriva avtomatsko regulirajo temperaturo gretja, da ostane viskoznost na isti željeni vrednosti.

Za vbrizgavanje v motor je potrebna viskoznost goriva od 7-10 cSt. Iz diagrama sl. 6 je razvidno, do katere temperature moramo segreti goriva, da dosežemo pravilne viskoznosti za kvalitetno razprševanje. K osnovnim viskoznostim goriva pa so določeni pritiski črpanja predgretih goriv.

Končna priprava goriva je dvojna:

- Iz dnevnega tanka koristimo že očiščeno gorivo stalne gradacije, npr. 180 cSt/50 °C, ki ga vodimo skozi grelec, da ga segrejemo na predpisano temperaturo, ki da pravilno viskoznost za razprševanje.
- Željeno gradacijo pripravljamo sproti tekoče ("blending in-line"). V tem primeru se navadno uporablja težka frakcija goriv, ki se uporabljajo tudi za pogon glavnih propulzijskih dvotaktnih motorjev; to je navadno 350 do 600 cSt/50 °C. Ta težka goriva se v napravah za razredčevanje "blending unit" mešajo z določeno količino plinskega olja ali dizel goriva D2. Zato je potrebna dozirna črpalka, katera regulira količina dobave, in regulator

Koliko kruha odvržemo

Učenci izobraževalnega centra Litostroj so imeli v decembru svoj prvi naravoslovni dan. V okviru skupne teme HRANA je imela skupina učencev prvega letnika nalogo, da ugotovi racionalnost porabe kruha v delovni organizaciji Litostroj pri dopoldanski malici.

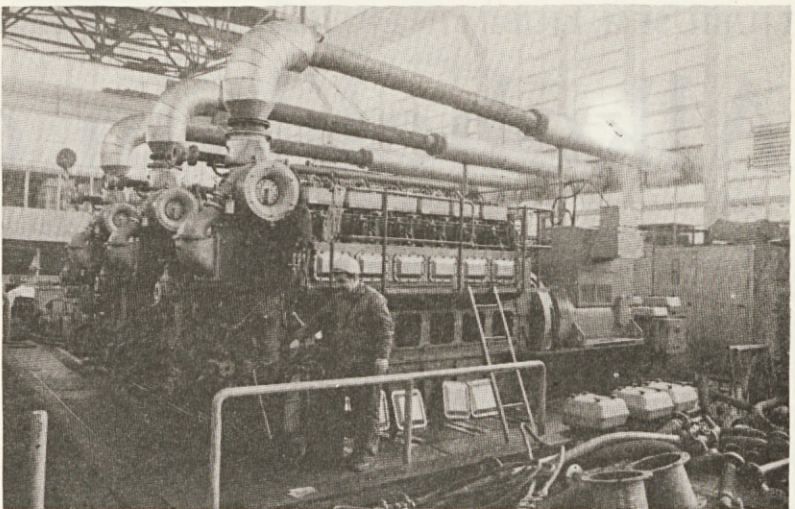
Indikator racionalnosti je bila količina odvrženega kruha.

Učenci so na posameznih delilnih mestih malice zapisovali število delavcev na malici in količino porabljenega kruha. Pri svojem delu so bili zelo vestni. Realnost zapisanih podatkov pa do določene mere ovira dejstvo, da so nekateri delavci akcijo učencev opazili in se obnašali manj "razsipniško" kot ostale dni. Kruh so vračali nazaj v košare ali pa ga odnesli s seboj.

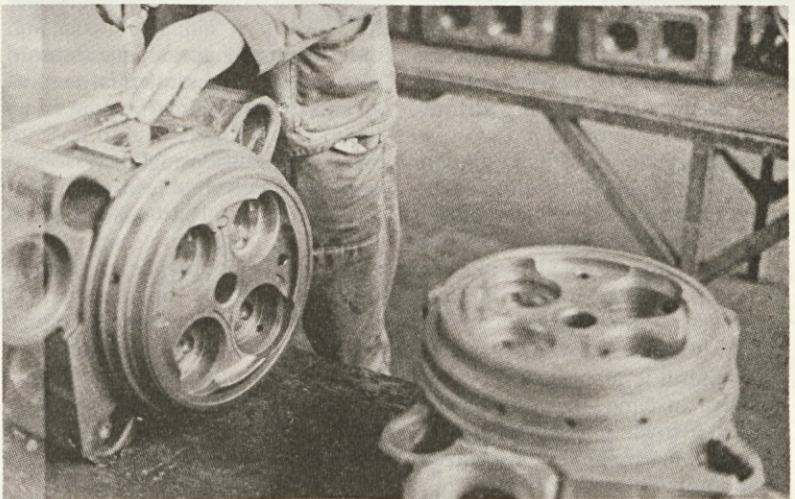
Analiza podatkov
V dnevu popisa porabljenega kruha je prišlo na dopoldansko malico 2067 delavcev (podatek velja za 8 delilnih mest, ker v tabelo ni vključeno delilno mesto PTSE — učencem so preprečili delo).

Količina porabljenega kruha je bila 476 kg, odvrženega pa 9,35 kg (1,95% od količine vsega porabljenega kruha tega dne). Povprečna poraba kruha na delavca je bila torej 23,04 dkg, odvrženega pa 4,6 g.

Iz tabele je razvidno, da so največ kruha v povprečju odvrgli v delavski restavraciji (1 delavec povprečno 13 g). Za njo sledi delilno mesto v PZO (povprečno 9 g), PPO (povprečno 8,37 g). Na dveh delilnih mestih (PUM SL, OB) ni bilo zavrnjenega kruha. Po vsej verjetnosti je to posledica drugačnega obnašanja obiskovalcev teh dveh delilnih mest

Sl. 8 Sklop treh dizel motorjev tipa 6 3 28 LH-4 na preizkuševališču

Najzahtevnejši ulitek — glava cilindra dizelskega motorja tipe S 28 LH-4.

viskoznosti, ki regulira tudi potrebno temperaturo gretja.

Pripravo za čiščenje in za končno pripravo zahtevane viskoznosti z avtomatsko regulacijo z viscotermom za segrevanje goriva smo si morali izdelati doma za potrebe našega preizkuševališča. To je razvidno s fotografije sl. 7, kjer so na desni usedlinski tanki goriva, v sredi okrogel dnevni tank za IF 180, vmes povratna mešalna odzračevalna cev in levo manjši okrogel dnevni tank lahkega goriva z merilno napravo specifične porabe goriva. Spredaj se vidi viscoterm z električnimi omarami pripadajoče avtomatike za regulacijo viskoznosti, medtem ko so zadaj skriti še separator, njegov električni grelec, filter in še en električni grelec, kateremu gretje regulira avtomatika viscotherma. Vmes je še sklop črpalk za vmesno cirkulacijo goriva, kot tudi za

dobavo goriva k motorjem.

Druga fotografija (sl. 8) prikazuje sklop treh dizelskih generatorjev z motorji 6S28LH-4, ki so zdaj nameščeni na ladji gradnje 611 v ladjedelnici "3. MAJ" na Reki.

Tretja fotografija (sl. 9) prikazuje zelo zahteven ulitek glave cilindra motorja S28LH-4 s štirimi ventili v glavi.

Na koncu naj še omenim, da bomo predvidoma sredi februarja proslavili tisoči dizel motor, izdelan v Litostroju. To bo eden iz enakega sklopa treh dizelskih motorjev tipa 6S28LH-4, pripravljene za opremo strojnice v split-skem tankerju.

Novi devizni predpisi, ki zavirajo proizvodnjo, so nam ta veseli trenutek pomaknili naprej (skoraj v neznan), zato ga še toliko bolj nestrpnost pričakujemo.

Milan Zavadvav

vendarle se moramo zamisliti ob podatku, da to znaša za celotno tovarno na leto 5072 kg. Če to preračunamo v dinarje, dobimo vrednost več kot 14 starih milijonov. Kaj neki pomeni teh nekaj starih milijonov ob vseh izgubljenih milijardah v naši družbi, bi lahko nekako dejal.

Pa vendarle! Ali ne povedo vsi ti kosi dragocenega kruha v koših za odpadke nekaj več? Namreč, da v svoji, včasih prav nič zlonamerni "lakomnosti", katera nas pogabi pred polnimi košarami svežega kruha, pozabljamo, da bomo že čez nekaj časa, preobjudeni, odrinili samo malo načete kose v stran in ob tem niti enkrat pomislili, da bi marsikje po svetu (in morda celo pri nas?) lačni ljudje dali vse samo za majhen košček te dobrote.

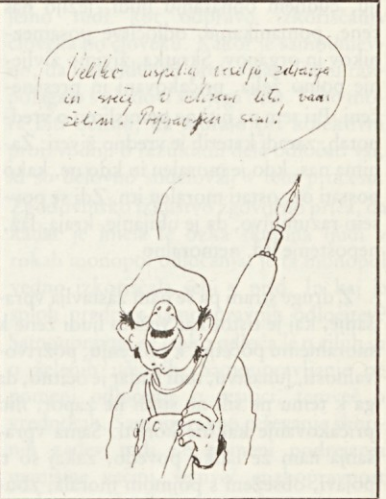
Martina Bevc

TABELA:			
Delilno mesto	Porabljeni kruh na del. (dkg)	Odvrženi kruh na del. (g)	% del. kateri so vzeli 3 ali več kosov kruha
Restavracija	24,49	13,03	56,94
TVN	23,38	2,86	7,62
PPO	27,75	8,37	15,79
PUM SL	27,70	—	6,70
PUM JL	21,57	0,78	8,24
OB 1	20,66	—	2,58
OB 2	20,92	2,72	3,35
PZO	26,04	9,04	1,35

zaradi prisotnosti nezaželenih "kontroljev".

Primerjava podatkov o količini odvrženega kruha in podatkov o odstotku delavcev, kateri so vzeli 3 ali več kosov kruha, pokaže da je količina zavrnjenega kruha tem večja, čim večji je odstotek delavcev, ki so vzeli 3 ali več kosov kruha. Tako na primer je v restavraciji 56,94% vseh delavcev na malici vzelo več kot 3 kose kruha in ravno tam so ga zavrgli tudi največjo količino (13,03 g na delavca). Izračunana korelacija rangov vseh delilnih mest pokaže, da obstoji 40% verjetnosti, da bo delavec, kateri vzame več kruha, tega tudi več zavrgel.

Lahko bi sklepali, da povprečno 4,6 g zavrnjenega kruha za delavce v Litostroju na dan ni omembe vredna količina. Pa

OD NAŠEGA KARIKATURISTA SMO PREJELI TO ČESTITKO

LJUBIL SEM, LJUBIM IN LJUBIL BOM VINCE SAMO

Alkoholik in delo

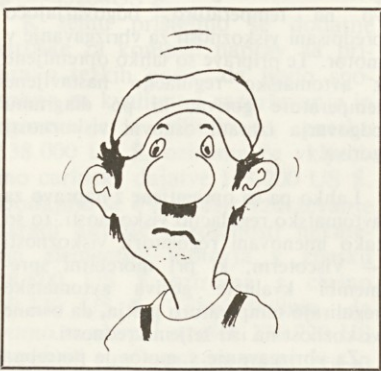
Za nami so novoletni prazniki, ki so nam nudili obilo priložnosti, da smo si pretirano potešili žejo. Nekateri smo pri uživanju alkohola seveda pozabili na pravo mero in zato se je marsikateri od nas pri hoji počutil kot otrok, ki se uči hoditi. Praznično razpoloženje je za večino ljudi že zaključeno in zato bomo danes spregovorili o tistih ljudeh, ki začnejo praznovati s 1. januarjem v letu in zaključijo praznovanje zadnjo minuto 31. decembra, ki so torej zasvojeni z alkoholom.

Med delavci v naši delovni organizaciji je mnogo alkoholikov, zato se postavlja vprašanje, kako preprečevati alkoholizem oz. kako alkoholika zdraviti. Preprečevanje alkoholizma je na prvi pogled sila težko, zamotano in po mnenju nekaterih celo nemogoče. Kljub tem trditvam pa je v delovnih organizacijah odstotek alkoholikov zelo različen. Celo v isti delovni organizaciji število alkoholikov v posameznih tozidih oz. sektorjih ni enako. Torej vlada v nekaterih delovnih okoljih takšno vzdušje, ki dovoljuje razvoj alkoholika oz. ga celo pospešuje. Vzroki, ki pogosto povzročajo takšno stanje, so različni. Prav gotovo je za vse delovne organizacije, v katerih je manjše število alkoholikov, značilno, da gojijo visoko stopnjo delovne kulture, da sta prisotna red in disciplina, da so razviti samoupravni odnosi. Levji delež pri ustvarjanju ugodne klime za razvoj urejene delovne sredine nosijo vodstvene strukture. V primeru, da te ne odigrajo svoje vloge, vlada na delovnih mestih nered, ki je še posebej ugoden za razvoj alkoholizma. Seveda je pri tem še večji problem, če

imajo vodstvene in vodilne strukture strpen odnos do alkoholizma oz. če je tudi pri njih opaziti zasvojenost. Morda bi pri tem omenili še en problem, ki se pojavlja in ki je tudi škodljiv. Včasih si napačno razlagamo družbeno samoupravljanje in smo zato nekaterim nadrejenim neupravičeno odvzeli njihov pomen, ki ga imajo v delitvi dela in zato pogosto svojih nalog niso mogli zadovoljivo opravljati. Potrebno je sistem vodenja urediti tako, da bo hierarhično funkcioniral. Pri tem ne smemo pozabiti na samoupravne organe in družbenopolitične organizacije, ki morajo prav tako ustvariti klimo za ustrezno delovno disciplino in s tem tudi ustrezen odnos do alkoholizma. To so osnovni in tudi edini elementi za preventivno delovanje v smeri boja proti alkoholizmu v delovni organizaciji.

Če pa se kljub vsem tem ukrepom v delovni organizaciji pojavi alkoholik, je potrebno ustrezno hitro ukrepati. Edini način, da alkoholik postane ponovno uspešen delavec in samoupravljaec, je uspešno zdravljenje. Postavlja se vprašanje, kako

delavca prepričati, pripraviti, da se odloči za zdravljenje. Prav gotovo se delavec ne bo odločil za zdravljenje, če ga bomo pustili, da krši delovno disciplino, mu upravičevali »plave« dneve in zamude, če mu bodo v obratni ambulanti dali bolniško za dneve, ko je pijančeval. Alkoholik se praviloma odloči za zdravljenje, ko v delovni organizaciji proti njemu neizprosno disciplinsko ukrepajo, ko mu žena zagrozi z ločitvijo oz. ko nastopijo resne zdravstvene težave zaradi alkoholizma. Še najboljše je, če se izvaja pritisk na delavca istočasno v delovni organizaciji in tudi v njegovi družini.

Ugotovili smo, da ima delovna organizacija eno samo možnost, da pripravi alkoholika do zdravljenja in to z ustreznim disciplinskim postopkom, ki ima samo en smisel in namen, da alkoholik privoli v zdravljenje in se uspešno rehabilitira kot osebnost in kot delavec. Da bo disciplinski postopek dosegel ta cilj, mora nujno biti:

1. **KRATEK** — ne sme se vleči v nedogled, ker se medtem alkoholik zaradi svoje obrambe izvije in se ni več pripravljen zdraviti.

2. **PRAVILEN** — alkoholika je treba disciplinsko obravnavati zaradi določenega števila konkretnih kršitev delovnih dolžnosti (zamuja, izostanki, vinjenost na delovnem mestu itd.), ki so natančno ugotovljeni po datumih in dokumentirani. Alkoholika torej ne smemo disciplinsko preganjati zaradi alkoholizma, ampak zaradi konkretnih kršitev delovnih obveznosti, sicer sklep disciplinske komisije ne bo imel pravne teže. Pri dokazovanju vinjenosti je potrebno uporabiti tudi

alkotest, kar omogoča tudi nova določba v našem disciplinskem pravilniku. Ta določa, da hujše krši delovno obveznost tisti delavec, ki je odklonil alkotest v primeru, ko je že na zunaj vidno, da je delavec pod močnim vplivom alkohola.

3. **USKLAJEN** — potekati mora skupaj z ukrepi, ki jih je storila delavčeva žena, da bi ga pripravila na zdravljenje, pa tudi razne druge ustanove. Odločilno moč ima ponavadi družina, takoj za njo pa delovna organizacija. Vsi ostali pritiski so le dodatna pomoč.

4. **NEIZPROSEN** — delovna organizacija mora biti v svojem disciplinskem postopku tako odločna, da postavi delavcu alternativo: »Zdravljenje ali prenehanje delovnega razmerja!«

Po dosedanjih izkušnjah alkoholnih ukrepov disciplinske komisije ne jemlje resno, dokler disciplinska komisija ne izreče prenehanja delovnega razmerja. Komisija najstrožji ukrep izreče z vso odgovornostjo,

zavedati se mora, da le na ta način lahko delavcu pomaga. Pri tem je potrebno poudariti, da je delovna organizacija dolžna zaposliti delavca, ki mu je prenehalo delovno razmerje zaradi alkoholizma, pa se je po prenehanju delovnega razmerja uspešno vključil v program zdravljenja. Na ta način lahko dosežemo, da se alkoholik zdravi in uredi. Pri zdravljenju ne gre samo za abstinenco, ampak za rehabilitacijo na vseh področjih človekovega udejstvovanja (ureditev partnerskih odnosov, psihol. izobraževanje, družbenopolitično izobraževanje, kulturno in družbenopolitično udejstvovanje itd.).

Vse prepogostejše poskušamo proti alkoholikom ukrepati, ko so telesno in duševno že popolnoma propadli. Na žalost pa zdravljenje okorelih alkoholikov, ki so leta in leta propadali pred našimi očmi, skorajda ni več možno. Zato je potrebno proti alkoholiku ukrepati dosledno in predvsem pravočasno.

M. Žužek

Slikarska razstava

V tednu od 22. do 26. novembra je v salonu delavske restavracije Litostroj razstavljala svoje slike Litostrojčanka Arijana Batič.

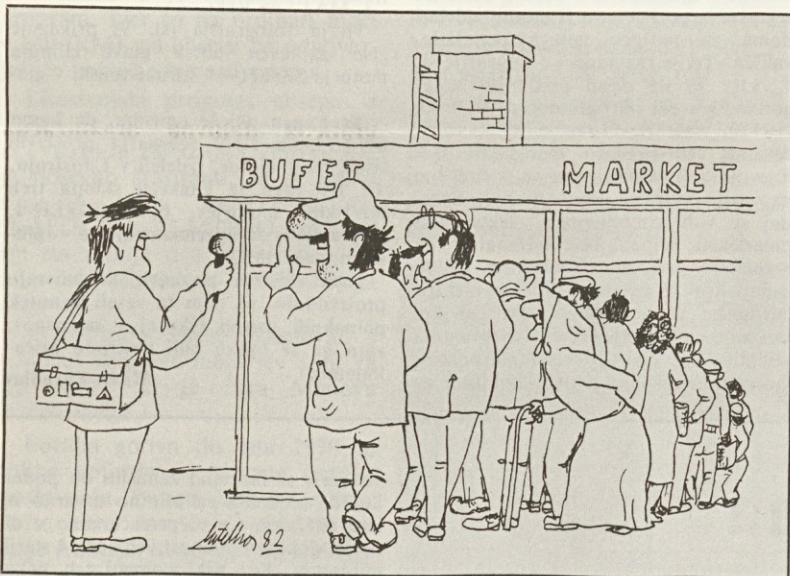
Tovarišica Batičeva, sicer profesorica zemljepisa v našem izobraževalnem centru, je slikarka — amaterka. S slikanjem se ne ukvarja prav dolgo časa. Zanimivo je, da je bila ta sposobnost, ta umetniška žilica, dolgo neznana nam, pa tudi njej sami. Šele v letošnjem letu se je posvetila tej dejavnosti, ki jo duševno sprošča, izpolnjuje in notranje zadovoljuje.

Dela, ki smo jih imeli priložnost videti na razstavi, so le nekatera izmed tistih, narejenih v zadnjih nekaj mesecih. Vse slike, približno 20 jih je bilo razstavljenih,

so narisane v pastelni tehniki — s suhimi ali masnimi kredami. Tovarišica Batičeva je dobra predvsem kot portretistka, rada pa se loti tudi aktov, tihožitij, pejsažev. V kratkem, tako je obljubila, pa se bo poskusila tudi v oljni tehniki in upamo, da bomo njena dela lahko občudovali še na kakšni razstavi.

To je bila njena prva samostojna razstava oziroma prva razstava sploh. Slike si je ogledalo precejšnje število obiskovalcev, predvsem Litostrojčanov, mnogi so v knjigo vtisov napisali pohvalne in spodbudne besede. Tovarišici Batičevi je to v veliko zadovoljstvo, saj je sama želela, da svoja dela pokaže v javnosti, predvsem svojim sodelavcem in sodelavkam.

V. T.

Ne, ne čakam na prašek, jaz bi rad na špricar

Malomeščanstvo in moralne vrednote

V vsakdanjem življenju se znajdemo v različnih okoliščinah, ko sami sebi postavljamo vprašanje, ali je to ali ono dejanje moralno, ali je obnašanje ljudi, s katerimi se srečujemo v skladu z etiko itd. V časopiših beremo vesti o kriminalu, nasilju, čudnem obnašanju ljudi, jezijo nas cene, pomanjkanje, odločitve posameznikov in organov. Skratka, živimo življenje polno želja, pričakovanj in presenečenj. Pri tem pa niti ne pomislimo o vrednotah, zaradi katerih je vredno živeti. Zanima nas, kdo je moralen in kdo ne, kako postati oz. ostati moralen itn. Zdi se povsem razumljivo, da je ubijanje, kraja, laž, nepoštenje itd. nemoralno.

Z druge strani pa se nam zastavlja vprašanje, kaj je tisto, kar večino ljudi žene k moralnemu početju, k poštenju, požrtvovalnosti, junaštvu, tudi kadar je očitno, da ga k temu ne sili ne strah ne zapor, niti pričakovanje kakšne koristi. Sama vprašanja nam že lahko povedo, zakaj so ti pojavi, obseženi s pojmom morala, zbuja strah, občudovanje in zanimanje tako povprečnih ljudi kot tudi največjih mislcev človeštva, tako revnih kot bogatih,

»malih« ljudi in »velikih« filozofov, znanstvenikov, umetnikov, teologov in politikov. Problem morale je star takorekoč toliko, kolikor samo človeštvo. To nam potrjujejo tudi izročila. Zaradi hitrega razvoja znanja kot podlage naglega razvoja tehnike in tehnologije je vprašanje morale danes osrednje in bistveno vprašanje vseh zavestnih družbenih sil sveta. Z rastjo človeškega znanja raste tudi njegova moč in možnost nečlovečne, nemoralne uporabe teh moči (atomska energija, elektronika, genetika itd.).

Iz kitajskega kulturnega izročila je znan pregovor: »Daj človeku pest riža in preskrbel si ga za en dan; nauči ga pridelovati riž in preskrbel si ga za vse življenje!« V primerjavi z zlorabo znanja lahko ugotovimo, da je znanje lahko nemoralnost, v primeru kitajskega izročila pa je dejanje znanja visoko moralno dejanje.

Za moralno ni pomembno le, kaj je kraja, kaj uboj, kaj poštenje, kdaj je nekaj moralno in kdaj nemoralno dejanje, kdaj je poštenje vredno in kdaj nevredno itd., temveč je pomembno, kaj je najvrednejše oz. kaj je največje dobro. Verjetno bi

večina brez razmišljanja odgovorila, da je najvrednejša sreča. Toda — kaj pa je sploh sreča?

Je sreča v uživanju? Je sreča v zadovoljstvu, ki nam ga prinaša uživanje dobrin, v dobri jedači in pijači, v lepem stanovanju, branju, poslušanju glasbe, potovanju...? Je sreča v uživanju duhovnih dobrin? Ali za prestrašanega človeka obstaja lepa glasba, lepa slika?

Ali je sreča v bogastvu? Strah pred nenadno izgubo bogastva je često znatno večji od užitkov, ki jih bogastvo prinaša.

Je sreča v slavi? Če je to sreča, potem je plačilo zanjo zelo visoko. Ne gre le za velikanske napore, ki so potrebni, da bi človek postal znanstvenik, umetnik, popevkar, športnik itn., temveč gre tudi za izgubo svobode gibanja, obnašanja, govorjenja.

Enemu je sreča — kljub vsem tveganjem, nevarnostim, naporom — v alpinizmu, drugemu v dirkah, tretjemu v ribolovu ob reki, četrtemu v neskončnem navijanju plošč. In vendar so vse te sreče za drugega največja neumnost. Poleg tega pa vsa ta osrečujoča početja pomenijo za druge ljudi nesrečo. Kaže torej, da smo

skupek norcev, ne pa srečnežev. Morda pa je problem sreče nekaj, česar sploh ni, nekaj, kar je v nasprotju s človekovo naravo in zato ni uresničljivo? Gotovo je eno: če iščemo srečo človeka in ne srečo psa, potem je treba poznati najprej naravo človeka, njegove lastnosti in potrebe.

Naj bo sreča oziroma najvišje dobro v uživanju ali odrekanju, v dajanju ali prisvajanju, v življenju ali smrti, očitno je, da je moralno vredno le tisto dejanje, ki je v skladu s človekovim bistvom, da je sreča le v zadovoljevanju človekovih naravnih potreb in interesov. Če je sreča v zadovoljevanju potreb, določenih s človekovimi lastnostmi, potem so očitno potrebni za srečo tudi svet, družba in narava.

Torej, ali je možna popolna, trajna, večja ali manjša sreča, ali lahko kaj vpliva na to srečo, ni odvisno samo od narave človeka, ampak od lastnosti in zakonitosti sveta. In če je tako, potem je za človekovo srečo treba poznati ves svet: naravo, družbo in človeka. Za srečo je torej potrebno znanje. Kajti če bomo srečo iskali tam, kjer je ni, če bomo hoteli srečo, kakršna ni uresničljiva, bomo zagotovo nesrečni. Seveda lahko tudi slepa kura zrno najde, za srečo pa je potrebno več kot zgolj sreča. Za moralna in nemoralna dajanja v družbi smo odgovorni vsi, ker lahko vsi vplivamo na moralnost naše okolice. Če se v ožji ali širši okolici dogajajo nemoralnosti, mi pa ob tem ničesar ne storimo, smo tudi sami moralno krivi za te nemoralnosti. Pa ne samo, da smo moral-

no krivi, temveč s tem omogočamo bohotenje nemoralnosti ter tako ogrožamo sami sebe, dopuščamo torej možnosti, da sami postanemo objekt nemoralnega delovanja. Nemoralni nismo le, če ne obsojamo nemoralnost, ampak smo nemoralni tudi, če so naše ocene in obsodbe nasproti nemoralnežu netočne, napačne, pomanjkljive ali celo dvojne. Zakaj prihaja do različnih in protislovnih moralnih ocen istega dejanja ali stanja? Pri nas se potrošniki pritožujemo, da so cene visoke, proizvajalci pa preklinjajo nad pre nizkimi cenami istih izdelkov. Ali: tisti z nizkimi osebnimi dohodki so vedno pripravljeni dati častno besedo, da so pri nas razlike v dohodkih prevelike, medtem ko bodo oni z nasprotnega konca plačilne liste prisegli, da so te razlike premajhne. Različno ocenjujemo pojave kljub isti morali! Praviloma največje razlike nastanejo v ocenah zaradi tega, ker imamo različni ljudje različne vrednote ali različni vrstni red vrednot. Zato je, recimo, za regiloznega človeka najhujša nemoralnost brezbožnost, kajti njemu je bog najvišja vrednota. Tam, kjer je denar najvišja vrednota, je zapravljanje najnemoralnejše dejanje. Za kapitalista je najnemoralnejši komunizem, ker mu to pomeni izgubo bogastva. Toda pojem vrednost se spreminja. Tudi tisti, ki mu je največja vrednota bog, se bo v določeni situaciji pripravljen prodati hudiču. Tisti, ki mu je denar najvrednejši, bo takrat, ko mu je ogroženo življenje, pripravljen žrtvovati

Projektiranje opreme s pomočjo računalnika

V decembrski številki našega časopisa smo v članku o računalnikih nazkazali, da bomo v naslednjih številkah poizkusili na poljuden način prikazati nekaj ključnih dejavnosti, povezanih z uporabo računalnika v procesu tehnike nujenja in projektiranja naših strojev.

Kot uvod naj navedemo, da je v tujini dejavnost nujenja, projektiranja in vzdrževanja potencialnih kupcev z računalnikom sedaj prišla v zelo visoko fazo povezovanja s telekomunikacijami, za kar naj služi kot primer odlomek iz članka v novembrski reviji Newsweek pod naslovom Kompetitivna prednost: "Kaj, če potrebujete 10 delovnih dni, da spravite skupaj ponudbo, ki vključuje ideje in dokumente treh prekomorskih predstavnikov, ko vaš konkurent naredi to še boljše v 48 urah, ker so njegova predstavništva med sabo povezana s satelitom. Kaj pa, če je ena od njegovih prednosti ta, da bo mogel hitreje in boljše ustreči željam potencialnega kupca, ker ima široko razvejano telekomunikacijsko omrežje? Računalniki, povezani s telekomunikacijami, že lahko predstavljajo odločilno kompetitivno prednost."

Kot nadaljevanje pa navedimo eno majhno računico iz našega delokroga. V tozdu Institut (to pomeni brez ostalih tozodov) porabimo za izdelavo tehničnega dela ponudb na leto povprečno eno četrtnino vseh zmogljivosti, to je okoli 100.000 NU. Pri tem pa skoraj velja pravilo, da je izkoristek 10 — 12%, kar pomeni, da naredimo 8 — 10 ponudb za sklenitev ene pogodbe. V prihodnje predvidevamo povečanje izvoza na konvertibilni trg za recimo dvakrat ali trikrat, kar pomeni, da bi s sedanjo povprečnostjo morali nuditi tudi dvakrat ali trikrat več, to je v številkah 200.000 ali 300.000 NU samo za tehnični del ponudbe, za kar pa bi potrebovali še dodatnih 50 ali 100 vrhunskih specialistov. Očitno je, da na ta način ne bomo prišli daleč, ker če nič drugega, ne bomo skrajšali časa nujenja, ampak ga bomo samo podaljšali, da o kvaliteti sploh ne govorimo.

Izhajajoč iz teh števil smo se odločili, da poizkušamo tehnični del nujenja optimizirati in standardizirati s pomočjo nujenja z računalnikom. Izhodišče za izbiro tipov strojev, za katere bi tehnični del ponudbe delali z računalnikom, je pogostost nujenja. Na ta način smo prišli do naslednjih projektov za izdelavo ponudbe s pomočjo računalnika:

1. Dvoplošne lopute (vodostanske in predturbinske)
2. Portalna in mostna dvigala z enim nosilcem
3. Francisove turbine
4. Reduktorji s paralelnimi osmi
5. Preoblikovalni stroji serije HVC-2

Delo na projektih 1 — 4 se je začelo v letu 1982, na projektu 5 pa v tem letu.

Navedeni projekti predstavljajo izhodišče za delo, z željo, da čim prej pridemo do rezultata in ga začnemo konkretno uporabljati pri ponudbah. V bližnji prihodnosti, ko bomo ugotovili, kakšna je uveljavljenost teh projektov v praksi, bomo začeli obdelovati problematiko na drugih vrstah strojev ter razširili območja pokritosti pri navedenih strojih.

Izhodišče za delo na projektih je logika projektiranja posameznih strojev. Tu se srečujemo s problematiko tipizacije strojev. Osnovno tipizacijsko delitev vseh strojev delamo na osnovi tega, ali stroj predstavlja vrsto tipov (kot na primer pri preoblikovalnih strojih serije HVC-2), ki so kot takšni že opredeljeni, ali pa če se mora stroj s programskim paketom dimenzionirati na osnovi prednastavljenih kvalitativnih osnov, končna dimenzija pa je določena po opravljeni računski analizi.

Ker se navedeni projekti med seboj precej razlikujejo, bomo posamezne projekte obravnavali v naslednjih številkah našega časopisa, danes pa bomo navedli ne-

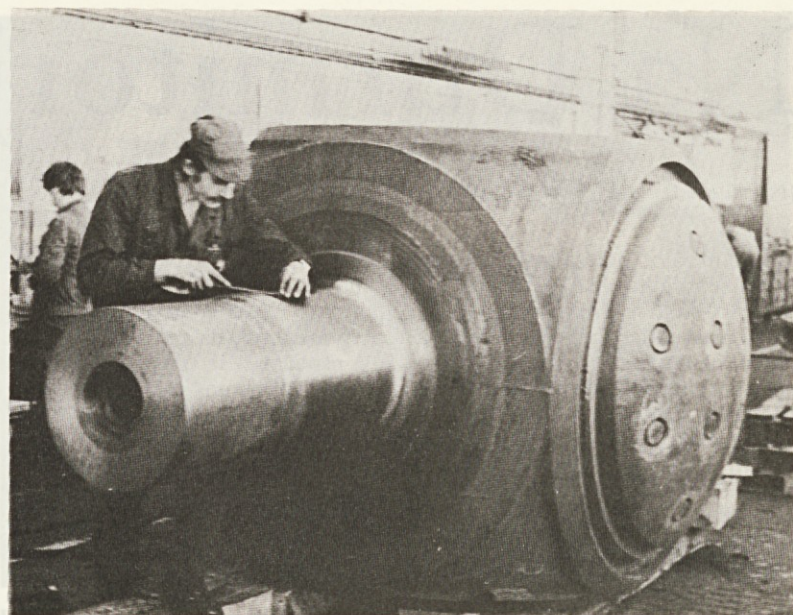
katere značilnosti, ki so skupne za vse projekte.

Osnovno izhodišče za pristop k vsakem projektu je minimizacija vstopnih podatkov, kar pomeni, da se v tej fazi odločamo za najbolj preprosto pot pri določanju vrste stroja, brez alternativ in vmesnih vprašanj.

Vsak projekt vključuje celotno analizo in proračune v fazah, in sicer vmesno pri osnovnem dimenzioniranju in prilagojevanju ter dokončno pri izvršenih spremembah pri dokončnem programskem dimenzioniranju. Izpisi vseh dokončnih proračunov sledijo kot opcije. Vsak projekt bo vključeval tudi optimizacijo na principu minimalna masa — maksimalne performanse, kar pomeni skoraj popolno izkoriščanje materiala in optimizacijo tež, na osnovi prilagojevanja dimenzij za doseganje dovoljenih napetosti in deformacij.

To prilagojevanje poteka na osnovi vmesnih proračunov. Velja omeniti, da bomo pri vsakem projektu vključili vse potrebne proračune in analize, ki dajejo možnost za bolj celovito in vsestransko obravnavo delovanja stroja, kot so dinamična analiza, analiza pojavov, ki so povezani z delovanjem stroja, kot so na primer stabilnost delovanja, pri hidravličnih strojih prehodni pojavi, simulacija pojavov kritičnih obremenitev in občasnih nenormalnih pojavov dela ipd.

Izpisi bodo vsebovali obseg dave z določitvijo tež posameznih elementov in sklopov ter kot opcija tipične rezultate proračunov, ki jih kupci normalno zahtevajo pri ponudbah. Dodatna opcija pa bo sam podrobnejši proračun, karak-

Montažno poliranje tečaja za ležaj krogličnega zasuna za RHE Obrovac. Premier telesa krogličnega zasuna je 1400 mm, težak pa je 12 ton, cel zasun pa bo tehtal 39 ton (Foto: E. L.)

terističen za obravnavani stroj, pri vseh pogojih, ki kritično vplivajo na določanje dimenzij.

Tipične proračune, ki so karakteristični za posamezne stroje, bo

možno uporabljati tudi neodvisno od paketa, le da bo potrebno pripraviti podatke za vhod po vzorcu, kot je to predvideno za paket.

dr. A. Šukarov

Pohvale in priznanja

Proti koncu preteklega leta je Litostroj prejel nekaj priznanj in pohval iz različnih koncev Jugoslavije kot zahvalo in potrdilo o uspešnem sodelovanju in delu v minulih letih. Z njimi so posamezne delovne organizacije izrazile zaupanje Litostroju, hkrati pa ta priznanja predstavljajo tudi spodbudo za nadaljnje delo, ki nam je v teh časih ob zaostrenem položaju v gospo-

darstvu in pri smelo zastavljenih ciljih resnično potrebna.

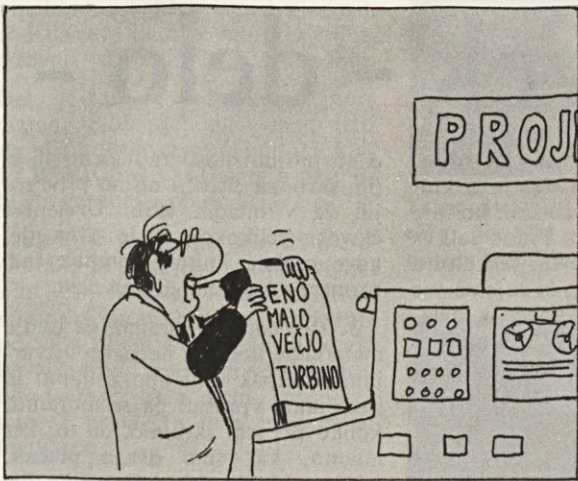
Priznanje za neprekinjeno, vsestransko in plodno sodelovanje, ki je prispevalo k številnim pomembnim dosežkom skupnega dela, nam je poslala tovarna SIPOREX ob 20-letnici obratovanja.

Novinarsko-izdajateljska in grafična delovna organizacija PRIVREDNI PREGLED je ob 30-letnici svojega delovanja dodelila Litostroju zahvalo z jubilejno značko.

Ob svoji 35. obletnici nam je delovni kolektiv SGP SLOVENIJA CESTE TEHNIKA izrazil zahvalo za dolgoletno plodno sodelovanje z najboljšimi željami za naprej. Rezultate medsebojnega sodelovanja lahko vsak dan opazujemo v Litostroju, (stavbi PPO in TVN pa tudi drugi projekti).

Prejeli smo tudi plaketo, ki nam jo je ob 25-letnici ustanovitve podelila Tovarna industrijske opreme metalnih konstrukcij in livarna ATMOS iz Hoč.

t. š.

ves denar za drugo vrednoto — življenje.

Po vsem tem je očitno, da nam za pravilno moralno oceno ne zadostuje nekakšen moralni čut, temveč temeljito znanje in sicer splošno družbeno in strokovno in ne le etično znanje. Premalo racionalno in preveč čustveno ali čutno ocenjevanje moralnih dejanj ima lahko tragične posledice. O tem nam zgovorno pričajo pojavi stalizma, belogardizma in podobni pojavi v sodobnosti kot so liberalizem, nacionalizem, šovinizem in tehnokratizem.

VSESTRANSKI ČLOVEK NAJVIŠJA VREDNOTA

Če hočemo vedeti, kaj je smisel življenja, v čem je sreča človeka, moramo najprej vedeti, kaj je človek. Obstaja dejstvo, da je za človeka najvrednejše tisto, kar je v skladu z njegovo naravo. Človek je družbeno bitje, je pa tudi miselno, čustveno, delovno, biološko, estetsko, skratka vsestransko bitje. Zato je razvijanje vsestranske osebnosti največja družbena vrednota. V vsakdanjem življenju, kjer se lahko zadovolji le ena od človekovih potreb, ne pa vse, ostaja vprašanje, katera od bistvenih lastnosti človeka naj ima prednost.

Vsekakor je najvišja posamezna vred-

nota delo. Delo, zato ker prav ono ustvarja tudi vse druge vrednote in ker je delo tista lastnost, ki v sebi združuje tudi elemente drugih človekovih bistvenih lastnosti. Toda vsako delo ne osrečuje človeka. To gotovo ni delo, kakršno je bilo značilno za večino ljudi v preteklosti in tudi še v sedanosti. In kaj je pravzaprav delo? V najširšem smislu je delo spreminjanje sveta (spreminjanje narave, podrejanje naravnih sil, preoblikovanje družbenih odnosov, izpopolnjevanje svojih sposobnosti itd.). Toda vsako spreminjanje sveta še ni delo. Živali tudi spreminjajo svet, a to še ni delo. Delo je zavestno spreminjanje sveta. Delo je torej le smotrna dejavnost. Za to je sposoben le človek. Delo je vrednota, če je svobodno, če ni ne zunanja ne notranja prisila. Delo ni svobodno, če nas kdo s silo žene na delo, niti če nas k delu žene nagon po samoohranitvi, torej če nam je delo samo sredstvo za pridobivanje življenjskih sredstev. Svobodno je tisto delo, ki ga občutimo kot potrebno in ga opravljamo iz potrebe po delu. Svobodno delo mora biti tudi mnogostransko: to pa pomeni, da mora vključevati tako načrtovalno, ukazovalno kot tudi izvrševalno fazo. Če je delo le izvrševalno, je enostransko.

Tehnokrati dokazujejo, da je edino

prav, če vsakdo dela tisto, na kar se spozna, za kar je usposobljen. Strokovnjaki naj torej odločajo, delavci pa le izvršujejo. To naj bi bilo tudi najbolj koristno! Toda to ni človečno. Naš cilj, vrhovna vrednota nam ni le korist (kot kapitalistu). Tehnokrate zato zanima le, ali bo novi stroj bolj ali manj produktiven, ne pa tudi, ali bo delo z njim bolj ali manj človečno. Delo, pri katerem delavec vse življenje privija dva ali tri vijake, ga ne zadovoljuje in ne osrečuje. Takšno delo delavca spreminja v orodje, privesek stroja, njegovo delo postaja avtomatično, nezavedno. Ozko in enostransko usposobljen človek postaja odvisen, podrejen, suženj drugim, zato se je treba upreti teoriji o ozkem strokovnem usmerjenem izobraževanju.

Svobodno delo mora biti tudi humano, neunicujoče za sočloveka. Najbolj osrečujoče delo je ustvarjanje ne za lastno korist, temveč za dobro sočloveka, za dobro prihodnosti. To nam potrjujejo tudi ustvarjalni napor pri vzgoji naših otrok, revolucije, osvobodilne vojne itd.

VREDNOST SAMOUPRAVLJANJA

Kaj je sploh samoupravljanje? Zakaj

samoupravljanje? Zdi se, da je zastavljanje teh in takih vprašanj odvečno, saj se o samoupravljanju pri nas na eni strani vseprek govori, na drugi strani pa je bil pojem samoupravljanja ne le preveč uporabljen, ampak mnogokrat tudi zlorabljen. Na drugi strani pa imamo tudi precej pogoste tožbe, da tolikšno sestankovanje stane veliko milijonov, zato takšno ravnanje ni stabilizacijsko niti gospodarno. Gre tudi za vprašanje, ali je samoupravljanje sploh smiselno, koristno, dobro, ali bi bilo bolje in ceneje, da se o vseh pomembnih vprašanjih odloča strokovno, znanstveno?

Če je ena od bistvenih zahtev svobodenega — neprisiljenega dela mnogostranost, a to pomeni, da vsakdo opravlja obe bistveni fazi dela — načrtovalno in izvrševalno — potem pomeni samoupravljanje uresničitev enega najbistvenejših elementov človeka — delavca.

Samoupravljanje pa ne pomeni le odpravo te tisočletne toge delitve družbe na ukazovalce in izvrševalce, na skupino gospodarjev in hlapcev, temveč šele tako človek-delavec postaja človek, postaja subjekt, gospodar svojega življenja.

Ljudje tako po tisočletni razredni zgodovini, ko so bili le stvar, predmet, o ka-

terih so odločali vladajoči, začenjajo živeti kot ljudje in gospodarji. Seveda je stvar vsakega posameznika, ali hoče prevzeti to odgovornost odločanja in tako postati človek, ali pa ostati predmet odločanja drugih. Človekovo življenje je resnično človeško le, če je v rokah njegovih zavestnih odločitev, ne pa če se zgolj zaveda svojega bivanja, katerega usoda je v drugih rokah. Danes samoupravljanje pojmuje tudi kot odpravo izkoriščanja človeka po človeku. Kakor je samoumevno, da individualni proizvajalci sami razpolagajo s plodovi svojega dela. Tako mora biti očitno, da morajo pri kolektivni proizvodnji o rezultatih dela odločati vsi, ki so delovno sodelovali v tem procesu.

Zgodovinsko izkustvo zgovorno priča, da kadar je imela le ozka skupina ljudi v rokah monopol odločanja, je ta monopol vedno izkoriščala sebi v prid. In kaj je sploh predmet samoupravnih odločitev? Samoupravno se lahko odloča le o ciljih in o želenih učinkih. Samoupravljanje ne pomeni odločanje o resnici, temveč o vrednotah. Samoupravno reševanje skupnih zadev tudi ne pomeni podrejanja manjšine večini, temveč enakopravnost vseh upravičenih interesov in vrednot ter njihovo usklajevanje.

V. Živković

Na Durmitorju

(Nadaljevanje iz 11/82)

Enodnevno poležavanje in sušenje nabranih zelišč se nam je zelo prileglo, kajti vožnja, ki nas je čakala naslednji dan, po deloma znani cesti proti Pivskemu manastiru je bila dolgotrajna in tresoča. Manastir Piva, ta kulturni in zgodovinski objekt, je zgradil bližnji sorodnik Mehmed paše Sokoloviča v najbolj divjem in surovem predelu Črne gore, to je v kanjonu Pive, ob sedaj potopljenem izviru. Samostan hrani neprecenljivo zgodovinsko in kulturno bogastvo, od listin ruskega carja, ki je dal samostanu posebne pravice in pomoč, vključno z osebnimi predmeti velikih mož tega kraja. To bogastvo se je ohranilo zato, ker samostan ni bil nikoli izropan, za kar gre zahvala menihom in graditelju samostana. Vgrajeno skrivališče v samostanu s pokritimi stopnicami za primer vdora Turkov je rešilo marsikateri predmet tudi pozneje. Zato so ob gradnji HE Pive postavili pogoj prenesti ves samostan na drugo mesto. Mesto so našli tri kilometre više in ob pomoči konservatorjev in kustosov svetovnega slovesa začeli s selitvijo. V samostanu je ogromna površina fresk, ki jih je bilo treba odlepiti z zidu in ohraniti. Podreti so morali ves samostan, označiti vsak kamen in ga ponovno sestaviti. To dolgotrajno in natančno delo še ni končano, tako da samostan še ni odprt za obiskovalce. Prijazni kustos nam je razkazal gradbišče in že skoraj končano notranjost samostana. Verjetno pa še dajl časa ne bo odprt v vsej svoji lepoti in sijaju. Mi pa smo odnesli lepe vtise in občutek, da so se tudi tukaj ukvarjali z umetnostjo, ne samo v kulturnih deželah vzhoda in zahoda.

Po obisku v samostanu smo vožnjo nadaljevali po cesti v kanjonu Pive. Kanjon je sedaj zalit z akumulacijskim jezerom hidroelektrarne in ni tako divji kot prej, ko je bila še 150 metrov niže bistra in rib polna reka. Ogledali smo si HE PIVA, ta najvišji jugoslovanski ločni jez iz betona in seveda njegovo strojnico, saj je regulatorje, turbinsko opremo in opremo hladilne vode izdelal in montiral Litostroj.

Do Ščepan polja je kanjon še prvobiten, vendar kratek in gozdnat, tako da ni več pravega razgleda. V Ščepan polju je že čakala skupina, ki je šla s splavom po Tari.

S SPLAVOM PO TARI

Želja potovati s splavom po Tari, tej bistri in hitri reki, privlači vse več tujcev in turistov. Štiridnevne potovanja si nismo mogli privoščiti. Z vodjo poslovalnice Unis Turist v Foči smo se dogovorili za ekspres dvodnevno vožnjo od Djurdjeviča Tare do Foče.

Tako je desetina s kuharjem tistega dne, ko so drugi počivali, pospravila še rosne šotore na Žablaku in se odpeljala k splavu. Ob pogledu na nekaj zvezanih hlodov s krmilom spredaj in zadaj, se je plašljivejšim zastavilo vprašanje, kam bomo šli z vso to opremo. Strah je kmalu minil, saj je bilo na splavu dovolj prostora za opremo, nas in še prostor za slučajnega potnika. Že med pripravami na splav si je vsak sam poiskal prostor, kjer bo sedel in opazoval okolico. Bistra voda, kjer si lahko na dnu preštel vsak kamenček, se nam je zdela strašansko mrzla, kljub temu pa so najbolj vroči po nekaj kilometrih plovbe skočili vanjo, da so se ohladili.

Splavarja Salko in Meho sta res prava mojstra svojega poklica, poznata vsak večji kamen v reki, ob njej imata časovne kontrolne točke, točnejši vozni red, kot na

železnici, da o Jatu niti ne govorimo. Skrbi ju le, da ne bi svojih potnikov prekmalu zbudila. Po prepričevanju, da zgodnje vstajanje ni problem, se dogovorimo, da danes potujemo samo do dveh, drugi dan pa odrinemo ob šestih zjutraj. To potovanje je že imelo skoraj namen, vzrok je bil dodatni potnik, ki bo za večerjo ravno prav pečen. Sedaj pa malo k reki in kanjonu.

Kanjon Tare je večer zaveznik branilcev svoje in naše domovine in dolgo nepretrgana ovira osvajalcev, ki so občutili njegovo obrambno moč tudi v pretekli vojni, saj se je tukaj začela peta ofenziva, ki je dosegla svoj vrhunec na Sutjeski.

V svojih nedrih ima jamo Solitračo, kjer so v davni kopali soliter in ga mešali z ogljem in z vžigom zmesi v primerni posodi Turkom ekspresno pošiljali svinec. Strma pobočja in bistra voda sta kmalu utišala še tako zgovornega potnika, vsak zase je občudoval, kar je hotel, gledaš bor samotar, kako je tam zrasel, takoj nato pa v tolmunu veliko spoštljivo ribo, ki se takoj skrije. Sprašujemo se, kako to, da se še ni našel noben zagovornik napredka, napeljal v reko kako odplako in jo tako "kultiviral". Tako se sedaj ubadamo z gledanjem raznobarnih kamenčkov v več kot dva metra globoki vodi. Vsega se ne da opisati, ker se prizori tako hitro menjajo, da jih sproti ne registriramo. Ko pa se reka umiri, te v tišini motijo samo pljuski zamahov posameznega kopalca. Splavarja sproti razlagata posamezne zanimivosti, tako da se nihče ne dolgočasi ali si želi kaj drugega.

Točno po voznem redu smo pristali na mestu, ki sta ga določila splavarja. Tukaj letos še nihče ni taboril, drv za grmado smo imeli dovolj. Prostor ima dva nivoja — nižji z majhnimi bodečimi rastlinami, zgornji brez bodečih rastlinic. Tu smo si postavili šotore, vmes pa opazovali, kako se peče naša večerja. Tako je ves popoldan prijetno minil, naše kramljanje pa se je nadaljevalo pozno v noč.

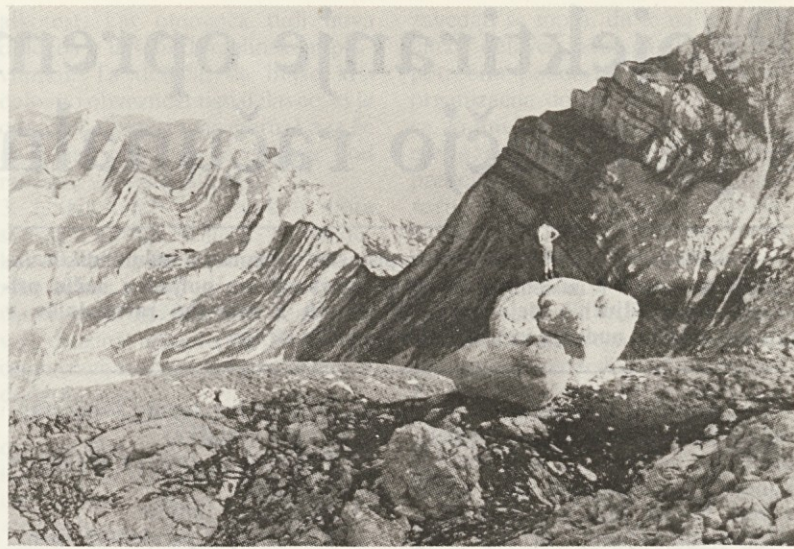
Splavarjenje drugega dne smo začeli točno po programu. Zrak in voda sta bila še mrzla, tako da nobeden od potnikov ni bil v kopalni opremi. Tok je bil miren, le tu in tam kakšna brzica ali plitvina. Kmalu smo bili na profilu Bijeli breg. Tu so delali raziskave za bodočo elektrarno, vendar je sedaj vse mirno. Visečega mostu ni več, tudi barak ne. Malo niže srečamo drugi splav na redni vožnji. Šotore imajo še postavljene in se prav nikomur ne mudi. Začenja se najnemirnejši del splavarjenja: vsa obalna srenja turistov drvi k vodi, kmalu nam je jasno, da hočejo videti naše "kopenje", vendar jim splavarja ne dasta popolnega zadovoljstva in elegantno prepeljeta splav v mirne vode. To stopničasto potovanje — brzica — mirna voda, se enakomerno nadaljuje, dokler se splavarja ne začneta pogovarjati. V vodi pred nami zagledamo temno čer, vmes pa majhno vrzel, na katero naravnava splav. Ta vrzel je mogoče za dobro ped širša od splava, vseeno splav zdrsi skozi, dotakne se le zadnji del. Bivše skladišče lesa in ribiči ob reki so znamenja da Ščepan polje ni daleč. Res, kaj kmalu se prikaže most, pod katerim pristanemo in počakamo tiste, ki so zjutraj odpotovali iz Žabljeka. Po njihovem prihodu je kaj hitro zmenjeno, da se dobimo v Foči. Streljaj niže pod mostom se Tari pridruži Piva. Elektrarna dela z vso zmogljivostjo, zato je vode na pretek. Splavarja se veselita in uživata v hitri vožnji, ki je bol razburljiva zaradi večje vode, ne pa lepše pokrajine. Tako smo po res

hitrem postopku zaključili še zadnjo etapo do Foče. Pristali smo pod Ribiškim domom, kjer so nas pozdravljale prve deževne kaplje. Za lepo doživetje s splavom po Tari se zahvaljujemo poslovalnici Turista v Foči, ki je odstopil od običajnega programa. Najlepše pa se zahvaljujemo splavarjema Salku in Mehu, od katerih smo se zaradi priganjanja šoferja komaj dostojno poslovili.

SUTJESKA, MAGLIĆ IN POVRATEK

Vreme je postalo spremenljivo, popoldanski naliv nas spomni, da si v hribih lahko moker tudi od dežja. Dvajset kilometrov poti iz Foče do Tjentišta nam po kosilu hitro mine in na vrsti je ponovno postavljanje šotorov. Kamp v Tjentištu tik pod spomenikom, ni v ponos zgodovini tega kraja, kot tudi ne nacionalnemu parku. Trava je res pokošena, sanitarije pa so zanemarjene, bolje rečeno neuporabne, le baterija vodovodnih pip na prostem v redu deluje, kiosk in trgovina v bazi pa imajo delovni čas prilagojen bolj svojim delavcem kot pa potrošnikom. Spomenik bitki je sodobno zavarovan, ogledaš si ga lahko samo iz za to določenega prostora. Muzej pa je odprt tako kot pred leti.

Poleg Baze je odcep ceste za Dragoš sedlo in Vučevo. V restavraciji zvem, da rampe odprejo ob šestih. Torej na pot ni treba zgodaj. Do rampe pridemo pozneje, a še vedno je zaprta, majhna radovednost pa pokaže, da bi

Durmitor — obisk na tujem planetu (Foto: Jana Tomažič)

lahko šli na Maglić tudi prej. Med vožnjo na Vučevo si ogledujemo pragozd Peručico in bližnje vrhove, neke pri odcepu ceste za Prijedor z lepo razgledno točko na pragozd Peručico zagledamo cilj današnje ture: Maglić, najvišji vrh v Bosni.

Iz Vučeva je na Maglić narejena nova pot, vso so trasirali po bosanskem delu Maglića. Z Maglića je lep razgled na vse področje bitke na Sutjeski od Vučeva, Mratinjske kotline in Peručice pa tja do Zelengore in Bara.

Temno Trnovačko jezero v vzhodu Maglića nas vabi k obisku.

Vračamo se po položenejši poti preko Crnogorskega Maglića in Mratinjske škrbine nazaj k avtobusu, z njim pa na Tjentište, kamor pridemo dovolj zgodaj, da v trgovini kaj kupimo. Ob štirih jo namreč zaprejo. Do teme si razgledujemo spomenik in pogledamo še dokumentarni film o bitki na Sutjeski. Ker na Tjentištu ni kakega posebnega vrveža, gremo kmalu spat. Drugo jutro podremo in pospravimo šotore ter se pripravimo za pot proti domu. Pot nas

vodi do Foče in naprej po kanjonu Bistrice, Dobrega polja in Trnova do izvira Bosne, kjer imamo krajši postanek za ogled te zanimivosti.

Naš naslednji cilj na poti domov — Jajce — je pod oblaki, iz katerih se lahko vsak čas ulije. To se kmalu res zgodi. Mine nas vsaka volja za kampiranje in sklenemo, da si bolj ogledamo to zgodovinsko mesto. Kmalu ugotovimo, da se da mesto obnavljati tudi v starem slogu in ne le z gradnjo modernih objektov, stolpnic in blokov itd. V tem prijetnem mestu si ogledamo še trdnjavo, katere gradbeniki so se odlično razumeli na svoj poklic, saj je še sedaj, po petsto letih dobro ohranjena, in slap Plive ob njenem izlivu v Vrbas ter druge kulturne in zgodovinske znamenitosti iz preteklosti in narodnoosvobodilne vojne. Že v temi se zberemo pri avtobusu, ki nas odpelje proti Ljubljani, kamor smo prispeli v jutranjih urah.

Peter Šterk

Človek - delo - kultura

V isti knjigi (Kultura dela, Delavska enotnost 1982) je o kulturno-estetskih razsežnostih kulture dela razmišljal tovariš Franc Šali.

Kot smo že ugotovili, je kultura dela široko področje, ki zajema vse — od odnosov v procesu dela, organizacije, varstva, usposobljenosti, okolja itd., med drugim pa tudi kulturno-estetske sestavine. Te moramo razvijati predvsem na teh področjih: na jezikovnem področju, v pisani in govorjeni besedi, pri osebnem videzu in urejenosti človeka, pri estetskem opremljanju prostora, ohranjanju lepote tišega, kar imamo, lastne ustvarjalnosti, pogojev dela, našega odnosa do narave in človekove usposobljenosti za delo.

1. Jezik na določen način razkriva odnose med ljudmi. V današnji demokratični družbi, kjer smo ljudje enakopravni, ne poznamo več jezikovnih odnosov nadrejenosti in podrejenosti, ukazovanja itd. Naš jezik je sproščen, izrazno in vsebinsko bogat. Razumljiva in preprosta ter besedno bogata misel je objektivna potreba ljudi — samoupravljalcev. Stehnokratiziran zbirokratiziran, uradniški ali malomeščanski jezik človeka odbija, saj je nerazumljiv, nudi mu premalo osebne aktivnosti.

2. Pomemben je osebni videz ljudi, njihova urejenost. Ne hodimo na delo raztrgani, umazani, neurejeni v glavo in roke. Tu ne gre za skrajnosti, pretiravanja v obe smeri (lepotice, manekeni — zanemarjenci, hipiji ipd.), temveč urejenost, vredno človeka. Kot družba smo dolžni pri tem ukrepati — predvsem med tistimi sloji delovnih ljudi, ki nimajo urejenih

osnovnih možnosti za higieno ali ki jim skrbi za čistočo nismo privzgojili že v mladih letih. Urejenost človeka velikokrat ni le stvar njegove osebne kulture, ampak tudi razmer, v kakršnih živi in dela.

3. Zavedati se moramo, da ljudje materialne dobrine ne samo ustvarjamo, ampak tudi uporabljamo in iztrošimo. Vprašati pa se moramo, koliko pri tem skrbimo, da to, kar imamo, kar smo drago plačali, težko pridobili, ohranimo čim dlje tako, kot je, da bo čim dlje uporabno. Nastopati moramo zoper objestnost, razgrajstvo, vandalizem, zanemarjanje. Ozmimo se na lastno tovarno, blok, stolpnico, park, solo... Ali je res vse tako ohranjeno, kot bi moralo biti? Poseben problem so sanitarni prostori, javna prevozna sredstva, avtobusna in železniška postajališča, spomeniki, celo prometni znaki! Pri tem je zanimivo, da nekateri še kako pazijo na svojo osebno lastnino, družbene pa jim ni mar.

4. Estetski videz delovnega prostora ugodno vpliva na delavca in njegovo produktivnost. Tu je mišljen predvsem urejen, lep, skladno in z okusom opremljen prostor — za to pa potrebujemo določeno mero okusa, škoda pa naj ne bo najti tudi ustreznega strokovnjaka.

5. Človek dela, ustvarja proizvode, vendar ima v današnjem razcvetu tehnike in avtomatizacije (tekoči trak, delo po fazah) zelo malo možnosti vplivati na estetsko podobo izdelka, mnogokrat končnega izdelka nikoli ne vidi. Še posebej mu je to odtujeno pri posnemanju tujih zamisli, pri delu

po kupljenih tehnologijah in kupljeni licenci.

6. Humanizirati moramo pogoje dela, delavcu moramo omogočiti kulturno doživljanje, estetsko doživljanje umetniško oplemenitenega okolja, še posebej s slikami, kipi, rastlinjem, svetlobo, prijetno glasbo.

7. Naš odnos do narave je danes že skrajno neodgovoren, čeprav je narava tista, ki jo človek najbolj potrebuje. Zanemarjene, umazane in opustošene so predvsem vode, zrak, naselja, ceste... Velikanska in odgovorna je pri vzgoji naloga družine, šole, krajevnih skupnosti, delovne organizacije itd. pri prevzgoji našega odnosa do narave. Obogatimo z njo naša delovna in bivalna okolja, v prostore vnesimo cvetje, uredimo okolico svojih domov in tovarn.

8. Oblikovanje kulturne politike je močno odvisno od kulturne razgledanosti delovnih ljudi v posameznih organizacijah združenega dela. Napačno bi bilo, če bi za zadovoljevanje njihovih kulturnih potreb skrbeli samo kulturno razgledani posamezniki, kulturni organizatorji ali kulturne ustanove. Izhajati je treba iz kulturnega položaja, kakršen je v posamezni delovni organizaciji in preko samoupravnega dialoga delavcev z delavci v kulturi in s pomočjo raznih kulturoloških analiz narediti kulturni program za določeno obdobje. Ob tem naj pripomnimo, da nameravamo v Litostroju izvesti takšno analizo kulturnega stanja in potreb. Na osnovi njenih rezultatov bomo nudili našim delavcem tiste oblike kulture, za katere so najbolj zainteresirani.

Pripravi V. T. in B. I.

Novoletna noč v tovarni

O najdaljši ali pa najkrajši noči govorimo, kadar imamo v mislih čas, ki se razteza od popoldneva zadnjega dneva decembra pa tja do jutra prvega januarja. Silvestrovo! Novo leto! Poljubljanje, stiskanje rok in nazdravljanje... Najboljše želje in pomembne odločitve... Vsakdo je v krogu svojih najbližjih in prijateljev.

In tako je v Litostroju, ko pogasnejo vse luči, ko se ustavijo vsi stroji in ko odidejo vsi delavci — pravilneje skoraj vsi. Nekaj, pa čeprav majhno število, jih je vedno prisotnih, tudi ob novem letu. Kakšni so občutki in kako izgleda izpraznjena in tiha tovarna, si težko predstavljamo vsi, ki smo navedeni množice delavcev na vsakem koraku ter stalnega ropota strojev in vozil.

Poiskali smo nekatere izmed delavcev, ki so novo leto pričakali v Litostroju na svojem delovnem mestu in se z njimi pogovorili o tem, kako so preživeli to najkrajšo (ali pa je bila za njih najdaljša?) noč v letu.

Novo leto je letos na delu dočakalo šestnajst Litostrojčanov: trije gasilci, devet vratarjev in čuvajev, dva delavca v kurilnici ter dežurni električar in vodovodni inštalater. Obiskal sem nekatere izmed njih in se z njimi pogovoril o tem, kako izgleda preživeti noč v povsem izumrli in zapuščeni tovarni, še posebej noč, kateri vsi pripisujemo velik pomen.

Franc STRLE, Mato ANDRIJANIČ in Janez GALE so sestavljali dežurno gasilsko ekipo. Fantje so se, tako vsaj pravijo, na delo v treh izmenah že navadili, tako da jim samo nočno delo ne povzroča preglavic. Pritoževali se niso niti nad tem, da so delali zadnji dan v letu, čeprav ga vsi radi preživijo skupaj s svojimi domačimi in prijatelji. Pravijo, da nekdo mora biti dežuren in če je tokrat padla vrsta nanje, je tudi prav, saj so že takrat, ko so se odločili za ta poklic, vedeli, kaj jih čaka in kakšne bodo njihove dolžnosti. Noč je potekala bolj ali manj enako kot vse druge, na srečo brez težav in neprijetnih presenečenj. Natančno, kot vedno, so opravili obhode tovarne, čas obhodov pa so si (za razliko od drugih noči) prilagodili tako, da so se opolnoči zbrali v prostorih gasilske ekipe in si zaželeli sreče in zdravja v novem letu. Isto so po telefonu želeli tudi vratarjem in čuvajem. Ob koncu našega pogovora pa so želeli opozoriti vse delavce, naj bodo ob proslavljanjih konca leta in ob drugih podobnih priložnostih kljub veselju in dobremu razpoloženju nekoliko bolj pazljivi in previdni. Nesreča nikoli ne počiva in ob prazniku ni prav nič bolj prizanesljiva.

Krsto NEDELJKOVIČ je bil dežurni kurjač v kotlarni. V Litostroju je zaposlen že 22 let in je že večkrat dočkal novo leto na to-

Krsto Nedeljkovič — kurjač je pazil, da mu ne ugasne ogenj

plem v kurilnici. Pravi, da mu ni bilo težko dežurati na Silvestrovo, predvsem zato, ker živi njegova družina v tisoč kilometrov oddaljenem Negotinu, kamor se mu za dva ali tri dni ne izplača iti. Zdi se mu bolje, da je na ta dan dežuren on, kot pa kakšen izmed njegovih sodelavcev, ki ima možnost silvestrovati skupaj s svojo družino.

Delo je tudi to noč potekalo normalno, le ob prehodu v novo leto sta si s sodelavcem **Zuhdijo KANTAREVIČEM** nazdravila s pivom, ki sta ga dobila ob malici.

Zuhdija je pri nas šele tri mesece, tako je prvokrat v svojem življenju "silvestroval" na delovnem mestu. Čeprav bi novo leto raje pričakal doma s prijatelji in se zabaval z njimi, mu tudi v tovarni ni bilo težko. "Ob delu čas hitro mine," pravi. In dela mu res ni manjkalo.

Vlado BIŠOF je bil dežurni zavarovanja. Njegov teritorij dela je tovarna in samski domovi. Ves čas je na obhodih. Pravi, da je delo potekalo normalno in da je bila noč mirna. Tovarna je bila že tako ali drugače prazna, samski domovi pa ravno tako, saj ob praznikih večina stanovalcev oddide domov. Okoli polnoči so se zbrali z gasilci

in dežurnim vodovodnim inštalaterjem v vratarnici pri glavnem vходу, skupaj so nazdravili in si zaželeli vse najboljše. Njihov gostitelj je bil **Milenko ŠTEKOVIČ**, dežurni vratar pri glavnem vходу. Kljub temu, da to ni bilo prvo leto, ki ga je dočakal v službi, mu ni bilo prijetno pri srcu. Veliko raje bi bil doma z ženo in otroci. Pravi pa, da je bilo skoraj teže družini, ki se je morala sama zabavati, kot pa njemu, ki je odšel v službo.

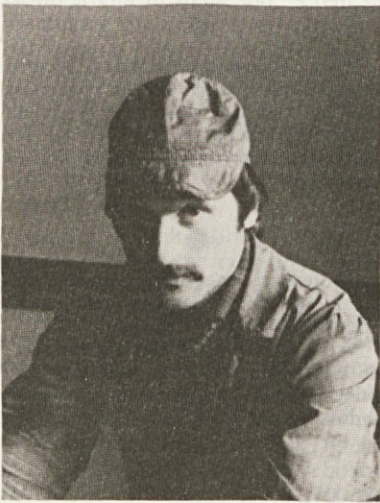
Silvestrski vodovodni inštalater je bil **Franc BRATUŠEK**. Tudi on je preživel noč več ali manj na obhodih. Dela je imal dovolj, zaradi milega vremena pa vseeno ne preveč. Med obhodom je obiskal delavca v kurilnici, jima voščil in malo poklepetal, pridružil pa se je tudi tistim, ki so se opolnoči zbrali pri glavnem vходу.

Seveda pa ni pozabil telefonirati ženi, saj je bila ona najbolj nezadovoljna s tem, da je moral na tak dan v službo. Jeseni sta se preselila v novo stanovanje, tako da bi bilo lahko to njuno silvestrovanje še bolj slavnostno.

Franc pravi, da se je na troizmensko delo že povsem navadil, da pa je ponoči ob praznikih v tovarni še posebej pusto in neprijetno, povsem drugače kot med delavnikom, ko dela precej delavcev tudi ponoči in ko lahko s kom poklepetata.

Franc Bratušek — vodovodar bi raje pričakal polnoč v svojem novem stanovanju...

Za elektriko je bil to noč zadolžen **Aleksander OBLAK**. Za dežurstvo je bil sicer predviden nek njegov sodelavec, Aleksander pa ga je na njegovo prošnjo zamenjal. Pravi, da je njemu, ki je še sam in nima družine, lažje prebiti novoletno noč v tovarni. Dežurstvo električarja ne predstavlja nikakršnega konkretnega dela. Prisoten je zato, da ukrepa, če pride do napak in poškodb na električnem omrežju tovarne. Tudi zanj je noč minila normalno in brez kakršnihkoli zapletov. Dolgčas pa mu kljub temu, da je celo noč prebil sam, ni bilo. Poslušal je radio, predvsem pa prebiral knjigo, ki ga je tako prevzela, da je pozabil na čas.

T. Škrjanec

Franc Strle, Mato Andrijanič in Janez Gale — dežurni gasilci so čakali pripravljeno

Vlado Bišof je bil dežurni zavarovanja, Milenko Štekovič pa je pričakal polnoč na glavnem vходу

Uspešen tečaj gorske straže

Pod pokroviteljstvom Planinskega društva Litostroj je odsek za varstvo narave in Gorsko stražo organiziral tečaj za gorske stražarje. Na razpis, ki je bil objavljen v časopisu Delo v oktobru 1982, in vabila na javnih mestih v Litostroju, se je prijavilo 18 kandidatov iz Litostroja, 8 pa iz drugih planinskih društev.

Predavanja so bila v novembru 1982 v mali kinodvorani spremljana z diapozitivi kamnin, rastlinskega in živalskega sveta. Tečajniki so se na kratko seznanili z geologijo, nastankom naših gora, in zvedeli veliko o kamninah in kamnu. Spoznali so dolomit, brečo, lehnjak, tonalit, andezit in druge metamorfne in vulkanske kamnine. Strokovnjaki so jim predavali tudi o botaniki in o živalstvu. Spoznali so vse zaščitene rastline, ki rastejo v planinskem in nižinskem svetu, predvsem ogrožene rastline. Tečajniki so bili seznanjeni z načinom delovanja Gorske straže pri PZS in delovanja odsekov GS v planinskih društvih.

Izpitni so bili v decembru 1982, potekali so pred 3-člansko komisijo. Novi gorski stražarji so podpisali slovesno obljubo, da bodo vselej vestno in aktivno opravljali svoje naloge ter čuvali ugled planinske organizacije in Gorske straže.

Tečaj Gorske straže so vsi kandidati uspešno opravili in so prejeli izkaznice in značke GS. To je bil prvi izobraževalni tečaj v Planinskem društvu Litostroj. Za konec želim vsem, ki so opravili ta tečaj, da se aktivno vključijo v delo GS in da dobro opravljajo svoje poslanstvo.

J. Pečjak

Srečanje borcev gorenjskega odreda v Litostroju

V ponedeljek 27. decembra 1982 popoldne so se v Litostroju zbrali borci Gorenjskega odreda, ki živijo na področju ljubljanskih občin. Srečanja se je udeležilo več kot sto še živčih borcev tega odreda z ljubljanskega področja ter več predstavnikov ljubljanskih občin in mesta Ljubljane.

Na prijetnem srečanju so borci najprej prisluhnili kulturnemu programu, katerega so jim pripravili litostrojski kulturniki, nato pa je bormcem spregovoril še generalni direktor Litostroja Mirko Jančigaj. Govoril jim je o trenutnem položaju naše delovne organizacije.

V nadaljevanju je borce pozdravila in jim spregovorila tudi predsednica Skupščine občine Ljubljana-Siška Anka Tominšek in jim zaželela še obilo zdravja in uspehov v letu 1983.

Vsi borci Gorenjskega odreda pa so na tem srečanju prejeli spominsko plaketo.

K. G.

Zuhdija Kantarevič je kurjaču pomagal

Srečanja delavcev in upokojencev

Ob koncu leta delamo obračune, poravnavamo dolgove in se z mislimi oziramo na prehojeno pot, prijateljem in poslovnim partnerjem pa pošiljamo čestitke za srečo v novem letu. V naši temeljni organizaciji pa smo se prvič odločili, da ob koncu leta povabimo naše upokojence na skupno srečanje. Dogovor med sindikatom in vodstvom tozda je takoj obrodil sadove in akcija je bila hitro izpeljana.

Pregledali smo evidenco in poslali vabila. Malo nas je skrbelo zaradi udeležbe ali bodo resnično vsi dobili

vabila ter kakšno bo vreme. Na koncu se je izkazalo, da je bil strah odveč. Lepo vreme, dobra udeležba in odlično razpoloženje je naredilo to decembrsko popoldne enkratno. Celo litostrojski pevci so poudarili ta dogodek s kratkim kulturnim programom.

Ob prijetnem kramljanju, kosilu in kozarčku je čas hitro mineval. In kako odkritosrčno, prijazno in toplo se znajo pogovarjati naši nekdanji sodelavci. Pokazali so tudi izredno veliko zanimanje za naše delo, za poslovanje in za naše

načrte. Človek resnično dobi občutek, da še vedno živijo z Litostrojem, da se veselijo novih uspehov.

Veliko upokojencev se je prvič srečalo po dolgem času. Veseli so bili, da jih nismo pozabili in si želeli, da se ponovno srečamo. Poslovili smo se pristrčno, pa tudi kakšna solza je zdrsnila po obrazu.

Dobro bi bilo, da bi taka srečanja z upokojenci organizirali v vseh tozdi Litostroja, ne le nekaterih in da bi jih vključili v redni letni načrt dela sindikata.

P. Hajdinjak

Na pobudo osnovne organizacije sindikata so delavci TOZD IVET 17. decembra popoldne v mali jedilnici delavske restavracije organizirali srečanje s svojimi nekdanjimi delavci. Od 65 upokojencev, kolikor jih je v TOZD IVET se je srečanja udeležilo 45. Kratke uvodne besede o delu in uspehih tozda v minulemu letu je spregovoril tov. Zupančič.

Ob toplem prigrizku in kozarcu vina se je pogovor med nekdanjimi sodelavci kaj hitro razvil. Izmenjali so si svoje življenjske in delovne izkušnje, potem pa se razšli z željo in upanjem, da se bodo naslednja leta zopet srečali.

Konferenca ZRVS

Ob 22. decembru, dnevu Jugoslovanske ljudske armade, smo se zbrali rezervni vojaški starešine v krajevni skupnosti Litostroj na svoji redni letni konferenci, kjer smo pregledali delo, uspehe pa tudi spodrsrljaje, ki so nastali pri našem delu med letom.

Po poročilih predsednika ZRVS v KO in predsednikov komisij se je razvila živahna razprava, ki je pokazala, da je bilo delo članov ZRVS dokaj uspešno, vendar pa bi lahko naredili še več.

Pomlajeni odbor je pokazal dosti samoiniciativnosti in volje do dela, kar jamči, da bodo mladi uspešno nadaljevali delo v naslednjem mandatnem obdobju.

Če bi uspešnost dela merili samo po številu sej, ki jih je imel odbor, potem bi kdo pomislil, da morda delo ni bilo najbolj uspešno. Če pa pogledamo rezultate na vseh področjih v krajevni skupnosti, kjer so udeleženci člani ZRVS, potem je kmalu razvidno, da so prisotni pri vsakem delu, ki ga organizirajo družbenopolitične organizacije v krajevni skupnosti.

Brez članov ZRVS si ne moremo zamisliti organiziranja obrambnih priprav v krajevni skupnosti. Aktivno delajo pri civilni zaščiti, narodni zaščiti, kot pomoč in predavatelji na samozaščitnih predavanjih za občane, redno sodelujejo pri izvajanju obrambnih dni na osnovni šoli Hinko Smrekar in v Izobraževalnem centru Litostroj.

Pri vojaško-strokovnih izobraževanjih rezervnih vojaških starešin, to so pohodi in predavanja, je udeležba zadnje čase nižja kot je bila pred leti.

Zato moramo preveriti, če so resnično vsi manjkajoči starešine imeli v letu 1982 vojaške vaje in so bili zaradi tega opravičeni udeležbe na pohodu.

Našim članom se tudi ne šteje v čast, da jih kar 62 odstotkov ni naročenih na revijo Naša obramba, ker je prav v njej objavljena večina strokovnega gradiva za delo članov ZRVS. Revijo bi moral imeti naročeno vsak rezervni vojaški starešina, saj je vsebinsko zelo zanimiva, naročnina pa je zelo nizka.

Stabilizacijska gibanja so programom izobraževanja odvzela del sredstev, zato v letu 1983 ne bo tradicionalnega pohoda in streljanja, temveč se bo ves strokovni pouk izvajal v učilnicah, kjer bodo po predavanjih udeleženci pokazali svoje znanje.

Po končanih razpravah je sledila podelitev priznanj rezervnim vojaškim starešinam za požrtvovalno delo med letom priznanja pa so prejeli tudi štirje rezervni vojaški starešine, ki so dopolnili 60 let življenja.

Ob koncu konference je v imenu družbenopolitičnih organizacij njihov predstavnik pozdravil vse prisotne, predsednik delovnega predsedstva pa je vsem čestital ob prazniku dneva Jugoslovanske ljudske armade.

H. Bratkovič

OBVESTILO

Vse delavce in upokojence Litostroja in delavce, ki odhajajo na služenje vojaškega roka, prosimo, da nam sproti sporočate spremembo naslova na telefonsko številko (061) 556-021 (int. 246) ali pisno na naslov Informativni center, Đakovičeva 36, 61000 Ljubljana. Le tako boste lahko točno in pravočasno prejeli naše glasilo Litostroj.

Ob smrti mojega očeta Andreja OMANA se iskreno zahvaljujem vsem sodelavcem iz tozda IRRP — biro PN za prekrasno cvetje, izrečeno sožalje in spremstvo na njegovi zadnji poti.

Jože Oman

Tovariši! Dragi prijatelji! Čestitim vam in vam želim vse najlepše ob 35-letnici obstoja Litostroja ter še več uspeha in elana v nadaljnjem delu.

V letu 1983, ki nam prihaja naproti vam želim pri delu veliko sreče, v privatnem življenju pa veliko zdravja.

Štefan Kovač z ženo

Vsem sodelavcem iz tozda Obdelava se zahvaljujem za vso skrb in pozornost ob moji bolezni. Posebej se zahvaljujem sindikatu za denarno pomoč, vsem Litostroječanom pa želim uspešno in srečno novo leto 1983.

Andrej Prosen

Konferenci osnovnih organizacij sindikata Litostroj se lepo zahvaljujem za letoletno denarno obdaritev.

Vsem delavcem Litostroja želim srečno in uspešno leto 1983, vsem litostrojskim upokojencem pa veliko zdravja in zadovoljstva.

Ivan Božič

FILATELISTI

Med obiskom pri poljskem poslovnem partnerju FAMABA iz Glogowa, s katerim smo podpisali sporazum o kooperaciji pri izdelavi mobilnih in avto-dvigal, je z nami navezal stik tudi filatelista, ki je zaposlen v tem podjetju. Želi navezati stike s filatelisti iz Litostroja oziroma Slovenije (s filatelisti iz drugih republik si že dopisuje).

Litostroječani naj mu pišejo v srbohrvaščini na naslov: KORZENIEWSKI LEON MATEJKI 5/9 67-200 GLOGOW POLJSKA

Zdravo, vojaki

Minilo je precej časa, odkar smo se zadnjikrat oglašili. Poletna vročina je minila, smo sredi zimskih mesecev in tako je zopet nekoliko več časa za našo rubriko. Najprej želimo vsem vojakom širom po naši domovini vso srečo v novem letu in da bi še naprej tako vestno čuvali našo domovino.

Medtem se je nabralo precej razglednic s pozdravi ter čestitkami, ki so jih poslali vojaki iz vse Jugoslavije. Iz besedil je še vedno razviden problem prejemanja našega časopisa, izplačilo zadnjega osebnega dohodka ter vrednotenje regresa. Ta problem skušamo reševati sproti, precej pa je odvisno tudi od vas, vojaki, da nam pravočasno posredujete pravilne naslove.

Ponovno pa poudarjamo v tej rubriki naslednje:

Vojaki, ki se vračate v delovno organizacijo morate imeti ob nastopu dela te dokumente: vojaško knjižico, osebno izkaznico, odjavno-prijavni list (tisti, kateri začasno bivate v Ljubljani). Brez navedenih dokumentov se ne morete zaposliti. Prav tako poudarjamo, da se je delavec, ki je odsoten iz dela zaradi vojaškega roka, dolžan zaposliti v tridesetih dneh od dneva, ki je v vojaški knjižici zapisan kot zadnji dan vojaškega roka. Osebnih dohodkov, katerega niste prejeli zaradi nastopa vojaškega roka, pa pošljemo na naslov, ki ste ga predložili.

V vsaki številki našega časopisa pod rubriko »Zdravo, vojaki!« smo izrazili željo, da bi sodelovali v časopisu s prispevki iz vojaškega življenja. Ta naša želja se žal nikakor ne more premakniti z mrtve točke. Prepričani pa smo, da imate vendar dovolj zanimivih trenutkov in dogodkov!

Delovna organizacija Litostroj je prejela v zadnjem času dve diplomi »VZOREN VOJAK« in sicer za vojaka Franca FLISA in Igorja SNOJA z naslednjo vsebino: »Član vašega kolektiva je zaslužen prejel visoko vojaško priznanje — značko »VZOREN VOJAK« za odločilen uspeh v idejnopolitičnem izobraževanju, za vestno izpopolnjevanje vojaških dolžnosti, za sodelovanje v drugih aktivnostih ter razvijanje bratstva in enotnosti v vojaškem kolektivu.«

ZAHVALE

Ob smrti mojega moža in našega očeta Janeza PETANA se zahvaljujem vsem sodelavcem iz tozda NABA-VA za darovano cvetje, denarni prispevek, izrečeno sožalje in spremstvo na njegovi zadnji poti.

žena Rozka, hčerka Silva in Marija

Zahvaljujem se tovarišu Avgustu KOČARJU, Jožetu KEBRU in Ivanu MALIČIČU za obisk, prijetne besede in za darila, ki so mi jih prinesli. Hkrati želim kolektivu veliko uspeha v letu 1983.

upokojenec Milan Hercigonja

Lepo se zahvaljujem vsem sodelavcem, ki so me v času dveh težkih operacij obiskovali v bolnišnici. Zahvaljujem se jim tudi za darila in vzpodbudne besede. Vodstvu prometnega oddelka TOZD IVET se zahvaljujem za pozornost spremljanje moje bolezni, sindikatu pa za denarno pomoč in letoletno darilo.

V letu 1983 želim vsem sodelavcem obilo zdravja in sreče!

Lojze Cafuta

Vsem iz restavracije oziroma tozda ZSE se pristrčno zahvaljujem za izkazano pozornost ob odhodu v pokoj.

Prekrasen sprejem in darilo me bo vedno spominjalo na skupaj preživeta leta.

Lepe misli in želje, ki so mi bile izrečene ob slovesu, posebno besede direktorja Milana Vidmarja, predsednice DS tovarišice Marice Šparemblek, sekretarja OO ZK tovarišice Nežke Majič ter predsednika DS DO tovariša Jureta Vulkana in ostalih, mi bodo ob uresničitvi le-teh obogatele nadaljnja leta življenja.

Vsem Litostroječanom želim v letu 1983 polno zdravja, veliko dela in dober poslovni uspeh.

Anton Robežnik

Tudi mi se pridružujemo iskrenim čestitkam omenjenima vojakoma ter jima želimo, da bi tudi na svojih delovnih mestih, ki jih bosta zasedla po vrnitvi iz JLA, tako vestno opravljala svoja dela in naloge.

Pozdrave pa so na poslali:

Mladen Fortner iz Šibenika, Marjan Nemec iz Kosova, Janez Zoran iz Zadra, Dragan Perić iz Sombora, Darko Juvančić iz Leskovca, Marjan Podgoršek iz Kraljeva, Miha Krajnik iz Milanovca, Darko iz Banjaluke, Stjepan Krajnik iz Ljubljane, Dušan Pavlič iz Titograda, Anton Grbec z Brionov, Vinko Brestovac iz Novega Sada, Miran Adamič iz Benkovca, Vitomir Sever iz Šabca, Ramiz Kurtović iz Travnika, Matjaž Mavsar iz Prištine, Anton Bergant iz Karlovca, Bojan Plot iz Travnika, Darko Verbni iz Niša, Mladen Pavić z Vrhnik, Viktor Košir iz Mostarja, Bojan Izda iz Koršumlije, Robert Pustovrh iz Bileče, Viljem Rojko iz Splita, Janez Oražem s Kosova, Roman Žnidarič z Brionov, Anton Adamič iz Velike Gorice, Jože Vresk iz Vranja, Peter Butko iz Beograda, Antun Bionda iz Beograda, Redžep Aksalić s Kosova, Miran Žerovnik iz Niša, Slavko Sopič iz Mokronoga, Milan Mursić iz Zenice, Igor Šutar iz Skopja, Radovan Pavlović iz Niša, Uroš Lomšek iz Sarajeva, Zvonko Matotek iz Zagreba, Ilija Novković z Lastova, Jože Mohorčič iz Novega Sada, Viktor Košir iz Sombora, Vladimir Kveder iz Čuprije, Stjepan Iskra iz Đakova, Senad Seferović iz Osijek, Andrej Poljavac iz Šibenika, Arman Percinlić iz Pulja, Bojan Ogulin iz Sombora, Henrik Strnad iz Surdulice, Stanko Pačkovski iz Beograda, Boro Tučić iz Kičeva, Ignac Jerovšek iz Tuzle, Stjepan Krnjak iz Travnika, Vili Rojko iz Splita, Marijan Horvat iz Sombora, Darko Splichal iz Mladenovca, Zdravko Turk iz Titograda, Simon Bunderšek iz Nikšića, Oliver Lavtižar iz Kičeva, Dušan Pavlič iz Titograda, Miroslav Tutić iz Tolmina, Žarko Pirnat iz Vukovara in Brane Kimovec iz Kraljeva.

Tudi mi pošiljamo vsem vojakom prav lepe pozdrave ter jim želimo veliko uspehov v njihovih enotah.

V. Štruklec

ZAHVALA

Ob smrti moža Staneta TROHE — Slavca se iskreno zahvaljujem delavcem TOZD ZSE za cvetje, izrečeno sožalje in spremstvo na zadnji poti.

Prav tako se zahvaljujem tovarišu Stanetu Kocjanu za nepozabne poslovilne besede, litostrojskemu pihalnemu orkestru, pevcem, zastavonošem Šerčerje in Tomšičeve brigade, Zvezi borcev KS Litostroj ter vsem ostalim, ki so ga v tako velikem številu pospremili na njegovi zadnji poti.

Žena Črtomira, otroci in sorodstvo

Zahvaljujem se sindikatu Litostroja za darilo ob novem letu, ter sindikatu TOZD PUM za poslano letoletno čestitko.

Vsem hvala in mnogo uspehov v novem letu 1983.

Milan ERJAVEC

Zahvaljujem se sindikatu in sodelavcem tozda OBDELAVA za pozornost in denarno pomoč ob moji dolgotrajni bolezni.

Rajko PLETESKI

Sindikatu in sodelavcem iz KSS se zahvaljujem za izročni paket in denarno nakazilo ob novem letu.

Ludvik Jernejčič

Zahvaljujem se vsem sodelavcem iz TOZD PUM in sindikatu za pozornost ter denarno pomoč ob dolgoletni bolezni.

Feliks Lekan

Zima na Soriški planini

Soriška planina. Vreme lepo, sončno. Vse se blešči v razkošni belini. Prevzame te nek neznan opoj lepote, da zadihaš sproščeno in z radostjo. Pozabiš na vsakdanje skrbi v dolini in se prepustiš vrvežu okrog sebe. Večina seveda smuča. Nekateri pa se grejejo na soncu in se krepčajo.

Parkirišče je dovolj veliko in sprejme kakih 400 osebnih avtomobilov in 8 do 10 avtobusov. Gostov, ki pridejo na enodnevno smučanje, je od 1000 do 1500. Konec so ob sobotah in nedeljah med deseto in petnajsto uro. Na voljo so tri vlečnice. V našem domu je v eni izmeni 54 stalnih gostov, za katere skrbi 7 ljudi v kuhinji. Delavci v domu delajo v precej težavnih razmerah in zaslužijo vso pohvalo. Prostori nikakor ne ustrezajo več potrebam današnjega časa. Problem je tudi voda in ostale komunalne naprave, ki pa so se v zadnjem času izboljšale. Tudi oskrba in dovoz potrebnih živil in gostov dela preglavice. Eno je gotovo: brez dobre povezave med oddelkom za počitniške domove v TOZD ZSE in domom na Sorici bi bilo težko premagovati te težave. Požrtvovalnemu in nesebičnemu delu teh delavcev gre zahvala za to, da so v času počitnic in tudi sicer, gostje zadovoljni. Žal pa nekateri naši gostje nimajo pravega odnosa do doma in inventarja. Z izgradnjo prepotrebnih prostorov v lanskem letu so se razmere za goste in osebje dokaj izboljšale. Prav gotovo smo vsi zelo radovedni, kako bo z litostrojskim domom v prihodnje. V tozdu ZSE so se odločili za nadaljnji razvoj, zato so naročili študijo idejnega projekta. Projekt je načrtovan tako, da upošteva dolgoročne rekreacijske in gospodarske možnosti.

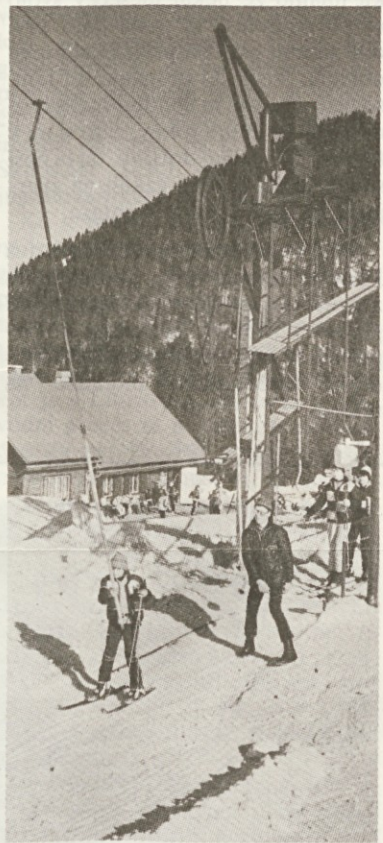
Za izboljšanje življenjskih pogojev in za razvedrilo je ta načrt med drugim upravičen tudi zato, ker se v Sloveniji vedno bolj razraščata industrija. Nekatera področja postajajo zato preveč naseljena. Zrak in voda pa v teh okoljih nista več čista. Zato delovni ljudje vedno več hodijo v neokrnjeno naravo po oddih in sveži zrak. Posebnost Soriške planine je, da ima gorsko podnebje in to kljub nizki nadmorski višini 1300 m. Potem je tudi raznolikost tal od ravnice do strmin, zato so dane vse možnosti zimskega in letnega turizma. To pa je ugodno za obiskovalce bodočega rekreacijskega smučarsko planinskega središča.

Sorica ima izredno dolgo snežno obdobje z velikimi količinami snega.

Projekt novogradnje na Sorici je tak, da upošteva tudi poletni čas, ki je za prebivalce z mest ravno tako zanimiv. Možnosti za razvedrilo, šport in planinarjenje je več kot dovolj in v prostranem gorskem svetu bo še tako zahteven turist našel svoj mir. Ugoden je

tudi dostop, saj držijo na Soriško planino kar tri poti: ena iz Selške doline, druga iz Baške grape, tretja iz Bohinja.

Načrt upošteva potrebe človeka po ohranitvi osebnosti v tem prostoru, kot tudi za navezovanje stikov z drugimi ljudmi. Objekt bo prilagojen prostoru. Naravno okolje mora ostati pri tem čim bolj neokrnjeno, objekt sam pa se mora čim bolj stapljati z naravnim okoljem.

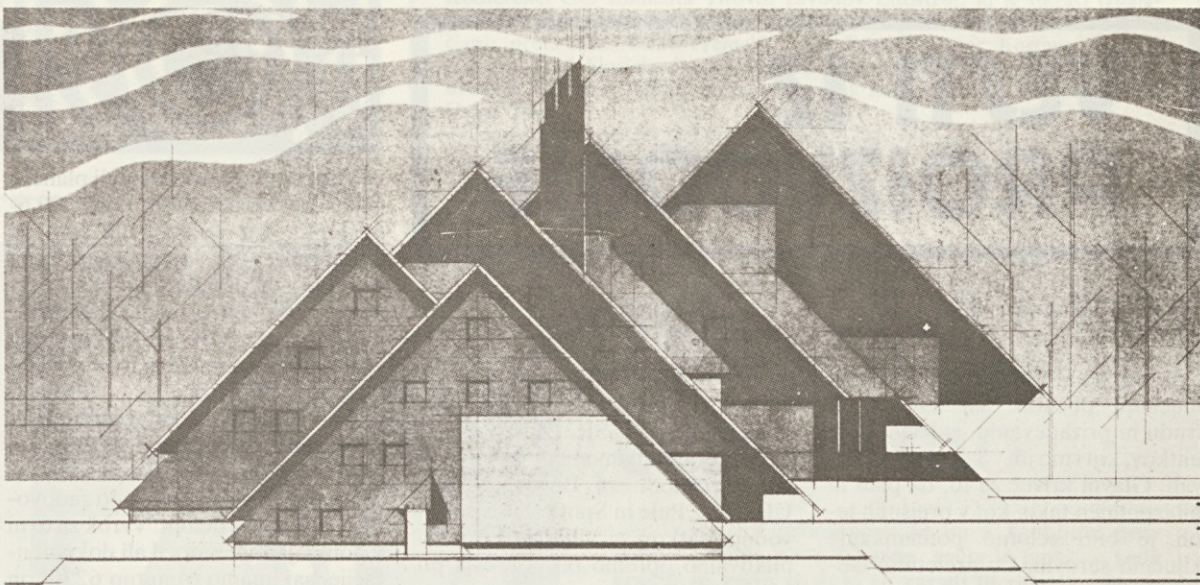

Po urbanističnem načrtu je za novi objekt Litostroja predvideno zemljišče med obema obstoječima objektoma v izmeri 0,4 ha. Predvidena je prenova obstoječe litostrojske koče. Največja težava bo oskrba tega turističnega centra z energijo zaradi vse večjega pomanjkanja energetskih virov. Objekti bodo zasnovani tako, da bodo ščitili drug drugega pred vetrom. Predvideno je tudi, da bodo zaščiteni z ojačano toplotno izolacijo. Zasteklitev pa naj bi bila čim bolj smotrna in minimalna.

Po programu je zasnova litostrojskega doma takšna: dom bo turistični objekt odprtega tipa, v prvi vrsti za potrebe delavcev Litostroja, bo pa dopolnjeval turistično ponudbo Soriške planine kot celote.

Čudovit razgled z Lajnarnja privablja tudi druge obiskovalce in ne le smučarje (Foto: V. Udovič)

Projekt novega doma

Objekt je zasnovan tako, da ga bo mogoče graditi po fazah, izgradnja bo takšna, da bo v vsakem času uporabna celota. Po urbanističnem programu je v objektu doma predvidena uprava smučišč, servisni objekt, garaže za teptalne stroje, prostori gorske reševalne službe in zdravniška soba za prvo pomoč.

Vsebinsko program predvideva nastanitveni del in sicer skupno približno 100 ležišč, vsaka sobna enota bo imela lastne sanitarije (tuš, umivalnik in WC) ter garderobni predprostor kot del sobe.

Predvideni so tudi prostori za osebje, število pa bo odvisno od servisne zasnove objekta oziroma od števila etaž.

V restavraciji bo prostora za dvesto sedežev, polovica od teh v samopostrežni restavraciji za strežbo v časovnih konicah.

Kuhinja je projektirana glede na število ležišč. Predvideni so tudi skupni prostori, hotelska veža, recepcija in pisarna uprave. Stalnim gostom je namenjena dnevna soba s kaminom in TV soba.

Nazadnje so predvideni servisni prostori: shrambe za potrebe poslovanja doma, živilske shrambe in hladilnice ter shrambe in skladišča za inventar. Ob vhodu bo še shramba za smuči in čevlje. Ostalo so kletni prostori, sanitarije osebja, njihove garderobe in kotlarna.

Objekt se mora prilagoditi naravnemu okolju. Zaradi terena se bo v višinskih preskokih spuščal, kar omogoča delitev funkcionalnih celot. Nakloni strešine (45°) segajo ponekod skoraj do tal in so istočasno streha in stena sob. S tem se zmanjšuje prostornina objekta in s tem poraba energije pri ogrevanju.

Arhitektura bo podobna nižje ležečih vasi Danje, Sorica, kar omogočajo smotrnejšo izrabo prostora, stavba sama pa s svojo višino ne bo presegala višine sosednjih smrek.

Zaradi velikih količin snega so okenske in vhodne odprtine v vertikalnih stenah, kar poleg lepega razgleda zagotavlja najmanj problemov s snegom. Objekt je zasnovan tako, da so možne posamezne ločene gradnje, ki pa se dopolnjujejo in tvorijo celoto. Skupna površina je 3.213 m². Tak način gradnje bi v tej fazi potreboval investicijo v višini 64.464.700,00 dinarjev, od tega uprava smučišč, reševalna postaja in garaža teptalnih strojev 5.467.660,00 dinarjev. Cena enega ležišča, prikazana v idejnem predračunu, znaša 583.510,48 dinarjev. Če od te cene odštejemo stroške za sam dom zaradi razširjenega programa, dobimo ceno enega ležišča 421.407,42 dinarja.

Gornji podatki veljajo za leto 1982. Z odlaganjem gradnje se bodo te cene prav gotovo spremenile. Litostroj sam ne bi mogel vložiti omenjenih sredstev v novogradnjo, ki je širšega družbeno-gospodarskega pomena. Ravno zato pa je nosilec in koordinator del na Soriški planini občinska skupščina Škofja Loka oziroma Podjetje za šport in rekreacijo Sorica — Stari vrh pri tej skupščini.

Litostroj bo tako v okviru ZPS nosilec opisanega projekta za sto ležišč. Na sliki je idejni projekt. To bo pet med seboj povezanih objektov.

Kako bosta potekala gradnja in financiranje pa je stvar prihodnosti. Zastavljene naloge z izgradnjo rekreacijskega centra na Soriški planini so obsežne in širokopotezne in prav je tako, ker s tem sledimo napredku in razvoju doma in v svetu.

V tozdu ZSE so v preteklih letih investirali v nov dovod vode in jaške za vodo skupni znesek 5.000.000,00 dinarjev. Tako je 1.500.000,00 dinarjev vloženi od sredstev za vzdrževanje, 1.000.000 je kreditirala Loka Invest, 1.500.000 je vloženi iz denarja, ki ga združujemo z 10 odstotki od regresa za naše počitniške domove.

Manjka jim 1.000.000 din za podražitve med letom in za dodatna dela.

V letu 1982 je bila načrtovana gradnja in oprema prostora, ki bi ga uporabljali prehodni gostje, v njem bi prodajali enolončnice in pijače v sklopu litostrojske koče na Sorici. Ta prostor je sedaj že urejen in čakajo samo sneg in goste.

Prenoviti želijo tudi spodnji dom, kar bo stalo okoli 1.000.000 dinarjev. Tare jih problem s sredstvi, saj pravijo, da jim DO Litostroj ne plačuje nekaterih računov za usluge, ki jih kot tozdr opravljajo zanj.

Razveseljivo je, da navkljub pomanjkanju finančnih sredstev le mislimo na napredek na Soriški planini in da bo v doglednem času delovnim ljudem na voljo dovolj velik in lep objekt za počitek in razvedrilo. Vprašanje je le, koliko naših delavcev si bo oddih lahko privoščilo, saj hotelske storitve dosegajo že vrtoglave cene.

Alojz Novak

Osebje doma na Soriški planini

Jezikovni ostružki

Danes si bomo v naši rubriki ogledali en sam kratek primer jezikovne napake — uporabo napačne besede v naslednjem stavku:

”Zavedati se moramo resnosti gospodarjenja v zaostrenih pogojih”.

V zaostrenih pogojih? Kaj imamo za to še kakšne posebne pogoje? Ne! Pisec v stavku ni mislil na nikakršne pogoje (v smislu predhodnih zahtev). Beseda se je v slovenščino prikradla iz srbohrvaščine, vendar ima tam popolnoma drugačen pomen. Pogojem se v srbohrvaščini reče uslov, beseda pogoj pa tam pomeni nič drugega kot razmere, okoliščine.

Skušajmo zdaj zgornji stavek povedati drugače. ”Zavedati se moramo resnosti gospodarjenja v zaostrenih razmerah (ali okoliščinah)”.

Veliko bolj razumljivo, kajne, in predvsem edino pravilno. Žal je ta napaka oziroma jezikovna razvada v slovenščini že kar prepogosta, saj velikokrat slišimo to napačno zvezo:

Pogoji dela so težki

= delovne razmere

Ne moremo delati v takšnih pogojih

= v takšnih razmerah

Glede na našete pogoje

na našete okoliščine

Skušajmo z dobro voljo in posluhom za lep jezik odpraviti to napako!

Vesna Tomc

VESTI IZ PROIZVODNE

TOZD Pum - Livarne

Konec leta 1982 smo dočakali z mučnimi občutki, saj smo kljub trudu in prizadevanju, izdelali manj ulitkov, kot smo jih v začetku načrtovali. Glavni krivec za to, da plan ni bil izpolnjen tako, kot v prejšnjih letih je bilo celotno pomanjkanje ključnih surovin. Če preletimo lanske proizvodnje, ugotovimo, da smo v glavnem izdelali vse ulitke za tista naročila, ki so bila predvidena za končno izdelavo, prav tako smo skušali zadovoljiti potrebe po ulitkih naših kupcev, predvsem tistih, ki so nam pomagali pri oskrbi z materialom.

V letu 1983 smo startali z boljše oskrbo z materiali, zato na planske obveznosti, ki so letos večje kot lani, gledamo bolj optimistično. Osrednja naloga livarne v letu 1983 bo na področju turbinske proizvodnje izdelava ulitkov za HE HADITHA. Na področju črpalk je več naročil, zelo pa moramo pohiteti z izdelavo črpalk za tovarno Đuro Đaković iz Slavonskega broda.

Žerjavarska proizvodnja bo obsegala v glavnem ulitke osmega polarnega žerjava za ZSSR. Prav tako

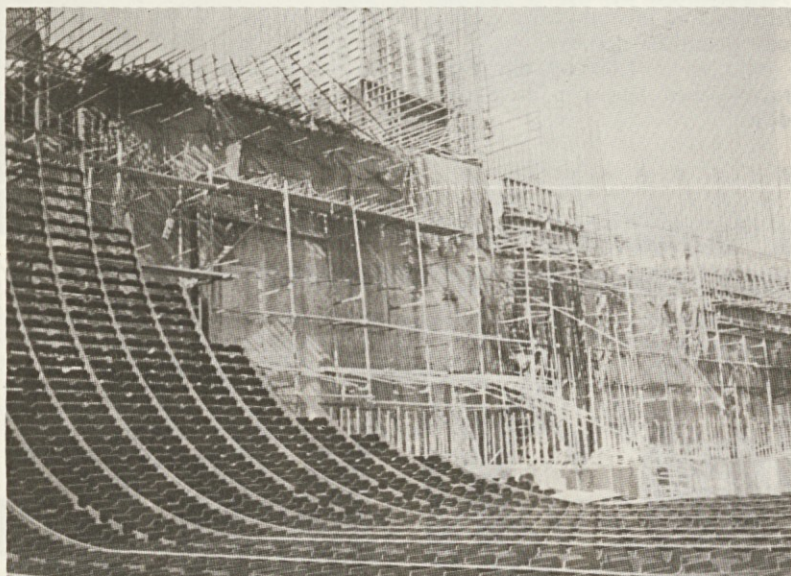
pa bomo izdelovali nadaljnje serije ulitkov za reduktorje in podajalne mehanizme za ZSSR. Ulitki za dizel motorje bodo namenjeni dvem večjim naročilom: za Brodogradilište Uljanik iz Pule in Splita. Tudi proizvodnja ulitkov za viličarje in preoblikovalno opremo bo potekala po ustaljenem redu.

Ne smemo pa prezreti naših naročnikov, za katere že kar standardno izdelujemo ulitke. Opažamo, da se krog naših kupcev stalno širi in že težko ustrezemo kupčevim zahtevam.

Planske zadolžitve so velike, zato bomo morali zelo skrbno usklajevati operativne piane, da bodo poleg količinske proizvodnje, vsebovali tudi vse naše obveznosti do posameznih naročil. To bomo dosegli le s planiranjem vseh delovnih operacij in faz.

Naročil je dovolj in trenutno je oskrba z materialom zadovoljujoča, zato so dani vsi pogoji, da bomo planske obveznosti izpolnili, kar je naš edini cilj. Če bomo še v naprej preskrbljeni z materialom, delovnimi pripomočki in energijo, ni bojazni, da jih ne bi dosegli.

A. Gruden

Skelet dna sesalne cevi pred nameščanjem obloge

KAJ JE NOVEGA NA HE HADITHA?

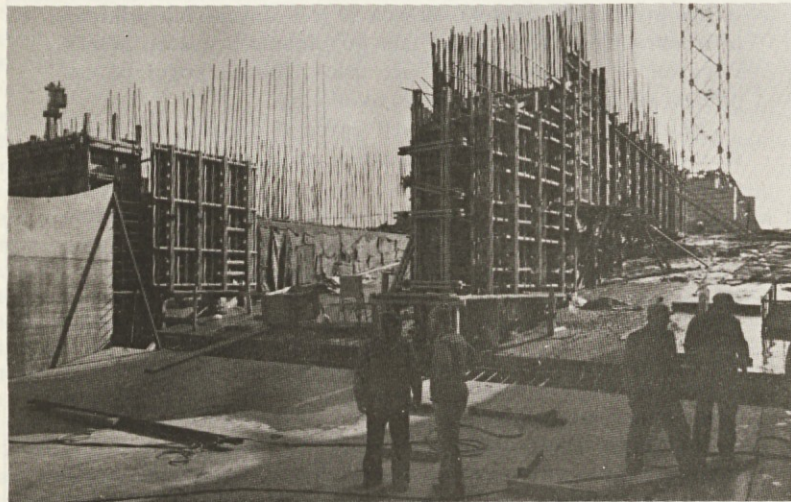
Pred novim letom smo prejeli tretje poročilo o poteku del pri sestavljanju sesalne cevi HE HADITHA, v katerem nas sodelavci, ki so tam že pol leta, opozarjajo, da v tovarni sploh nimamo predstave, kako veliko in obsežno je to delo.

To potrjuje tudi fotografiji, iz katerih je razvidno, da z maksimalnimi naporii nadomeščajo zamujeno, zato pa nas v delovni organizaciji čakajo toliko večje delovne obveznosti.

Delovišče je izredno težavno. Delavci se morajo prebijati skozi gosto armaturo okrog skeletov in pod njimi, biti moraš pravi mojster slaloma, če hočeš nepoškodovan priti na drugo stran.

Želimo, da bi dela še naprej potekala tako dobro in da bi ob okrepitvi sestavi dosegli zastavljene cilje!

Do leta 1985 — predvidoma — bo montaža končana.

Izstopni del sesalne cevi že obložen z nerjavno platirano pločevino (Foto: Ivan Pavšelj)

TOZD PZO

V tozdu PZO smo dosegli planske cilje za leto 1982 kar 99,6-odstotno, kar pomeni, da smo od planiranih 5180 ton naredili 5161 ton. Od tega je bilo 3555 ton zvarjencev, 1014 ton uslug pločevinarne, 248 ton odkovkov in 344 ton uslug kovačije. Glede na razne nevšečnosti v gospodarstvu v preteklem letu je to še kar ugodno. Že med letom smo ugotavljali, da delavnice večkrat delajo samo z 80—90-odstotno zmogljivostjo, se pravi da nismo zadovoljivo zasedeni z delom. Vzrok za to ni v pomanjkanju naročil ali dokumentacije, saj imamo trenutno 6230 ton naročil, ampak le pomanjkanje ali nekompletiranost materiala za posamezne zvarjence. Glede na to bi lahko v preteklem letu pa tudi v letošnjem naredili več, kot nam je s planom načrtano, le imeti moramo možnosti za to: material, dobra in dobro vzdrževana osnovna sredstva, orodje, pripravljenost za delo, izboljšati pa bi morali tudi organizacijo dela.

V preteklem letu smo delali na nekaterih večjih objektih, ki smo jih po materialnem pokritju v najkrajšem možnem času tudi izdelali. To so zvarjenci za HE TIS ABBAY, HE SWAN LAKE, polarni žerjav za P-92.146, cevni mlin za VELIKI KRIVELJ, precej zvarjencev za ČP KIRKUK in prve večje zvarjence za HE HADITHA.

Prav zvarjenci za turbinski del HE HADITHA nam bodo v letošnjem letu krojili naše planske dosežke. Že sedaj se v organizacijskem pogledu

precej ukvarjamo s temi zvarjenci, saj po svoji zahtevnosti, velikosti, teži, tehnoloških prijemih in kontrolnih postopkih prekašajo skoraj vse do sedaj izdelane zvarjence v PZO, zato je potrebna dobra in temeljita priprava za pričetek del na teh zvarjencih.

Na objektu HE HADITHA v Iraku imamo že nekaj mesecev svojo ekipo delavcev, ki sestavljajo prvi dve sesalni cevi na prvi sekciji tega objekta. Vesti, ki prihajajo od tam, so zelo ugodne in spodbudne, saj se do sedaj še držijo rokov, zato si mi v tovarni ne smemo dovoliti, da bi naši sodelavci na terenu čakali na zvarjence za nadaljevanje montaže.

Prav sedaj imamo v izdelavi dva konusa sesalne cevi, srednje in zgornjo oblogo spirale, ki morata biti gotovi v začetku februarja in odposlani v Irak, kajti le tako bi obdržali kontinuiteto montaže na terenu.

Za temi zvarjenci so na vrsti predvornik, spodnji in zgornji vodilnikov obroč, vodilne lopate, turbinski pokrov ipd. Materialnega pokritja za našete zvarjence še ni, razen nekaj ulitkov, ki so že na medfazni mehanični obdelavi. Po zadnjih zagotovitvah tozda Nabava v sodelovanju s tozdoma Prodaja in PZO naj bi material za prvo sekcijo prišel v tovarno do 15. februarja.

S podobnimi težavami se ukvarja tudi delavnica za proizvodnjo zvarjencev za viličarje, za katere prav tako primanjkuje predvsem uvoženih profilov in cevi za vodila. Tudi kovačnica nima vedno dovolj materiala, predvsem za vilice.

Naš plan za letošnje leto je od lanskega večji za približno 5 % in znaša 5440 ton. Kako bomo ta plan uresničili, ni odvisno od nas, temveč tudi od ostalih tozdov, sami pa se bomo potrudili, da bi čez leto dni lahko pisali o uspehih.

S. Guzelj

35 LET PODJETJA »HIDROELEKTRARNE NA NERETVI«

35 let dela je praznovala delovna organizacija »Hidroelektrarne na Neretvi«, s katero je Litostroj sodeloval že prvo leto ob ustanovitvi. Takrat je potekala gradnja hidroelektrarne Jablanica. To so bili časi, ko se je, tokrat v miru in z drugimi cilji, ponovno jurišalo na Neretvo. Ni bilo lahko — prva hidroelektrarna se je gradila brez prepotrebne mehanizacije. Mehanizacijo je nadomeščala ogromna človeška volja, da si izgradimo boljše življenje.

Tudi pri izgradnji naslednje hidroelektrarne — sicer na pritoku Neretve na reki Rami, smo se srečali. Bogatejši za izkušnje iz Jablanice smo za HE RAMA v letih 1965 do 1968 izdelali in montirali dve Francisovi turbini, vsako po 90 MW. Hidroelektrarna je 620 metrov globoko v hribu. To je bila za nas ena pravih elektrarn, ki je zgrajena dobesedno v živi skali pod zemljo. V zadnjih petih letih pa nas je s podjetjem »Hidroelektrarne na Neretvi« vezalo predvsem delo pri izgradnji HE GRABOVICA.

Delavski svet »Hidroelektrarne na Neretvi« je ob 35-letnici v znak priznanja in zahvale kolektivu Litostroja podelil zlato plaketo za uspešno sodelovanje. Ko je generalni direktor »Hidroelektrarne na Neretvi« izročil zlato plaketo našemu predsedniku delavskega sveta tov. Juretu Vulkanu, mu je dejal: »Vidimo se na gradnji naslednje hidroelektrarne!«

Janko Babič

Spomin na lansko zimo

(Foto E. L.)

Zakaj tako? Do kdaj bo še trajalo tako človekovo samouničenje? Če ne bomo hitro ukrepali, bo prepozno in postali bomo žrtve svojih lastnih odpadkov.

Nekega sončnega jutra, ko se je mesto šele prebujalo, se je iznad tovarniškega dimnika prikazal rumen oblaček strupa...

Tisto jutro se ljudje niso več prebudili. Zbudil se ni nihče, niti človek niti žival, pa tudi rastlina ni več obrnila svojih listov k soncu

Andrej Ivanc
OŠ Hinka Smrekarja

Silvo Mramor, 2. d
SŠTS Litostroj